

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ PROGRAMI**

**UZAKTAN EĞİTİM SÜRECİNDE ANNELERİN
ÇOCUKLARINDA GÖZLEMLEDİKLERİ DAVRANIŞ
PROBLEMLERİ VE KULLANDIKLARI STRATEJİLERİN
ÇOCUK İSTİSMARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Berire Sena KELEŞ

**DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Hatice ÖZASLAN**

**SAMSUN
2022**

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ PROGRAMI**

**UZAKTAN EĞİTİM SÜRECİNDE ANNELERİN
ÇOCUKLARINDA GÖZLEMLEDİKLERİ DAVRANIŞ
PROBLEMLERİ VE KULLANDIKLARI STRATEJİLERİN
ÇOCUK İSTİSMARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Berire Sena KELEŞ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Hatice ÖZASLAN

SAMSUN
2022

TEZ KABUL VE ONAYI

Berire Sena KELEŞ tarafından, Dr. Öğr. Üyesi Hatice ÖZASLAN danışmanlığında hazırlanan “Uzaktan Eğitim Sürecinde Annelerin Çocuklarında Gözlemledikleri Davranış Problemleri Ve Kullandıkları Stratejilerin Çocuk İstismarı Açısından Değerlendirilmesi ” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 17.3.2022 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvanı Adı Soyadı	Üniversitesi	Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	İmza	Sonuç
Başkan	Dr. Öğr. Üyesi Eda BÜTÜN KAR	Sinop Üniversitesi		☒ Kabul
		Temel Eğitim Anabilim Dalı		☐ Ret
Üye (Danışman)	Dr. Öğr. Üyesi Hatice ÖZASLAN	Ondokuz Mayıs Üniversitesi		☒ Kabul
		Temel Eğitim Anabilim Dalı		☐ Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Elif MERCAN UZUN	Ondokuz Mayıs Üniversitesi		☒ Kabul
		Temel Eğitim Anabilim Dalı		☐ Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

ONAY

... / ... / ...

Prof. Dr. Ali BOLAT
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

İmza

... / ... / 20...

Berire Sena KELEŞ

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı : Uzaktan Eğitim Sürecinde Annelerin Çocuklarında Gözlemledikleri Davranış Problemleri Ve Kullandıkları Stratejilerin Çocuk İstismarı Açısından Değerlendirilmesi

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 13.01.2022 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 7

Tek kaynak oranı : % 2 çıkmıştır.

İmza

... / ... / 20...

Dr. Öğr. Üyesi Hatice ÖZASLAN

ÖZET

UZAKTAN EĞİTİM SÜRECİNDE ANNELERİN ÇOCUKLARINDA GÖZLEMLEDİKLERİ DAVRANIŞ PROBLEMLERİ VE KULLANDIKLARI STRATEJİLERİN ÇOCUK İSTİSMARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Berire Sena KELEŞ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temel Eğitim Ana Bilim Dalı

Sınıf Eğitimi Programı

Yüksek Lisans, Mart/2022

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hatice ÖZASLAN

Bu çalışmada uzaktan eğitim sürecinde annelerin çocuklarında gözlemledikleri davranış problemleri ve bu problemleri çözmek için kullandıkları stratejilerin neler olduğu ve bu stratejilerin çocuk istismarı içerip içermediğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji desenine örnek teşkil eden araştırmaya Mardin ilinde yaşayan 20 anne katılmıştır. Katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Araştırma verileri araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formuyla elde edilmiştir. Araştırmada ortaya çıkan verilerin analizinde betimsel analiz kullanılmıştır. Veri analizinden elde edilen sonuçlara göre annelerin uzaktan eğitim sürecinde dışsallaştırılmış davranış problemi olarak bağırma, ağlama, söz dinlememe, küfretme, kardeş kıskançlığı, okula gitmek için aileyi zorlama, anneye bağlılık, benmerkezcilikte artış, sürekli ilgi bekleme, televizyon ve tabletle fazla vakit geçirme, fazla abur cubur yeme, anneye karşı çıkma gibi davranışlarla karşılaştıkları; içselleştirilmiş davranış problemi olarak da korku ile karşılaştıkları belirlenmiştir. Bu davranışların çözümünde annelerin kullandıkları çözüm stratejilerine bakıldığında çocukla konuşma, istediğini yapma, çocuk gibi yaklaşma, sakın kalma, anlayışlı olma, ceza vermekle korkutma, tutarlı anne baba olma şeklinde çözümlerinin olduğu görülmüştür. Annelerin çocukların davranış problemlerine yönelik geliştirdikleri stratejilere bakıldığında daha çok çocuğa yönelik duygusal istismar içerdiği, ayrıca annelerin çocuklarının bu davranışı sergilediklerinde tepki olarak tokat atma şeklinde fiziksel istismara da başvurdukları belirlenmiştir. Elde edilen bulgular literatür ışığında tartışılmış ve çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Davranış problemleri, pandemi dönemi, uzaktan eğitim, çocuk istismarı, okul öncesi eğitim.

ABSTRACT

EVALUATION OF THE BEHAVIOR PROBLEMS THAT MOTHERS OBSERVED IN THEIR CHILDREN AND THE STRATEGIES USED IN TERMS OF CHILD ABUSE IN THE PROCESS OF DISTANCE EDUCATION

Berire Sena KELEŞ

Ondokuz Mayıs University

Institute of Graduate Studies

Department of Basic Education

Classroom Education Program

Master, March/2022

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Hatice ÖZASLAN

In this study, it is aimed to determine the behavioral problems observed by mothers in their children during the distance education process and the strategies they use to solve these problems and whether these strategies include child abuse. Twenty mothers living in Mardin participated in the study, which sets an example for the phenomenology design, one of the qualitative research methods. Criterion sampling, one of the purposive sampling methods, was used to determine the participants. The research data were obtained with a semi-structured interview form developed by the researcher. Descriptive analysis was used in the analysis of the data obtained in the research. According to the results obtained from the data analysis, externalized behavioral problems of mothers in the distance education process are shouting, crying, disobedience, swearing, sibling jealousy, forcing the family to go to school, attachment to the mother, increase in egocentrism, waiting for constant attention, spending too much time on television and tablet, excessive they encounter behaviors such as eating junk food and opposing their mother; It was determined that they faced fear as an internalized behavior problem. When we look at the solution strategies used by the mothers in the solution of these behaviors, it is seen that there are solutions such as talking to the child, doing what he wants, approaching like a child, staying calm, being understanding, intimidating with punishment, and being a consistent parent. When the strategies developed by the mothers for the children's behavior problems were examined, it was determined that they mostly included emotional abuse towards the child, and that the mothers also resorted to physical abuse in the form of slapping when their children exhibited this behavior. The findings were discussed in the light of the literature and various suggestions were made.

Keywords: Behavioral disorders, pandemic period, distance education, child abuse, preschool education.

TEŞEKKÜR

Çalışmamın konusunu ve genel çerçevesini belirlemede büyük emeği bulunan, tez yazım sürecinde desteğini benden hiç esirgemeyen, bilgi ve tecrübesiyle bana yol gösteren Sayın Danışmanım ve Değerli Hocam Dr. Öğr. Üyesi Hatice ÖZASLAN’a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Lisansüstü eğitim hayatım boyunca bilgi, tecrübe ve manevi desteklerini esirgemeyen “Prof. Dr. Kaya Tuncer ÇAĞLAYAN”, “Prof. Dr. Alper KESTEN” ve “Dr. Öğr. Üyesi Elif MERCAN UZUN” hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Her zaman bana inanan, desteklerini hiç esirgemeyen, sonsuz sevgileriyle her koşulda yanımda olan biricik annem Derya ÇİVİCİ ve canım babam Erdal Oğuz ÇİVİCİ’ye, sonsuz teşekkür ederim.

Her zaman olduğu gibi bu süreçte de desteğiyle hep yanımda olan, ben vazgeçtiğimde beni cesaretlendiren canım eşim, yol arkadaşım Abdullah Cemil KELEŞ’e sonsuz teşekkür ederim.

Beni kendi kızlarından ayırmayan, destekleriyle hep yanımda olan annem Serap KELEŞ ve babam Naci KELEŞ’e sonsuz teşekkür ederim.

Varlıklarıyla hayatımı renklendiren canım ablam Feyza Nur KAPLAN ve kardeşlerim Zeynep Sude ÇİVİCİ, Şevval Zümra ÇİVİCİ ve Sena KELEŞ’e sonsuz teşekkür ederim.

Yüksek lisans sürecimde her zaman bana destek olan arkadaşlarım ve meslektaşlarıma teşekkür ederim.

Berire Sena KELEŞ

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI	i
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR	v
KISALTMALAR	VIII
ŞEKİLLER DİZİNİ	IX
TABLolar DİZİNİ	X
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Varsayımlar	6
1.5. Sınırlılıklar	7
1.6. Tanımlar	7
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	8
2.1. Pandemi Sürecinde Okul Öncesi Eğitim	8
2.2. Çocukta Uyum ve Davranış Problemleri	11
2.2.1. Davranış problemlerinin ölçütleri	12
2.2.2. Davranış problemlerinin nedenleri	13
2.2.3. Davranış problemlerini etkileyen etmenler	14
2.2.4. Okul öncesi dönemde görülen uyum ve davranış problemleri	15
2.2.4.1. Saldırganlık	16
2.2.4.2. Davranım bozukluğu	17
2.2.4.3. Öfke	18
2.2.4.4. İnatçılık	19
2.2.4.5. Karşı gelme bozukluğu (KGB)	20
2.2.4.6. Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB)	21
2.2.4.7. Kardeş kıskançlığı	22
2.2.4.8. Çalma	23
2.2.4.9. Yalan söyleme	24
2.2.4.10. Kekemelik	24
2.2.4.11. Parmak emme	25
2.2.4.12. Utangaçlık	26
2.2.4.13. Mastürbasyon	27
2.2.4.14. Altını ıslatma (Enürezis)	27
2.2.4.15. Dışkı kaçırmaya (Enkoprezis)	28
2.2.4.16. Uyku bozuklukları	29
2.2.4.17. Yeme bozuklukları	30
2.2.4.18. Tik Bozukluğu	31
2.2.4.19. Korku	31
2.2.4.20. Tırnak Yeme	32
2.2.5. Davranış problemleriyle başa çıkma	32
2.3. Çocuk İhmal ve İstismarı	34
2.3.1. Çocuk ihmal ve istismarının tanımı	34
2.3.2. Çocuk ihmal ve istismarının tarihçesi	35
2.3.3. Çocuk ihmal ve istismarının türleri	36
2.3.3.1. Fiziksel istismar	37
2.3.3.2. Cinsel İstismar	40
2.3.3.3. Duygusal İstismar	43
2.3.3.4. İhmal	45
2.3.4. Çocuk ihmal ve istismarında risk faktörleri	47
2.3.5. Çocuk ihmal ve istismarının yaygınlığı ve sıklığı	49

2.3.6. Çocuk ihmal ve istismarını önleme çalışmaları	50
2.4. Konu ile İlgili Yapılan Çalışmalar	54
2.4.1. Pandemi döneminde okul öncesi eğitim ile ilgili yapılan çalışmalar	54
2.4.2. Çocuklarda görülen davranış sorunları ile ilgili yapılan çalışmalar	56
2.4.3. Çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili yapılan çalışmalar	58
3. YÖNTEM	62
3.1. Araştırmanın Modeli	62
3.2. Çalışma Grubu	62
3.3. Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması	64
3.4. Verilerin Analizi	65
3.5. Geçerlik ve Güvenirlik	65
4. BULGULAR	67
4.1. Annelerin Uzaktan Eğitim Sürecinde Çocuklarında Gözlemledikleri Davranış Problemlerine Yönelik Bulgular	67
4.1.1. Davranış Problemlerinin Tanımına Yönelik Bulgular	67
4.1.2. Annelerin Çocuklarında Gözlemledikleri Davranış Problemlerine Yönelik Bulgular	69
4.1.2.1. Dışsallaştırılmış Davranışlar	69
4.1.2.2. İçselleştirilmiş Davranışlar	70
4.1.3. Davranış Problemlerinin Nedenlerine Yönelik Bulgular	71
4.1.3.1. Pandemiden Kaynaklı Nedenler	71
4.1.3.2. Aile Ortamından Kaynaklı Nedenler	72
4.1.4. Davranış Problemlerinin Ortaya Çıktığı Zamanına Yönelik Bulgular	72
4.2. Annelerin Çocuklarında Gözlemledikleri Davranış Problemlerine Karşı Kullandıkları Stratejilere Yönelik Bulgular	74
4.2.1. Müdahale Stratejileri	74
4.2.2. Çözümleme Stratejileri	76
4.2.3. Çözüm Önerileri	77
4.3. Annelerin Kullandıkları Stratejilerin Çocuk İstismarı Açısından Değerlendirilmesine Yönelik Bulgular	79
4.3.1. Fiziksel İstismar	79
4.3.2. Duygusal İstismar	79
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	80
5.1. Sonuçlar	80
5.1.1. Annelerin Uzaktan Eğitim Sürecinde Çocuklarında Gözlemledikleri Davranış Problemlerine İlişkin Sonuçlar	80
5.1.2. Annelerin Çocuklarında Gözlemledikleri Davranış Problemlerine Yönelik Kullandıkları Stratejilere İlişkin Sonuçlar	81
5.1.3. Annelerin Kullandıkları Stratejilerin Çocuk İstismarı İçerip İçermediğine İlişkin Sonuçlar	81
5.2. Tartışma ve Yorum	82
5.2.1. Annelerin Uzaktan Eğitim Sürecinde Çocuklarında Gözlemledikleri Davranış Problemlerine İlişkin Tartışma ve Yorumlar	82
5.2.2. Annelerin Çocuklarında Gözlemledikleri Davranış Problemlerine Yönelik Kullandıkları Stratejilere İlişkin Tartışma ve Yorumlar	84
5.2.3. Annelerin Kullandıkları Stratejilerin Çocuk İstismarı İçerip İçermediğine İlişkin Tartışma ve Yorumlar	86
5.3. Öneriler	87
KAYNAKÇA	88
EKLER	99
Ek 1: Görüşme Soruları	99
Ek 2: Etik Kurul Kararı	100
Ek 3: İl Milli Eğitim Uygulama İzni	101
ÖZ GEÇMİŞ	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.

KISALTMALAR

MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
TDK	: Türk Dil Kurumu
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
OMÜ	: Ondokuz Mayıs Üniversitesi
KGB	: Karşı Gelme Bozukluğu
DEHB	: Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 4.1. Çocuklarda Gözlemlenen Davranış Problemleri	71
--	----

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 2.1. Fiziksel İstismarın Göstergeleri.....	38
Tablo 2.2. Cinsel İstismarın Göstergeleri	41
Tablo 2.3. Duygusal İstismarın Göstergeleri	45
Tablo 2.4. İhmalin Göstergeleri.....	47
Tablo 3.5. Çalışma Grubunun Demografik Özellikleri.....	63

1. GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde problem durumu, araştırmanın amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve tanımlarına yönelik bilgiler yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

Davranış, organizmanın çevresindeki uyaranlara karşı göstermiş olduğu tepkiler olarak ifade edilmektedir (TDK, 2020). Bu tepkilerden bazıları toplumda kabul gören, olması beklenen davranışlardan farklıdır. Bireyin topluma uyum sürecinde çeşitli sıkıntılarla karşılaşması davranış problemlerini ortaya çıkarabilmektedir (Ulu, 2018). Bireyin davranış problemi olup olmadığını anlamak için o davranışın süresine, yoğunluğuna ve sıklığına bakılması gerekmektedir (Austin ve Sciarra, 2015).

Davranış problemleri, yaş seviyesine göre farklılık göstermektedir. Okul öncesi dönemde görülen uyku, temizlik, tuvalet, küfür etme gibi davranışlar ilköğretim döneminde yerini çalma, kavga etme, yalan söyleme gibi davranışlara bırakmaktadır (Kaya, 2016). Ayrıca okul öncesi dönemde ağlama, hırçınlık, kıskançlık, başkalarının eşyalarını izinsiz alma, alay etme gibi davranış problemleri de görülmektedir (Yağan Güder vd., 2018). Bu davranışlar geçici davranış olarak ifade edilebilmektedir (Karaşahin, 2019). Davranış problemleri dışsallaştırılmış davranışlar ve içselleştirilmiş davranışlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Dışsallaştırılmış davranışlar, kavga etme gibi çevreye yönelik yıkıcı davranışlar iken içselleştirilmiş davranışlar kaygı bozukluğu, ağlama gibi çevreden çok bireyi etkileyen davranışlardır (Austin ve Sciarra, 2015; Gözübüyük, 2015). Küçük yaşlarda başlayan bu davranışlara karşı önlem alınmadığında problem davranış artarak devam etmektedir (Karaşahin, 2019; Yağan Güder vd., 2018).

Çocuklarda görülen davranış problemlerinin çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenler biyolojik ve psikososyal olarak ele alınmaktadır. Biyolojik nedenler daha çok kalıtım, beyin fonksiyonları ile ilgili iken psikososyal nedenler sevgi eksikliği, tutarsız ebeveyn tutumları ve kardeşler arası ayrım şeklinde sıralanmaktadır (Karaşahin, 2019). Psikososyal nedenler de özellikle önemli etken ailedir. Ailenin çocuğa göstermiş olduğu ilgi, sevgi çocuğun çevreye uyum sağlamasını etkilemektedir (Ulu, 2018). Ayrıca çocuklarda görülen davranış problemleri çocukların yetiştikleri ortamların olumsuz özellikte olması, aile içi şiddet, ihmal gibi durumların olması,

ekonomik sıkıntıların bulunması, geniş aile olması nedenleriyle de ortaya çıkmaktadır (Erol, 2019).

Çocuklarda görülen bu davranış bozukluklarını ortadan kaldırmak için çeşitli yöntemlere başvurulmaktadır. Oyun, bu yöntemlerden biridir. Çocuğun kendisini özgürce ifade edebildiği, çocuğa rahat hareket ortamı sağlayan oyun, çocukların zevkle yaptıkları bir uğraştır. Bu nedenle sosyal beceri eğitimleri oyun yoluyla çocuklara kazandırılabilir. Ayrıca müzik de çocukları rahatlatan, kendini ifade etmesini kolaylaştıran bir araçtır. Müzik aracılığıyla da çocukların sosyal becerileri geliştirilmeye çalışılmaktadır (Kaya, 2016). Davranış bozukluklarının aileler ve öğretmenler tarafından fark edilip uygun müdahale yöntemleriyle harekete geçilmesi gerekmektedir. Davranış problemini ortadan kaldırmaya yönelik bir tutum ortaya konmazsa ileriki yıllarda daha farklı problemlerle karşılaşılabilir (Kaya vd., 2018).

Davranış problemlerinin ortaya çıkmasındaki bir neden de çocuk istismarıdır. Çocuk istismarı genel olarak çocuğa zarar veren, çocuğun gelişimini, sağlığını olumsuz etkileyen, aile, toplum tarafından çocuğa karşı uygulanan davranışlar olarak tanımlanabilir (Özyürek vd., 2018). Dünya Sağlık Örgütüne (2006) göre de çocuk istismarı “Çocuğun sağlığını, fiziki ve psikososyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen bir yetişkin, toplum veya ülke tarafından bilerek veya bilmeyerek yapılan davranışlar” olarak tanımlanmaktadır. Çocuğun istismara maruz kalması majör depresif bozukluk, travma sonrası stres bozukluğu, içselleştirilmiş davranış bozuklukları gibi sorunlara neden olmaktadır (Ridout vd., 2019). Çocuk istismarı, çocuğa yönelik fiziksel, duygusal ya da cinsel olarak zarar verme durumudur. Çocuk için yıkıcı olan bu durum sadece fiziksel, duygusal ya da cinsel olabileceği gibi birden fazla şekilde de olabilmektedir (Koçtürk, 2018). Ebeveynin çocuklarda karşılaştıkları davranış problemlerine karşı kullandıkları çocuk istismarına giren yanlış yöntemler, çocuklarda problem davranışların artmasına neden olmaktadır (Bağçeli Kahraman ve Çubukçu, 2019).

Çocuklarda davranış probleminin ortaya çıkmasında etki eden bir neden de Covid-19 salgınıdır (Weir, 2020). Bu salgın sürecinde okuldan uzak kalan çocuklar evde aileleriyle vakit geçirmek durumunda kalmış ve aile içinde çocuk bakım yetersizlikleri, çocuğun teknoloji kullanımındaki artış gibi olumsuz sonuçlar ortaya çıkmıştır. Özellikle okul öncesi dönem çocuklarının uzaktan eğitim süreci, çalışan ebeveynler için problemleri bir durum hâline gelmiştir (Toran vd., 2021). Ancak bu

sürecin çocuklar için travmatik olmasını önlemek, onların sağlığını korumak, duygusal ve davranışsal tepkilerini anlayarak onlara destek olmak oldukça önemlidir (Döğ er ve Kılınç, 2021a). Okulların kapatılması ve ardından sokağı çıkma kısıtlamasının gelmesi çocukların yaşam alanlarının sınırlandırılmasına neden olmuştur. Yaşamdaki bu değışim, salgın sonucu meydana gelen ölümler çocuklar için ruh sağığı sorunları oluşturmuştur (Wang vd., 2020). Bu süreçte yaşamı değışen, okulu eve taşınan çocuklara karşı ebeveyn tutumları oldukça önemlidir. Değışen hayata ayak uydurmaya çalışan ebeveyn çocuklarına karşı olumlu tutum sergilemelidir (Kay ve Sağılam, 2021). Bu doğırltuda çocukların davranışlarını etkileyen, problem davranışların ortaya çıkmasına neden olan birçok faktörün olduğı ve bu nedenlerden uzaktan eğıtim sürecinde görülen davranış problemlerine karşı annelerin kullandıkları stratejilerin  ocuk istismarı açısından değerlendirilmesi gerektiğı düşünülmüştür.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, uzaktan eğıtim sürecinde annelerin çocuklarında gözlemledikleri davranış problemlerini, bu davranış problemlerine yönelik kullandıkları stratejileri belirlemek ve bunları  ocuk istismarı açısından değerlendirmektir. Bu temel amaç doğırltusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Annelerin uzaktan eğıtim sürecinde çocuklarında gözlemledikleri davranış problemleri nelerdir?
 - 1.1. Anneler davranış problemlerini nasıl tanımlamaktadır?
 - 1.2. Annelerin  ocuklarında gözlemledikleri davranış problemleri nelerdir?
 - 1.3. Anneler  ocuklarında gözlemledikleri davranış problemlerinin nedenleri hakkında ne düşünmektedir?
 - 1.4. Anneler davranış problemlerinin ortaya çıkma zamanlarını nasıl değerlendirmektedir?
2. Annelerin  ocuklarında gözlemledikleri davranış problemlerine yönelik kullandıkları stratejiler nelerdir?
 - 2.1. Anneler bu davranış problemlerine nasıl tepki vermektedir?
 - 2.2. Annelerin davranış problemlerine yönelik çözümleri nelerdir?
 - 2.3. Annelerin davranış problemlerini ortadan kaldırmaya yönelik  nerileri nelerdir?

3. Annelerin kullandıkları stratejiler çocuk istismarı içermekte midir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Okul öncesi eğitim, 3-6 yaş arası dönemde bulunan çocukların dil, zihin, duygu, sosyal ve öz bakım yönünden gelişimlerinin desteklenmesini sağlayan bir dönemdir. Bu dönem çocukların gelişim süreci açısından oldukça önemlidir. Çocukların bireysel farklılıklarını göz önüne alarak yaratıcılığını destekleyecek, yeteneklerini ortaya çıkaracak yapılan etkinlikler çocukların olumlu yönde değişimlerini sağlayacağı bilinmektedir.

Okul öncesi dönem, çocukların davranışlarının çeşitli olduğu bir dönemdir. Bu davranışlar çevre etkisiyle ortaya çıkabileceği gibi çocuğun gelişimsel özellikleri nedeniyle de ortaya çıkabilmektedir. Bu davranışlardan bazıları problem davranış olarak ifade edilmektedir. Davranış problemleri; bir duruma, olaya karşı istenmedik şekilde verilen tepkiler olarak açıklanabilir. Okul öncesi dönemde de karşılaşılan davranışlardan bazıları çocukların gelişim döneminin gereği olsa da problem olarak ifade edilen davranışlar; gelişim dönemiyle uyumlu olmayan, toplumsal açısından olumsuz davranışlar olarak ifade edilmektedir.

Özellikle son yıllarda çocukların uzaktan eğitim almaları, sınıf ortamından, arkadaşlarından uzak evde zaman geçirmeleri davranışların problem davranışa dönmesine neden olmuştur. Bu süreçte ailelerin çocuklarında gözlemledikleri davranış problemlerine karşı verdikleri tepkiler ya da bu problem davranışları çözmek için buldukları çözüm yolları farklılık göstermektedir. Bu çözüm yolları ve verilen tepkiler bazen çocuk istismarı içerisine girebilmektedir. Aileler bunu bilinçli yapmasalar da çocukları duygusal ya da fiziksel olarak istismar ettikleri görülmektedir. Çocuk istismarı; çocuğun istenmeyen bir davranışa, duruma maruz bırakılmasıdır. Bu duruma maruz kalan çocuklarda ise davranış problemleri devam etmektedir.

Çocuklarda görülen davranış problemleri, çocuk ihmal-istismarı ve uzaktan eğitim süreci araştırmacılar tarafından farklı boyutlarıyla incelenmiştir. Çocuklarda görülen davranış problemleri ile ilgili çalışmalarda genel olarak okul öncesi dönem çocuklarının davranış bozuklukları (Eratay, 2011; Işık, 2021), davranış bozuklukları ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişki (Bağçeli Kahraman ve Çubukçu, 2019; Çekiç ve Altuntaş, 2020; Erkan ve Sop, 2018; Erol, 2019; Gözübüyük, 2015; Karaşahin, 2019; Kartal, 2019; Kaya vd., 2018; Parsak ve Kuzucu, 2020; Philips, 2020; Taner

Derman ve Başal, 2013; Ulu, 2018; Varlı, 2020), davranış bozukluklarına karşı uygulanan çözüme stratejileri (Ceylan ve Yıkmış, 2017; Kılıç vd., 2021; Medikoğlu ve Dalaman, 2018; Öngören Özdemir ve Tepeli, 2016; Özbey, 2010; Özer vd., 2014; Yağan Güder vd., 2018; Yumuş ve Metin, 2015), davranış bozuklukları ve ebeveynin yaşam pozisyonları arasındaki ilişki (Yoldaş, 2020), davranış problemleriyle başa çıkmada ailenin rolünün öğretmen görüşlerine göre incelenmesi (Akgül, 2020), davranış problemleri ile anne, çocuk ve öğretmen çocuk arasındaki ilişki (Yüksek Usta, 2014), çocuğun mizacı ve davranış bozukluklarında ebeveynin aracı rolü (Kahraman ve Yılmaz Irmak, 2019), okul öncesi öğretmenlerinin disiplin, sınıf yönetimi ve istenmeyen davranışlar hakkındaki inançları (Öztürk ve Gangal, 2016), çocukların sosyal yetkinlikleri ve davranış bozuklukları arasındaki ilişki (Güler, 2019; Liman, 2020), çocuklardaki davranış problemleri ve iletişim becerileri arasındaki ilişki (Vural, 2019), oyun bağımlılığı ve davranış problemleri ile ilişki (Sallayıcı ve Yöndem, 2020), davranış bozuklukları ile ilgili anne ve baba destek programının etkililiği (Ekşisu, 2017) konuları üzerinde durulduğu görülmektedir.

Çocuk ihmal ve istismarı konusunda ise ailelerin, öğretmenlerin, hekimlerin, okul öncesi kurum personelinin görüşleri (Kefeli, 2016; Özyürek vd., 2018; Savi Çakar ve Yazıcı Okuyan, 2017; Soyer, 2018; Uysal Bayrak, 2019), ailelerin uyguladıkları disiplin yöntemleriyle çocuk istismarının değerlendirilmesi (Akduman, 2010; Bağçeli Kahraman ve Çubukçu, 2019; Çelik, 2020), öğretmenlerin, öğrencilerin, sağlık çalışanlarının bu konuyla ilgili bilgi ve farkındalık düzeyleri (Çelik ve Ayeş Aslan, 2020; Kara, 2010; Pesen ve Epçaçan, 2021; Şan vd., 2019; Taş, 2017; Tosun, 2021; Türk vd., 2021; Türker, 2017), sosyal medyada çocuk ihmal ve istismarı (Güngör, 2021; Koç ve Pashı, 2021; Özbey, 2021), okul öncesi öğretmenlerinin ihmal ve istismar algıları (Erdoğan, 2019; Erdoğan ve Aslan, 2020), çocuk istismarını önleme çalışmalarının incelenmesi (Aydın, 2019; Derebagçe, 2021), çocuk ihmal ve istismarının anlaşılması (Türkkan vd., 2021), çocuk istismarından dolayı gerçekleşen ölüm oranlarının tespitinin yetersizliği (Giddens vd., 2021), çocuk istismarının tespiti (Martin ve Silverstone, 2013), cinsel istismar üzerine yapılan çalışmalar (Akgül, 2015; Hıdır ve Kılınç, 2020), çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili yapılan çalışmaların incelenmesi (Bakır ve Kapucu, 2017) gibi çalışmalar yapılmıştır.

Uzaktan eğitim ve pandemi süreci ile ilgili araştırmalar incelendiğinde, pandemi sürecinde çocuklarda gözlemlenen davranış problemleri (Christner, 2021; Gamliel vd.,

2021; Jayanto, 2021; Oliveira vd., 2021), uzaktan eğitim hakkında öğretmen, ebeveyn ve çocuk, okul yöneticilerinin görüşleri (Aktan Acar vd., 2021; Erol ve Erol, 2020; Konca ve Çakır, 2021; Külekçi Akyavuz ve Çakın, 2020; Yurtbakan ve Akyıldız, 2020), bu süreçte çocukların ev yaşamları (Arı Arat ve Ogelman, 2021; Döğer ve Kılınç, 2021a), pandemi sürecinde ailelere destek çalışmaları (Halty, 2021), uzaktan eğitim sürecinde yabancı uyruklu öğrencilerin durumu (Çalışır ve Özaslan, 2021), pandemi sürecinde okul öncesi öğretmenlerinin yaşadıkları problemler (Aral ve Kadan, 2021), okul öncesi öğretmenlerinin özyeterlilik inançlarının uzaktan eğitime etkisi (Havuz, 2021), ebeveyn çocuk ilişkileri (Özyürek ve Çetinkaya, 2021), uzaktan eğitim alan ve yüz yüze eğitim alan çocukların sosyal becerilerinin karşılaştırılması (Arslan, 2021), okul öncesi öğretmenlerinin bu süreçte uyguladıkları aile katılım çalışmaları (Gündoğdu, 2020), pandeminin eğitimin ekran üzerinden dönüşümüne etkisi (Sirer, 2020), 4-6 yaş çocuğu olan ailelerin çocukları ile iletişimi (Döğer ve Kılınç, 2021b), okul öncesi dönemde uzaktan eğitim (Aral vd., 2021) konuları üzerinde durulduğu görülmektedir.

Alanyazın incelendiğinde uzaktan eğitim süreci ve davranış bozuklukları ile ilgili çeşitli araştırmaların olduğu görülse de bu çalışmanın konusu olan, bu süreçte okul öncesi dönem çocuklarında görülen davranış problemlerine annelerin uyguladıkları stratejiler ve bunların çocuk istismarı açısından değerlendirilmesi ile ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu çalışmanın alanyazına bu konuda katkı sağlayacağı ve bu problem davranışlara yönelik çözüm önerileri getirmesi açısından faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu çalışma, uzaktan eğitim sürecinde annelerin çocuklarında gözlemledikleri davranış problemleri ve bunları ortadan kaldırmak için geliştirdikleri stratejilerin neler olduğunu ve bunların çocuk ihmal ve istismarı içerip içermediğini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda bu çalışma, hem uzaktan eğitim sürecinde yaşanan davranış problemleri ve bunlara yönelik geliştirilen stratejilerin belirlenmesinde hem de annelerin geliştirdikleri stratejilerin çocuk istismarı içerip içermediğini belirlemek için önemlidir.

1.4. Varsayımlar

a) Uzaktan eğitim sürecinde annelerin davranış problemi ve kullandıkları stratejiler ile ilgili görüşlerinin ortaya konulması için görüşme formu aracılığıyla edilen verilerin yeterli olduğu varsayılmıştır.

b) Ebeveynlerin, görüşme formunda bulunan sorulara gerçek durumları yansıtacak şekilde samimi olarak cevap verdikleri varsayılmıştır.

c) Araştırmada kullanılan veri toplama aracının geçerli ve güvenilir olduğu varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

a) Araştırma 2020-2021 Eğitim-Öğretim Yılı'nda Mardin ili Artuklu ilçesinde yaşayan ve çocukları okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden anneler ile sınırlıdır.

b) Araştırma, veri toplama aracında yer alan yarı yapılandırılmış sorulara verilen yanıtlar ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Okul öncesi eğitim: 0-6 yaş arası çocukları kapsayan, çocukların bilişsel, duygusal, sosyal, dil gibi gelişim alanlarının desteklenmesinin oldukça önemli olduğu temel eğitim kademesidir (MEB, 2013).

Uzaktan eğitim: Belirli bir mekân sınırlaması olmaksızın çevrim içi ortamda gerçekleştirilen, bireysel öğrenmenin ağırlıklı olduğu eğitim türüdür (Elitaş, 2017; Yaman, 2021).

Davranış problemi: Bireyin karşılaşılan duruma, yaşanan olaya karşı verdiği, toplum tarafından doğru bulunmayan ve kendi içinde de mantıklı olmayan davranış şekilleridir (Rutherford, et al., 2004).

Çocuk istismarı: Çocuğa fiziksel, duygusal ya da cinsel yolla zarar verici davranışlarda bulunulmasıdır. Çocuk, bu durumda savunmasız ve olumsuz etkilenen taraftır (Yücel, 2021).

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Çalışmanın bu bölümünde, pandemi sürecinde okul öncesi eğitim, çocukta uyum ve davranış problemleri ve çocuk ihmal ve istismarı konu başlıklarında alanyazın incelemesi yapılarak kuramsal çerçeve oluşturulmuştur.

2.1. Pandemi Sürecinde Okul Öncesi Eğitim

2019 Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan koronavirüs (Covid-19) salgını tüm dünya ülkelerini etkisi altına almıştır (Arı Arat ve Ogelman, 2021; Konca ve Çakır, 2021). Salgının hızla yayılması ve hastalık sonucu ölümlerin olması, ölüm olmasa bile hastalığın ağır geçirilmesi herkeste korkuya neden olmuştur. Dünya Sağlık Örgütü bu durumun pandemiye dönüştüğünü duyurmuştur (Konca ve Çakır, 2021). Pandemi, bir virüsün belirli bir bölgenin dışına taşarak tüm insanları etkilemeye başlaması olarak tanımlanmaktadır (Aslan, 2020). Virüs; kalabalık ortamlarda, insanların birbirleri ile teması ve tükürük yoluyla kolayca bulaşmakta ve öksürük, vücut ağrısı, ateş gibi belirtiler göstermektedir. Kesin bir tedavisi bulunamayan Covid-19 salgınının, yayılımını önlemek için ülkeler çeşitli önleme çalışmaları yapmıştır. Bu nedenle ülkeler kalabalık ortamları engellemeye çalışmıştır. Alınan önlemlerden biri olan okulların kapatılması, birçok öğrenci ve öğretmenin kalabalık sınıflarda ders yapması ve virüs için oldukça elverişli bir ortam olması nedeniyle alınan önemli bir karardır. Okul öncesi dönemden üniversiteye kadar tüm öğrenciler için uzaktan eğitim süreci bu şekilde başlamıştır (Çalışır ve Özasan, 2021).

Türkiye'de diğer ülkelere göre salgın daha sonra görülmüştür. Bu nedenle alınan önlemler diğer ülkelerin önlemleri de baz alınarak etkili bir şekilde uygulanmıştır (Havuz, 2021). İlk önce MEB tarafından okullar tatil edilmiş ardından okullara kısa süreli ara verildiği duyurulmuştur. Daha sonra da uzaktan eğitim sürecine geçilerek süreç yürütülmüştür (Özyürek ve Çetinkaya, 2021). Covid-19 pandemi sürecinde okula gitmeyip evde eğitim-öğretime devam eden öğrenci ve öğretmenler, süreci EBA (Eğitim Bilişim Ağı) ve Zoom programları üzerinden yürütmüşlerdir. İnternet erişimi olmayan, özellikle kırsal bölgelerdeki çocuklar için Milli Eğitim Bakanlığı ve TRT iş birliği ile ilkökul, ortaokul ve lise düzeyinde TRT EBA kanalları oluşturulmuştur. Bu kanallarda verilecek dersler her gün belirli saatlerde hazırlanan ders programına göre Milli Eğitim Bakanlığında görevli öğretmenler tarafından anlatılarak öğrenciler için hâlen devam eden yayınlar yapılmaktadır. TRT EBA kanallarından EBA İlkokuluna,

ana sınıfı için TRT EBA Anaokulu dâhil edilerek okul öncesi dönem çocukları için önemli bir açık kapatılmıştır. TRT EBA Anaokulu, pandemi döneminde okuldan uzak kalan çocukların, sınıf ortamında eğlenceli ve öğretici etkinlikler sayesinde okuldan uzaklaşmamalarını ve evde geçen vakitlerinin verimli olmasını sağlamıştır (Gündoğdu, 2021).

Pandemi sürecinde sokağa çıkma kısıtlamaları, okulların kapatılması gibi durumlar nedeniyle çocuklar ev içerisinde kısıtlı hareket imkânına sahip olmuşlardır. Gelişim özellikleri nedeniyle oyuna, harekete özellikle ihtiyaç duyan okul öncesi dönem çocuklarını bu süreç daha farklı etkilemiştir. Çocukların okul olmadığı için daha az aktif olmaları zihinsel, psikomotor, psikolojik gelişimlerini olumsuz yönde etkilediği söylenmektedir (Brooks vd., 2020). Yetişkin bireylerin de alışılmışın dışında yaşanan pandemi gibi durumlarda verdikleri tepkiler, stres düzeyleri oldukça değişim gösterirken çocukların bu süreçte öfkeli olması, vurma, ağlama gibi davranışları göstermesi karşılaşılabilecek tepkilerdir (Döğür ve Kılınç, 2021a). Çocukların evde kalma sürecinde arkadaşlarından uzak, teknolojik aletlerle geçirilen zamanın çok olması çocukların sosyal gelişimlerini de olumsuz etkilemiştir. Özellikle 2 yaşından itibaren çocukların oyun, eğlence amacıyla tablet, telefon kullanımı bu süreçte arttığı gözlemlenmiştir (Erol ve Erol, 2020). Covid-19 sürecindeki okulların kapatılıp uzaktan eğitime geçilmesi çocukların tüm gelişim alanlarını etkilediği söylenebilir.

Uzaktan eğitim sürecinde aile desteği, özellikle okul öncesi dönemde büyük önem taşımaktadır. Öğretmenin görsel materyaller, etkileşimli oyunlar ile yürüttüğü süreçte bazı materyallerin hazırlanması, çocuğun ders saatini kaçırmaması gibi durumlarda ailenin rolü büyüktür (Acar vd., 2021; Arslan, 2021). Öğretmen-veli iletişimin daha da arttığı bir dönem olan uzaktan eğitim döneminde okul öncesi çocukların eğitim öğretim süreci, öğretmenin gönderdiği etkinliklerin yapılması, okulların kendi web sitelerinden veya Zoom programı üzerinden öğretmenle yapılan görüşmeler şeklinde yapılmıştır (Sirer, 2020). MEB tarafından okul öncesi dönem çocukları için uzaktan eğitimin, etkinlik zamanı şeklinde ve günlük en fazla 30 dakika olarak planlanması gerektiği belirtilmiştir. Özellikle ilkokula hazırlık sürecindeki çocukların velileri, uzaktan eğitimin yüz yüze eğitim ile desteklenmesini, bu şekilde daha verimli olacağını belirtmişlerdir (Konca ve Çakır, 2021). Çocukların günde 30 dakika ekran karşısında kalarak arkadaşları ve öğretmenleri ile vakit geçirmeleri günün kalan diğer zamanlarında ise ailesi ile olması anne-babaları çocukların arkadaşı,

öğretmeni yapmış ayrıca çocuğun bu süreçteki bunalımını gidermek için de ona destek olan bir rehber rolünde olmalarını sağlamıştır (Arı Arat ve Ogelman, 2021).

Aile katılımı, okul öncesi dönem için oldukça önem taşıyan bir konudur. Yüz yüze eğitim sürecinde de aile katılım çalışmaları ile aile-okul iş birliği yapılmaktadır. Aile katılımın çocuğun gelişim sürecinde ortak değerlerin belirlenip uygulanması ve değerlendirilmesi için önemli olduğu MEB tarafından açıklanmıştır. Hatta, Okul Öncesi Eğitim Programı ile Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberi (OBADER) oluşturulmuş ve aileler için eğitim programları planlanmıştır (MEB, 2013). Yüz yüze eğitim sürecinde de oldukça önem verilen aile katılımı uzaktan eğitim sürecinde daha da önemli hâle gelmiştir. Çocukların öğretmenle iletişim kurmaları için aile aracı rol oynamış ve öğretmenler çocuk ile ilgili bilgileri ailelerden almıştır (Akyavuz ve Çakın, 2020). Bu süreçte özellikle anneler daha çok katılım gösterse de anne babanın ortak katılım gösterdiği aileler de bulunmaktadır. Ayrıca iletişim kurulamayan ailelerde oldukça fazladır (Gündoğdu, 2021). Öğretmenlerin aileler ile iletişim kurma yollarından olan Whatsapp uygulaması (Balcı ve Tezel Şahin, 2018), uzaktan eğitim sürecinde de gerek canlı etkinlik saatlerinin planlanması gerek evde yapılacak etkinliklerin paylaşımı için oldukça aktif kullanılan bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır.

Evde kalma sürecinde tüm aile bireylerinin evde olması aile bireylerinin daha fazla iletişim kurmalarını sağlamıştır. Okul öncesi dönem çocuklarının uzaktan eğitim sürecinde aile bireyleri ile olan etkileşimlerinin artması olumlu bir durum iken sürecin uzaması bu durumu olumsuz yöne çevirmiştir (Döğer ve Kılınç, 2021b; Ravens Sieberer vd., 2020). Bu duruma yönelik öğretmenler, uzaktan eğitimden yeterli verimin alınamaması, çocukların sosyalleşmede eksik kalması ve gelişimlerinin takiplerinde yetersiz kalınması, her çocuğun uzaktan eğitime erişiminin olamaması gibi nedenlerden dolayı okul öncesi dönem için olumsuz olduğunu belirtmişlerdir (Aktan Acar vd.,2021).

Okul öncesi dönem çocukları bu süreçte evde kısıtlı hareket alanı, oyun arkadaşı eksikliği gibi nedenlerle öğretmenleri ile gerçekleştirdikleri canlı etkinlik sürecinde, genel olarak hareketli etkinlikleri tercih etmişlerdir. Diğer etkinliklere daha isteksiz katılım sağlamışlardır (Aral vd., 2021). Öğretmenlerin etkinlik sürecini planlarken bu durumu da göz önüne aldığı düşünülerek MEB programında yer alan kazanım ve kavramlar eşliğinde hikâye anlatımı, okuma-yazmaya hazırlık çalışmaları, şarkılı

oyun, ritim çalışmaları ve sohbet şeklinde etkinlikler planladıklarını söylemek mümkündür (Aral ve Kadan, 2021). Çocukların duygusal, sosyal, bilişsel, psikomotor, öz bakım becerisinin geliştirilmesi için okul öncesi dönemin önemini öğretmenler sürekli vurgulamaktadırlar. Evde arkadaş ortamından uzak, onlarla iş birliği içinde öğrenme fırsatından yoksun kalan çocukların ailelerine iş düşmektedir. Bu nedenle evde ailelerden, çocukların tüm gelişim alanlarına yönelik etkinlikler yapmaları, çocuklarla oyunlar oynamaları istenmektedir. Bu durum çocukların gelişimlerini destekleyerek öğretmenler için de kolaylaştırıcı etki yapmaktadır (Aktan Acar vd., 2021).

Covid-19 pandemi sürecinde okul öncesi eğitim kurumlarının tamamında uzaktan eğitim uygulanmamıştır. İlkokul, ortaokul ve lise bünyesindeki ana sınıfları uzaktan eğitim kapsamına alınmış ancak bağımsız anaokulları ve kreşler belirli kısıtlamalar ile eğitime devam etmiştir. Yüz yüze eğitime devam eden öğretmenler genel olarak pandemiye çocuklara etkinlikler aracılığıyla aktarmış, hikâye, drama, deney gibi etkinliklere yer vermişlerdir. Ayrıca bu çocukların da pandemi etkisiyle bunalmış, sıkılmış olmaları okula geldiklerinde rahatlamalarını sağlamış ve çocuklara psikolojik destek olmuştur. Ayrıca her ne kadar sosyal mesafe kurallarına dikkat edilmesi gerekse de çocukların arkadaşlarını görmeleri, sohbet edip oyun oynamaları onların sosyalleşme ihtiyaçlarını karşılamıştır (Arslan, 2021).

Uzaktan eğitim sürecinde okul öncesi dönem çocuklarının eğitim süreci, çeşitli zorluklarla karşılaşılmış olursa da hem aileler hem çocuklar hem de öğretmenler için bir tecrübe olduğu söylenebilir. Çocukların elektronik cihazlarla geçirdikleri vaktin artması olumsuz bir durum gibi görünse de bu süreci verimli etkinliklerle geçirmeleri de oldukça önemlidir. Öğretmenlerin oyun, uygulama önerileri, ailelerin kontrolü içinde çocuğun teknoloji kullanımı olumlu bir etki oluşturabilir.

2.2. Çocukta Uyum ve Davranış Problemleri

Çocukların gelişim dönemi içerisinde gösterdikleri davranışlar her zaman aynı olmamaktadır. İnişli çıkışlı bir yol izleyen bu davranışlar çocuğun çevresine karşı uyumunda ve tepkilerinde farklılıklar ortaya çıkarmaktadır (Stülb vd., 2019; Varlı, 2020). Bu davranışlardan çocuk için zorlayıcı olan, problem davranış olarak ifade edilen davranışlar, çocuğun gelişim düzeyiyle uyumlu olmayan, çocuk uyarılmasına rağmen tekrarlanan ve çevre tarafından da rahatsızlıkla fark edilen davranışlar olarak

ifade edilmektedir (Kapısı ve Karaca, 2018). Bu problem davranışları dışsallaştırılmış davranış problemleri ve içselleştirilmiş davranış problemleri olarak ele alınmaktadır (Xuan vd., 2018). Dışsallaştırılmış davranış problemlerine saldırganlık, öfke, inatlaşma gibi davranışlar örnek gösterilirken içselleştirilmiş davranış problemlerine depresyon, korku, endişe gibi davranışlar örnek gösterilebilir (Ulu, 2018; Varlı, 2020).

Davranış, gözlemlenip taklit edilebilen bir durumdur. Çocuklardaki problem davranışlar çevreden görerek yapılabildiği gibi çocukta kişisel bir nedenden dolayı da ortaya çıkabilmektedir. Çocuğun yetiştiği çevre, davranışların şekillenmesinde oldukça önemlidir. Olumsuz çevre şartlarında büyüyen çocuklarda duygusal ve davranışsal sorunların ortaya çıkması olası bir durumdur. Problem davranışa sahip çocuklarda, bir beceri öğrenmede yetersiz kalarak toplumdan uzaklaşma görülebilmektedir. Aynı şekilde saldırgan, zarar verici bir davranış sergileyen çocuğun da toplumda kabul görmeyeceği bilinmektedir (Kartal, 2019). Ancak her yaş grubu için belirli davranışların problem davranış olduğu söylenemez. Davranışın, problem davranış olarak belirlenmesi için çocuğun gelişim dönemine uygun olmaması gerekmektedir. Örneğin 1-2 yaşlarındaki çocukların gece altını ıslatması normal bir durum iken 12 yaşındaki bir çocuğun gece altını ıslatması normal bir durum değildir ve davranış problemi olarak ifade edilmektedir (Campbell, 1989). Bu tanımlamalar doğrultusunda davranış problemleri; toplum tarafından doğal karşılanmayan, gelişim dönemine uygun olmayan, bireyde istemli ya da istemsiz sürekli görülen davranışlar olarak ifade edilebilir.

2.2.1. Davranış problemlerinin ölçütleri

Davranış problemlerinin tanımlarında yer alan davranışın süresi ve sıklığı davranış problemlerinin ölçütleri arasında yer almaktadır. Bir davranışın davranış problemi olarak değerlendirilmesi için en az altı ay gözlemlenmesi gerekmektedir. Davranışın günlük hayatta ne kadar zor duruma neden olduğu da davranışın yoğunluğu ile ilgilidir. Bu da davranış probleminin belirlenmesinde bir ölçüttür. Çocuğun gelişim düzeyi de bu ölçütlerdendir. Gelişim düzeyi özelliklerinin bilinmesi, çocuğun yaptığı davranışların problem davranış mı normal davranış mı olduğunu ayırt etmede yol göstericidir. Çocuğu tanımak, bireysel farklılıklarını görmek davranış bozukluklarını ayırt etmede gerekli olan bir başka durumdur. Her çocuğun olaylara tepkisi farklıdır. Burada önemli olan çocuğun mizacını bilip davranışını ona göre değerlendirmektir. Ayrıca davranış problemlerini tek başına ele almak doğru değildir. Çocuklarda görülen

bir davranış problemine neden olan başka bir problem söz konusu olabilmektedir. Bu nedenle çocuğun davranışlarına geniş açıdan bakmak gerekmektedir. Ayrıca kültürel etmenler de çocuğun davranışının problem davranış olup olmadığını belirlemektedir. Bir kültürde erkek çocukların hareketliliği normal karşılanıyor kız çocukları aynı hareketleri yaptığı zaman sorun olarak görülüyorsa bu durum da kültür burada etkileyici bir unsur olmaktadır (Karaşahin, 2019; Ulu, 2018; Yoldaş, 2020).

Davranış problemlerinin belirlenmesindeki ölçütler, çocuğun gelişiminin doğru bir şekilde desteklenmesi için oldukça önemlidir. Ölçütleri dikkate alarak çocuğun davranışları incelenirse o zaman çocuk için faydalı bir yol izlenmeye başlanabilir. Davranış probleminin ortadan kalkması için alınacak destek hem çocuk hem aile için gerekli ve doğal bir durumdur.

2.2.2. Davranış problemlerinin nedenleri

Çocuklarda görülen davranış problemlerinin birçok nedeni bulunmaktadır. Bu nedenlerden biri çocuğun saldırgan davranışları model almasıdır. Çocuk çevresine göre hareketlerini şekillendirir, çevresini taklit eder. Bu durumda çevresinde olumsuz örnekler olduğunda çocuk, onları taklit edecek ve problem davranış sergileyecektir (Gözübüyük, 2015). Bunun dışında çocuğun engellenmesi, sürekli eleştirilmesi, rencide edilmesi, her isteğinin yerine getirilmesi ya da sürekli reddedilmesi de saldırgan davranışa neden olmaktadır (Güler, 2019). Ayrıca çocukta görülen endişe hâlinin nedenleri de ailede yaşanan stres, çocuktan yüksek beklenti, ihmal, genetik faktörler gibi durumlar olabilmektedir (Gözübüyük, 2015). Çocuklarda sadece saldırganlık, öfke gibi dışa yönelik davranışlar değil endişe, korku gibi içe dönük duygular da problemli olarak ifade edilmektedir. Bu nedenle bunların nedenleri de araştırılıp çocuğa doğru yaklaşım bulunmalıdır.

Davranış problemlerine annenin olumsuz duyguları, ruhsal bozuklukları, ebeveyn tutumlarının olumsuz olması da neden olabilmektedir. Çocuğun en çok ilgi ve sevgi beklediği kişi olan anneden bu ilgiyi ve sevgiyi alamaması çocukta davranış problemlerine neden olabilmektedir. Ayrıca anne babanın ilgisiz olması, davranışlarında tutarsız olması, depresif bir yapıda olmaları, kaygı durumları çocuktaki davranış problemleriyle oldukça ilgilidir. Çocuğa verilen fiziksel cezalar, çocuğun sorularına yetersiz ya da geçiştirici cevaplar verilerek çocuğu önemsememe çocukta davranış problemlerinin oluşmasına neden olmaktadır (Erol, 2019).

Çocuklarda görülen kaygı bozukluklarına ebeveynin boşanmış, kaygılı ya da koruyucu olması, çocukla alay edilmesi, çocuğa yönelik fiziksel ve psikolojik baskı neden olarak gösterilebilmektedir (Güler, 2019). Ebeveynler çocuklarında karşılaştıkları davranış problemlerini çözmek için yanlış stratejiler uyguladıklarında da davranış problemini tetiklemektedirler. Çocuğu tanımamak, çocuğu başka çocukla kıyaslamak, çocuğu kışkırtmak gibi hatalar bunlardan bazılarıdır (Kapısız ve Karaca, 2018).

Davranış bozukluklarının ortaya çıkma nedenleri olarak görünen nedenler; çevreden görme, huzursuz ortam, çocuğu rahatsız eden durum şeklinde açıklanabilir. Her davranış probleminin altında yatan bir neden vardır. Bu neden çocukluk döneminde çocuğu etkiler ve fark edilip çocuğun davranışını düzeltmesine yardımcı olunmazsa çocuğun ileriki yaşamında geri dönülmez sıkıntılar oluşabilir.

2.2.3. Davranış problemlerini etkileyen etmenler

Davranış problemlerinin oluşmasında çocuğun bilişsel gelişimi, sosyal çevresi, ailenin sosyoekonomik durumu, eğitim düzeyi çocuğun sosyal yetkinliği etki eden faktörlerdendir. Çocuğun bilişsel gelişiminin normal seyrinde ilerlememesi, yaşlarına göre daha düşük seviyede bir gelişim olması davranış problemlerinin ortaya çıkmasına etki etmektedir (Varlı, 2020). Aynı şekilde çocuğun sosyal çevresinde, olumsuz davranış örneklerinin çok olması da çocukta davranış problemlerinin oluşmasına etki eden bir faktördür. Ailenin sosyoekonomik düzeyinin düşük olması, eğitim seviyesinin düşük olması çocukların kendilerini eksik hissederek bu yönlerini farklı davranışlarla tamamlamalarına neden olabilmekte ve çocuklarda davranış problemi görülebilmektedir (Comeau ve Boyle, 2018). Sosyal yetkinlik düzeyi çocuğun çevresiyle iletişim kurup akranlarıyla vakit geçirmesine etki eden bir faktördür. Çocuğun sosyal yetkinliği gelişmediğinde okula giderken bir ortama girildiğinde anne-babadan ayrı bir yerde olması gerektiğinde çocuk farklı davranışları sergileyebilmektedir. Bu nedenle çocukta sosyal yetkinliğin gelişimi davranış problemlerinin ortaya çıkmasına etki eden bir başka faktördür (Varlı, 2020).

Çocuklarda davranış problemlerinin görülmesine etki eden faktörleri biyolojik, demografik ve psikososyal olarak ayırmak da mümkündür. Biyolojik faktörler, çocuğun doğuştan sahip olduğu mizaç ve zekâsını ifade etmektedir. Ters mizaç denilen öfke, inatçılık, katı, kararsızlık, hareketlilik gibi özellikler çocuğun uyumunu

zorlaştırır ve davranış problemlerinin ortaya çıkmasında etkilidir. Ayrıca doğum sonrasında sağlık sorunları olan bebeklerin diğer bebeklere göre davranışlarında problem olması görülebilecek bir durumdur. Demografik faktörler, çocuğun içinde bulunduğu çevresini ve cinsiyetini ifade etmektedir. Çocuk çevresinden olumlu, olumsuz her türlü davranışı kolayca öğrenebilmektedir. Sosyoekonomik açıdan da ailenin düşük düzeyde olması çocuğun yaşam kalitesi açısından önemlidir. Düşük sosyoekonomik düzey davranış probleminin oluşmasında etki eden faktörlerden biridir (Yüksek Usta, 2014). Çocuğun cinsiyetine bakıldığında erkek çocuklarının kız çocuklarına göre problem davranış göstermeye daha yatkın olduğu görülmektedir. Çocukların yaşı, yaşadıkları yer, doğum sırası davranış problemlerinin yorumlanmasında başvuru eden etkenler olarak söylenmektedir. Psikososyal faktörler ise anne-babanın çocuğa yönelik tutumu ile ilgilidir. Anne-babaların çocuklarına karşı otoriter, ilgisiz, duyarsız ve yetkin olmaları çocuklarda davranış problemi oluşmasında etkili olan faktörlerden biridir (Ulu, 2018; Yoldaş, 2020). Anne-babanın aşırı baskıcı, otoriter olması çocuğun içe kapanık, problemleriyle başa çıkmada zorlanan çocuklar olmasına, anne-babanın aşırı serbest olması çocuğun sorumsuz, uyum sorunları yaşamasına neden olmaktadır (Parsak ve Kuzucu, 2020).

Pandemi dönemi, çocukların davranışlarının olumsuz yönde değişimine neden olmuştur. Çocuklarda daha önce gözlemlenmeyen davranışlar bu süreçte ortaya çıkmıştır (Jayanto vd., 2021). Ailelerin pandemiden dolayı yaşadıkları stres, çocuklara da yansımış ve çocuklarda davranış ve duygusal semptomlara neden olmuştur. Ebeveynlerin geleceğe dair umutsuzlukları da çocukların kaygı düzeylerinin artmasında etkili olmuştur (Zabcı ve Karadeniz, 2021). Ayrıca çocukların okula gidememesi ve ailelerin çocukların derslerinde yardımcı olarak bir nevi öğretmen rolüne de girmeleri bu stresin nedenlerinden biridir (Christner vd., 2021). Pandemi döneminde çocuklar arkadaşlarından uzak, sadece ailesi ile bir arada olduğu uzun bir dönem geçirmişlerdir. Bu dönemde çocuklara ev ortamının yetersiz gelmesi, evde bunalmaları farklı davranışlar göstermelerinde etkili olmuştur.

2.2.4. Okul öncesi dönemde görülen uyum ve davranış problemleri

Okul öncesi dönem çocuklarında, gelişim süreci içerisinde bazı uyum ve davranış problemleri ile karşılaşmaktadır. Bu uyum ve davranış problemleri aşağıda tek tek açıklanmıştır.

2.2.4.1. Saldırganlık

Saldırganlık, farklı tanımlamaları içine alan çok boyutlu bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Saldırganlık için yapılan tanımlamalar, bireyin bir başka bireye zarar vermek, onun canını acıtmak amacıyla yaptığı eylemler şeklinde genellenebilir. Birey kötü davranışa niyetlidir ve bu niyetini gerçekleştirmek için harekete geçer. Özellikle okul öncesi dönemde çocuklar, rol-model alarak öğrenme gerçekleştirirken saldırganlık gibi olumsuz davranışları da öğrenmektedir. Bu şekilde yaptığı davranışlar çevresine zarar verirken aynı zamanda rahatsızlık da oluşturduğu için saldırganlık davranışı fark edilmektedir (Tuzcuoğlu vd., 2020). Saldırganlığın tanımlarında yer alan, bilerek birinin canını yakma isteği bir davranışın saldırganlık olup olmadığını anlamada bir ipucudur. Yapılan davranışta çocuk acı verme niyeti taşımıyorsa bu davranış saldırganlık olarak nitelendirilemez (Gürsoy Yılmaz, 2020).

Çocuklarda saldırganlık Miller (2002) tarafından dört grupta incelenmiştir (Miller'den aktaran Tuzcuoğlu vd., 2020):

- **Sözlü olarak gerçekleştirilen saldırganlık:** tehdit etme, bağırma, kızma, aşağılama vb.
- **Nesnelere yönelik gerçekleştirilen saldırganlık:** nesneleri atma, yakma, kapı çarpma vb.
- **Bireyin kendine yönelik gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık:** intihar girişiminde bulunma, başını bir yerlere vurma, vücuduna zarar verme vb.
- **Başkalarına yönelik gerçekleştirilen saldırganlık:** itme, tekme atma, yumruk atma vb.

Okul öncesi dönemde çocuk, duygusal yönden yeterli destek alamadığında okul döneminde arkadaşlarına karşı saldırganlık, alay etme gibi davranış problemleri sergilemektedir. Bilgi ve beceri eksikliğinin yanında duygusal sorunlarla başa çıkmada yetersiz olan çocuk saldırganlık göstermektedir. Anne, baba ve çocuk ilişkisi bu durumda oldukça önemlidir. Anne ve babadan yeterli desteği alamayan çocuklarda bu davranışların görülme durumu daha fazladır (Tuzcuoğlu vd., 2020).

Saldırganlık davranışı; biyolojik bir bozukluk, çevreden gözlem yoluyla öğrenme, televizyonda bu tür yayınlara maruz kalma, gelişim dönemine ait bir durum, beyin fonksiyonlarındaki bozukluk, ailenin çocuğa yönelik sert cezalar uygulaması,

güvenli bağlanmanın gerçekleşmemesi, ebeveynin madde kullanımı ya da aile içi huzursuzluk nedenlerinden dolayı çocukta görülebilmektedir (Gürsoy Yılmaz, 2020).

Saldırganlık davranışında çocuğa yönelik baskıcı tutum sergilenmemelidir. Çocuğun yaptığı hatalı davranış çocuğun yaş grubuna göre ona anlatılmalı, çocuğa uygun rol-model olunmalıdır. Çocuğun enerjisini doğru harcaması için ona yol gösterilmeli ve bu davranışın hangi durumlarda ortaya çıktığı belirlenmelidir (Yoldaş, 2020).

2.2.4.2. Davranım bozukluğu

Davranım bozukluğu, kişinin diğer bireylerin temel haklarını ihlal ettiği, yaşına uygun toplumsal norm ve kuralları hiçe saydığı, topluma ve bireye olumsuz etki eden davranış bozukluğudur (Arkan ve Üstün, 2009). Bu durum belli süre ve sıklıkta gerçekleşmekte ve tekrarlamaktadır. Davranım bozukluğu, yıkıcı davranış bozuklukları kategorisinde yer almaktadır. Davranım bozukluğu tanısı için belirli kriterlerden 12 ayda en az üçünün, son 6 ayda da en az birinin görülmesi gerekmektedir (Austin ve Sciarra, 2015).

Davranım bozukluğu kriterleri DSM-V’te açıklanmıştır (Yoldaş, 2020).

- Çevresindekilere karşı genellikle kaba, tehditkar, göz korkutma davranışları sergiler.
- Genellikle kavga başlatır.
- İnsanlara ve hayvanlara fiziksel şiddet uygular.
- Kavgalarda etrafındakilere ciddi şekilde zarar verecek eşyalar, aletler kullanır (sopa, taş, bıçak, vb.).
- Cinsel istismara teşebbüs eder.
- Karşıdakine saldırmak, haraç kesmek gibi rahatsız edici davranışlarla ya da karşıdakine belli etmeden hırsızlık yapar.
- Başkasının mülküne izinsiz girer.
- Başkalarının malına kasten zarar verir ya da kundakçılık yapar.
- Sorumluluktan kaçmak ya da birilerinin desteğini almak için yalan söyler.
- Yaşadığı yerden en az iki kez birer gece ya da uzun bir süre kaçma davranışı gösterir.
- Okuldan kaçmaya 13 yaşından önce başlamıştır.

Davranım bozukluğu tanı kriterleri göz önüne alındığında bu davranışlar; bir başkasına zarar verme, bir başkasının malına zarar verme şeklinde açıklanabilir.

Davranım bozukluğu olan çocuklarda mala zarar verme, hayvanlara eziyet etme, yalan söyleme, hırsızlık yapma, saldırganlık gibi belirtiler görülmektedir. Çocuklarda davranım bozukluğu görülme sıklığı, çevre şartlarının olumsuz olduğu yerlerde yaşayan çocuklar için daha fazla olduğu söylenmektedir. Olumsuz çevre şartları; üvey anne-babaya sahip olma, işsizlik, anne-babanın depresyonda olması, çocuk istismarı, eş istismarı, olumsuz anne-baba tutumları şeklinde açıklanmaktadır (Arkan ve Üstün, 2009).

Davranım bozukluğu ile baş etmede çocuğun olduğu gibi ailenin de sürece dâhil edilmesi gerekmektedir. Çevre ve çocuk bir arada değerlendirileceği için multidisipliner bir yaklaşım sergilenmektedir. Ebeveyn destek programları ile çocuk yetiştirme tutumları ele alınmaktadır. Çocuğa psikofarmakolojik ilaçlar, problem çözme becerilerini geliştirmek için davranışçı ve bilişsel tedaviler bu problem durumuyla baş etmede kullanılan yöntemler olabilmektedir (Yoldaş, 2020).

2.2.4.3. Öfke

Öfke; çocuğun engellenmesi, incinmesi, korkutulması durumlarında ortaya çıkan bir davranış bozukluğudur (Vural, 2019). Öfke, yaşına uygun olmayan şekilde başkasına zarar vermek, başkasının hakkına saygısızlık yapmak şekline dönüştüğünde davranış bozukluğu olarak ifade edilmektedir (Kartal, 2019). Öfke ile karşısındakine zarar vermek, saldırmak, düşmanca bir hâl almaktadır. Bu durum önceden saldırganlık ile aynı şey olarak değerlendirilse de öfke kişinin kendine yönelik, bireysel bir durum olarak ifade edilmektedir. Bu yönü ile saldırganlıktan ayrılmaktadır (Güler, 2019).

Çocuklar öfke aracılığı ile karşısındakine kendini, isteğini kabul ettirmeye çalışmaktadırlar. Çocukların hareketleri engellendiğinde, isteği olmadığı öfkelenirler, bağırıp ağlamaya, nefesini tutmaya başlarlar (Taner Derman ve Başal, 2013). Bu durumlarla karşılaşıldığında çocuğun isteği yapılırsa bu davranış pekişmekte ve çocuk bunu sürekli kullanmaktadır.

Çocuklarda öfke nöbetleri ile karşılaşıldığında çocukların engellenmemesi gerekmektedir (Vural, 2019). Ayrıca çocuğa, öfkesi nedeniyle ceza verildiğinde çocuk bu duyguyla baş edememektedir. Cezalandırıldığında daha fazla endişe, kaygı hisseden çocukta bu davranış devam etmektedir (İlhan İyi ve Çoban 2019). Aşırı

otoriter tutuma sahip anne-babanın çocuklarında da öfke duygusu daha çok görülmektedir (Kahraman ve Yılmaz Irmak, 2019).

Öfke, pandemi döneminde çocuklarda daha çok görülmeye başlayan davranış problemlerinden biri olarak da karşımıza çıkmaktadır. Çocukların bu süreçte artan endişeleri, ebeveyn tarafından yeterince anlaşıp, çocuğa yardım edilmediğinde çocukta öfke gibi davranış bozuklukları ortaya çıkmaktadır (Zabcı ve Karadeniz, 2021). Özellikle erkek çocuklarında öfke görüldüğü de söylenmektedir (Eratay, 2011).

Öfkenin ortaya çıkış sebebi araştırılmalı ve çocuğa karşı sakin kalmaya çalışarak, çocuk baskılanmadan sorun çözülmeye çalışılmalıdır. Ayrıca öfke eğitimleri ile öfkeyi olumlu hâle getirme, davranışın sonucunu bilme, öfkeyi olumlu bir şekilde ifade etmenin yararını anlama, tartışmaları olumlu biçimde çözme becerileri kazandırılabilir (Kaya, 2016). Ayrıca okullarda psikolojik danışmanlar tarafından öfke kontrol problemi yaşayan çocuklarla grup rehberliği yapılabilir. Ailelere ve öğretmenlere de öfke kontrolü semineri verilebilir (Güner Yıldız vd., 2020). Çocuğun öfkesine karşı sert tepki verilmeden, ona anlaşıldığını hissettirerek, onunla empati kurarak öfkesini kontrol etmesine yardımcı olunabilir. Bu şekilde çocuğun problem davranışını ortadan kaldırmak mümkün hâle gelebilir.

2.2.4.4. İnatçılık

İnatçılık, çocukların yapmak istedikleri bir davranışa, sahip olmak istedikleri bir şeye karşı özellikle yetişkinler ile çatıştığı düşünce ya da davranış olarak ifade edilmektedir (Yoldaş, 2020). Bir isteği, düşünceyi ısrarla devam ettirmek inatçılık olarak açıklanmaktadır. Bu şekilde davranan çocukların sosyal çevrelerinde istenmeyen, arkadaşları tarafından kabul edilmeyen çocuk olduğu da görülmektedir (Akgül, 2020).

Çocuğun inatçı davranması, saldırganlığın pasif bir hâli olarak açığa çıkması şeklinde de görülmektedir. Anne ve çocuk ilişkisinin gergin olması, kardeşler arasında ayırım yapılması, çocuğun istek ve ihtiyaçlarının önemsenmemesi bu davranışın ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Kartal, 2019). Bu nedenle ailelerin çocuklarıyla iletişimi inatçılık noktasında oldukça önemli bir hâl almaktadır.

Çocukların gelişim özelliklerine bakıldığında özellikle 3-5 yaş arasında inat davranışının ortaya çıkmasının daha yüksek olduğu görülmektedir. Benmerkezciliğin

de artmasıyla çocuk anne ve babasına karşı gelerek kendi fikirlerini kabul ettirme, isteklerinde ısrarcı olma davranışları göstermektedir. Bu durum da oldukça normaldir. Bu yaş döneminde inatçılığın görülmemesi, çocuğun itaatkâr olması problem olarak düşünülmelidir (Karaşahin, 2019).

İnatçılık davranışı gösteren çocuklarda ise çocuğun yaptığı davranışta ona özerklik tanınması, çocuğun inatlaşma sürecinde dikkatinin başka yöne çekilmesi oldukça etkili olabilmektedir. Ayrıca çocuğun inatçılık gösterdiği bir konuda onu cezalandırmak yanlış bir davranıştır. Çocuğa basit, kısa açıklamalar yaparak isteğinin neden yapılamayacağı açıklanmalıdır. Anne ve baba burada tutarlı bir tutum sergilemeli, birlikte hareket etmelidir. Çocuğun yaptığı olumlu hareketler vurgulanarak bu yönde teşvik edilmelidir (Karaşahin, 2019; Vural, 2019). İnatlaşmanın karşılıklı olduğu da ebeveynler tarafından bilinmeli ve çocukla inatlaşmadan, onun her istediğini de yapmadan davranışına karşı görmezden gelme, başka bir şeye yönlendirme gibi çözümler uygulanmalıdır (Kaya vd., 2018). Çocuğa karşı anlayışlı yaklaşım hem çocuğun rahatlamasını hem de problem davranışın çözümünde etkili olabilir.

2.2.4.5. Karşı gelme bozukluğu (KGB)

Yıkıcı davranış bozukluklarından biri olan karşı gelme bozukluğu, davranım bozukluğunun bir öncüsü niteliğindedir. KGB tanısı için öncelikle davranışın sıklığı ve yoğunluğu önemlidir. En az altı ay devam etmesi ve tanı kriterlerinden en az dördünü içermesi KGB olup olmamasında önemli bir ölçüttür. Çocukta sık sık sinirlenme, hiddetlenme, intikam isteği, içerleme, yetişkinlerle sık sık tartışma, yetişkin isteklerini sık sık reddetme veya karşı gelme gibi davranışlar KGB kriterleri olarak belirtilmektedir (Austin ve Sciarra, 2015).

KGB yaşayan çocukların genel olarak ebeveyn tarafından duygu destekleyici tepkiler alamadığı görülmektedir. Annelerin ceza yöntemi ile çocuğun davranışlarını düzenleme girişimi KGB'yi daha da tetikleyen bir davranış olarak görülmektedir (İlhan İyi ve Çoban, 2019). Çocuğu eleştirmenin ve dövmenin de KGB'yi arttırdığı bilinmektedir.

KGB olan çocuklarda sergilenen davranış kasıtlı ve düşmanca bir eğilimi göstermektedir. Çocuk tahrik edildiğinde ya da bir tehdit algıladığında bu davranış ortaya çıkmaktadır. Ayrıca KGB'nin nedenleri olarak biyolojik faktörler, çocuk

yetiştirme ve ailevi faktörler ve çocuğun sosyobilişsel gelişimi göz önüne alınmaktadır (Austin ve Sciarra, 2015).

KGB olan çocuklar için aile ve bireye yönelik eğitimler, çocuğun bu davranış problemine karşı çözüm olabilmektedir. Ayrıca KGB ile görülen başka problem davranışlar da göz önüne alınarak müdahalelerde bulunulmalıdır. Ayrıca çocuk problem çözme, iletişim kurma becerilerini güçlendirecek etkinlikler ile desteklenmelidir (Yoldaş, 2020). KGB olan çocuklar bu davranışları ile başa çıkmada desteklenip uygun yöntemler kullanılırsa problem davranışın ortadan kalkması da daha kolay olabilir.

2.2.4.6. Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB)

Çocukluk döneminde en yaygın görülen nörobiyolojik bozukluk dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocukta 7 yaşından önce, iki ya da daha fazla ortamda, en az 6 ay gözlemlenmektedir. Bu durumda DEHB tanısı konulmaktadır. Kişinin günlük yaşamını ciddi şekilde etkileyen DEHB, üç türdür: Dikkat eksikliğinin baskın olduğu DEHB, hiperaktif-dürtüselliğin baskın olduğu DEHB ve her ikisinin birden baskın olduğu karışık tip DEHB şeklinde karşımıza çıkmaktadır. DEHB doğuştan getirilen, kalıtsal, bir özellik olduğu bilinmektedir. Kesin sonuç verecek bir tedavisi olmasada şekil değiştirmektedir. Tedavileri ile şiddeti, sıklığı azalabilmektedir. (Austin ve Sciarra, 2015).

DEHB tanı kriterleri üç başlıkta incelenmektedir. Bunlar: dikkat eksikliği, hiperaktivite ve dürtüselliktir.

Dikkat eksikliği: Detaylara fazla önem vermez; okulda, işte, farklı aktivitelerde dikkat hataları yapar. Dikkatini çalışmasına, oyununa tam veremez. Konuşurken dinlemiyor gibi görünür, yönergeleri takip edemez. Başladığı işi sürdürmede zorlanır, organizasyonda başarılı olamaz. Uzun süren işleri sevmez, çalışmalarında gerekli malzemeleri kaybeder. Kolayca dikkat dağınık, günlük işleri unuttur.

Hiperaktivite: Elleriyle, ayaklarıyla oynamadan rahatça oturamaz. Yerinde çok duramaz. Uygun olmayan ortamlarda koşuşturur, oyunda ya da bir şey yaparken başarısız olur. Sürekli hareket hâlinindedir, motorla çalışıyor gibi davranır.

Dürtüsellik: Sırasını bekleyemez. Soru bitmeden cevaplar, başkasının lafını böler, izinsiz hareket eder (Köroğlu, 2018).

Hem kalıtımın hem de çevrenin etkili olduğu (Güvendeğer Doksat vd., 2018) DEHB; çocuklarda planlama, organizasyon, zihinsel aktivite, kontrollü tepki, kendini kontrol, stratejik değiştirme gibi uygulamaya dönük konularda bozukluğa neden olmaktadır (Austin ve Sciarra, 2015). Ayrıca dil gelişiminde de DEHB'li bireylerin normal gelişim gösterenlere göre sıkıntı yaşadıkları bilinmektedir. DEHB tanısı almış çocukların, ailesinin sosyoekonomik düzeyinin düşük olması, geniş aile yapısına sahip olması, çocuğun üvey anne-babasının olması, çocuğun aile içi şiddet yaşaması ya da psikiyatrik bozuklukları olan anne-babaya sahip olması gibi ortak özellikler taşıdıkları görülmektedir. (Akgül, 2020). Çocukların dijital oyun bağımlılığı DEHB'ye de neden olmaktadır (Sallayıcı ve Yöndem, 2020).

DEHB çocukların bununla başa çıkmalarında ailenin rolü büyüktür. Anne ve baba çocuğu yaptığı davranışlardan dolayı cezalandırmadan yapacağı işi daha küçük parçalar hâlinde tamamlaması için yol göstermelidir. Çocuğa verilecek yönergeler oldukça basitleştirilmelidir. Ayrıca çocuk hareketliliğinden dolayı kısıtlanmamalıdır. Aksine bu hareketlilik bir spor faaliyeti, bir aktivite ile yönlendirilmelidir. Etkinlik süreleri çocuğun ilgi ve dikkatine göre ayarlanmalı çocuk zorlanmamalıdır (Karaşahin, 2019; Yoldaş, 2020).

2.2.4.7. Kardeş kıskançlığı

Kıskançlık, çocuğun sevdiği birini başka biri ile paylaşması gerektiği noktada ortaya çıkan problem davranışlardan biridir. Çocuk sevdiği kişiye gücenir, ondan çekinir. Kıskançlıkta korku ve öfke iç içedir. Sevilen kişinin kaybedilme korkusu ve karşısına çıkan rakip kişiye karşı öfke duygusu oluşmaktadır (Vural, 2019).

Genellikle iki yaş itibarıyla ortaya çıkan bu duygu, çocukta özellikle anne-babasına karşı vardır. Özellikle aileye yeni bir bebeğin katılması ve ona yönelen ilgi çocuğu bu davranışa sürükleyebilmektedir (Karaşahin, 2019). Çocuklar duygusal olgunluğa erişemedikleri için sevdiklerini paylaşmayı kabul edememektedir. Bu durumda da kardeşe karşı öfke ve ona zarar verecek davranışlara meyilli olabilmektedirler (Genal, 2018).

Kardeş kıskançlığı çocukta görülen bazı davranış sorunlarının nedeni olabilmektedir. Örneğin çocuğun tırnak yemesi, altına kaçırması bu davranışlara örnektir (Ulu, 2018). Ayrıca, Covid-19 pandemi sürecinden önce bazı çocuklarda kardeş kıskançlığı görülmediği hâlde bu süreçte ortaya çıktığı da görülmektedir

(Tarkoçin vd., 2020). Buna çocukların evde sürekli kapalı kalmaları ve kardeşleri ile anne-babalarını paylaşmada sıkıntı yaşamaları neden olabilmektedir.

Kardeş kıskançlığı oldukça doğal bir davranıştır. Çocuğun kardeşini kıskanması ailenin davranışları, söylemleri ile giderilebilmektedir. Yeni doğan kardeşin henüz kendini ifade edememesi, ihtiyaçlarını söyleyememesi, yardıma ihtiyacı olduğu çocuğun anlayabileceği şekilde anlatılmalıdır. Doğum öncesi çocuk, bir kardeşi olacağı düşüncesine alıştırılmalıdır. İki kardeş arasında kıyaslama yapılmamalıdır. Çocukla ayrı, kaliteli zaman geçirilmesi de kardeş kıskançlığını önlemek için yapılabilecek uygulamalardan olabilir (Karaşahin, 2019; Yoldaş, 2020).

2.2.4.8. Çalma

Çocuklarda görülen çalma davranışı 6-7 yaşa kadar normal karşılanan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yaş dönemine kadar çocuklarda mülkiyet kavramı gelişmediği ve benmerkezcilik de baskın olduğu için çocuklar başkalarının eşyalarını alabileceklerini düşünmektedirler (Akgül, 2020). Gelişim döneminden dolayı çocukta var olan hoşuna giden her şeye sahip olma isteği yani oral açgözlülük nedeniyle çocuk istemekte ve çalmaktadır. Ama bu kasıtlı, yetişkinlerdeki gibi hırsızlık olan bir çalma değildir (Karaşahin, 2019; Yoldaş 2020). Ancak sıklığı arttıkça sorun olarak algılanmalı ve önlemleri alınmalıdır (Kartal, 2019).

Çalma davranışı çocuğun gerçekleştirdiği bir dışa yönelim sorunudur. Çocuk hayatındaki bazı olumsuzlukları bu davranışı göstererek ifade etmektedir (Kaya vd., 2018). Ailedeki sevgi yoksunluğu, düşük sosyoekonomik düzey, çocuğun kendini ispatlama isteği, anne-babanın olumsuz davranışları onaylaması, çocuğa yanlış rol-model olunması vb. nedenler çalma davranışının ortaya çıkmasında etkili olmaktadır (Yoldaş, 2020). Ayrıca çocuktaki öz güven eksikliği, rekabet duygusu, değersizlik hissi de çalma davranışının nedenleri arasında yer almaktadır (Vural, 2019).

Çalma davranışı gösteren çocuğun bu davranışını bırakması için aile, çocuğu bilgilendirmelidir. Çocuğun istek ve ihtiyaçlarına göre gerekli eşyaların temini sağlanarak özel eşya kavramı çocuklara yerleştirilmelidir (Akgül, 2020). Çocuğa soğukkanlı şekilde yaklaşılmalı ve çalma davranışının yanlış olduğu ona öğretilmelidir. Ailenin çocukla ilgilenmesi, ona sevgi göstermesi de çalma davranışının ortadan kalkmasında kullanılacak yöntemlerden biridir (Vural, 2019). Çocukların gelişim dönemleri göz önüne alınarak yaptıkları davranışların

değerlendirilmesi, çocuklara yönelik yanlış tutumun da önüne geçmektedir. Çalma davranışını çocuğun neden yaptığı araştırılır ve ona göre bir yol izlenirse o zaman etkili bir çözüm bulunabilir.

2.2.4.9. Yalan söyleme

Yalan; doğru olmayan, gerçeğe uymayan söz olarak ifade edilebilir (TDK, 2021). Okul öncesi dönem çocuklarının çoğunda görülen davranış problemlerinden biri de yalan söylemedir. Yalan söyleme 4-5 yaşındaki bir çocukta görülmesi normal olan bir davranıştır (Gözübüyük, 2015; Kaya, 2016; Kapısız ve Karaca, 2018).

Çocukların yaş dönemleri nedeniyle 3-5 yaş döneminde hayal güçlerinin geniş olması, gerçek olmayan bir şeyin gerçek gibi anlatmalarını sağlamaktadır. Hatta bu dönemde çocukların hayalî arkadaşları da olabilmektedir. Çocuklar olmasını istediği şeyi olmuş gibi anlatması, hatta bazen buna kendilerinin de inanmaları yalan olarak algılanmamalıdır (Vural, 2019). Çocuğun yalancı olarak etiketlenmemesi gerekmektedir (Karaşahin, 2019).

Çocuklar; anne ve babasının ilgisini çekmek, yalan söyleyen anne-babayı rol ve model almak, yaptıkları bir hatayı saklamak için yalan söylemektedirler. Yalan söylemenin altında mutlaka bir neden bulunmaktadır. Çocuklar; korku, endişe, güvensizlik hâllerinde de yalana başvurarak kendilerini korumaya çalışmaktadırlar (Karaşahin, 2019; Kartal, 2019). Ayrıca aile bireylerinden birinin kaybı ya da evden ayrılması da çocuğu bu davranışa itmektedir (Kaya vd., 2018).

Yalan söyleme davranışında bulunan bir çocuğun bu davranışını ortadan kaldırması için öncelikle ebeveyn çocuğu olduğu gibi kabul edip, onu yargılamadan, kırmadan onunla iletişim kurmalıdır. Çocuğun güvende olduğunu hissettirerek doğruyu söylemesi için desteklenmelidir (Yoldaş, 2020). Çocuğa yalanın kötü olduğu mesajını veren hikâyeler anlatılmalıdır (Karaşahin, 2019). Çocukların yalan söyleme davranışları onlara kızmadan, korkutmadan önlenmeye çalışılır, çocuğa uygun rol model olunursa çocuk yalan söyleme davranışından uzaklaşabilir.

2.2.4.10. Kekemelik

Kekemelik, çocuklarda görülen davranış bozukluklarından konuşma bozuklukları içerisinde yer almaktadır (Akgül, 2020; Karaşahin, 2019). Kekemelik, konuşma esnasında sözcüklerin bir kısmının ya da tamamının uzatılması ya da sessiz bir şekilde sürdürülmesiyle konuşmanın akışının bozulmasıyla ortaya çıkan bir

davranış bozukluğudur (Cangi, 2012). Çocuk konuşurken duraklamalar ya da seslerde çok uzatmalar olması çocuğun konuşurken zorlanmasına neden olabilir.

Kekemelik 2-7 yaş aralığında yaygın olarak görülmektedir. 2-3 yaşlarında görülen kekemelik ise genellikle geçici olmaktadır (Yoldaş, 2020). Dil tecrübesi az olan çocuk bu yaş döneminde telaffuzda zorlansa da yaşı ilerledikçe, çevresindekilerle konuşarak iletişim kurdukça gelişmektedir. Çocuğun konuşmasında yaşı ilerledikçe bir düzelme olmazsa o zaman bozukluk olduğu düşünülebilir.

Kekemeliğin nedeni kesin olarak bilinmemektedir (Cangi, 2012; Yoldaş, 2020). Bununla birlikte bazı kuramlarda kekemeliğin nedenleri açıklanmıştır. Organik kuram, kekemeliğin fizyolojik sebeplerden olduğunu; psikolojik kuram, kekemeliğin bir nevrotik belirti ya da fobi belirtisi olduğunu; davranışçı kuram, çocuğun çevreden gördüğü durumlara verdiği bir cevap olduğunu; genetik kuram, kekemelikte kalıtsal süreçlerin rol oynadığını ileri sürmektedir (Cangi, 2012). Bunlar dışında çocuğun okul korkusu, kardeş kıskançlığı, anne-babanın boşanması, ailedeki huzursuz ortam da kekemeliği etkilemektedir (Kartal, 2019).

Kekemelik yaşayan çocuğun ailesinin, bu sorunu takip etmesi oldukça önemlidir. Çocuğun ne düzeyde bir kekemelik yaşadığı aile sayesinde anlaşılabilir. Aile, çocuğun bu durumu karşısında çocuğa baskı yapmadan, çocuğa karşı hatalı bir tavır sergilemeden bunu çözmeye çalışmalıdır. Çocuğa sorunlu gibi yaklaşmamak gerekmektedir. Çocuğun üzerine gidildiği takdirde artan endişe ve korku kekemeliğin artmasına neden olmaktadır (Karaşahin, 2019). Ayrıca çocuk konuşurken sözünü kesmeden konuşmasını tamamlamasını beklemek de oldukça önemlidir (Yoldaş, 2020). Çocuğun öz güvenini zedeleyici kelimeler ve hareketlerden uzak durarak çocuğa kekemeliği yenmesinde yardımcı olunmalıdır.

2.2.4.11. Parmak emme

Bebeklik döneminde doğal bir refleks davranış olan emme davranışı bebeğin dünyayla ilk iletişimi olarak belirtilmektedir. Bebek emme yoluyla dünyayı tanımaya çalışmaktadır. Psikanalitik kuramda yer alan oral dönemde haz kaynağı ağızdır. Bu nedenle emme davranışı gerçekleşmektedir. Bu durum 3-4 yaşa kadar normal karşılanmaktadır (Altundağ, 2018). Zamanla sıklığı azalarak ortadan kalkması beklenmektedir (Akgül, 2020).

Çocuklarda parmak emme davranışının 4 yaşından sonra görülmeye devam etmesi patolojik bir durum olarak görülmektedir. Çocuğun gergin, korkmuş olması parmak emmesine neden olmaktadır (Kartal, 2019). Ayrıca parmak emme tek başına bir sorun değildir. Çocuğun yaşadığı ruhsal bir sorun karşısında ortaya çıktığı belirtilmektedir. Annesi ile güvenli bağ kuramamış, sütün erken kesilmiş çocukların bu davranışı sürdürdüğü görülmektedir (Karaşahin, 2019).

Parmak emme davranışı ile baş etmede ailelerin eğitimler alıp çocuklarının desteklenmesinde yardımcı olmaları oldukça önemlidir. Davranışı gidermeye yönelik bilişsel davranışçı yöntemler kullanılmalıdır (Yoldaş, 2020). Çocuğun parmak emmesi karşısında aşırı tepki vererek davranmak çocuğu bu davranıştan vazgeçirmez. Çocuğu başka bir şeye yönlendirmek, dikkatini başka noktaya çekmek parmak emmesini azaltmada yardımcı olabilir. Ayrıca çocuğa sevgi göstermek, onunla ilgilenmek gerekmektedir.

2.2.4.12. Utangaçlık

Utangaçlık, çocuğun içinde bulunduğu ortamdan, durumdan rahatsızlık hissetmesi, kendini rahatça ifade edememesi, yeni bir ortama girememesi, arkadaş edinememesi şeklinde ortaya çıkan bir davranış bozukluğudur (Yoldaş, 2020). Bu davranış bozukluğu çocuğun sosyal ilişkilerinin gelişmesini engellemektedir.

Utangaçlık yaşayan çocuk (Zibardo'dan aktaran Yüksel, 2005);

- Yeni arkadaşlık kurma konusunda güçlük yaşar.
- İletişim kurmada zorluk çeker.
- Kaygı, depresyon, endişe gibi duyguları geliştirmeye yatkındır.
- Kendine yönelik olumsuz duygu ve düşüncelere sahiptir. Olumlu yönlerini görmez.
- Kendi isteklerini söyleyemez, haklarını talep edemez.

Aşırı koruyucu anne-baba tutumu, anne-baba ilişkisi çocuklarda utangaçlığın oluşumunu etkilemektedir (Taner Derman ve Başal, 2013; Kartal, 2019). Çocukta başka bir duygusal davranışsal sorun olması, çevre ilişkilerinde sorun olmamasına rağmen çocuğun utangaç olmasını da etkilemektedir (Ulu, 2018; Vural, 2019). Bu durumlar bir arada değerlendirilerek çocuğun utangaçlığının nedeni gözden geçirilmelidir.

Utangaçlıkla başa çıkmada öncelikle çocuğa sosyal becerilerini geliştirmesi için eğitimler verilmelidir. Çocuğun bir etkinliğe katılması, hobi edinmesi desteklenmelidir. Çocuğun öz güvenini arttırmak amacıyla oyun terapisi, psikodrama, yaratıcı drama teknikleri ile ona yol gösterici olunmalıdır (Yoldaş, 2020). Çocuğun aile içinde fikirlerine değer verilmeli, olumlu davranışları takdir edilmelidir.

2.2.4.13. Mastürbasyon

Matürbasyon, çocuğun cinsel organına çeşitli nesneler ile dokunarak o bölgeyi uyarması olarak ifade edilmektedir. Çocuk bunu cinsel bir haz olarak değil kendini rahatlatmak için yapmaktadır (Yoldaş, 2020). Bu davranış gerçekleştirilirken çocukta hızlı nefes alma, terleme, kızarma gibi belirtiler görülmektedir (Yurtbay ve Görker, 2004). Özellikle kız çocuklarında daha çok görülen bu davranış bir yaşımdan itibaren başlamakta ve 3-5 yaş arasında daha çok görülmektedir (Yoldaş, 2020).

Çocukluk döneminde görülen mastürbasyonun çeşitli nedenleri bulunmakla birlikte temel neden olarak çocuğun çevresiyle iletişim kurmada eksiklik hissetmesi, yeterli doyum alamaması şeklinde ifade edilmektedir (Özakar ve Gözen, 2012). Ailesi ile yeterli iletişimi olmayan, yeni kardeş sahibi olan, cinsel istismara uğramış çocuklarda matürbasyon davranışı görülmektedir (Yoldaş, 2020). Çocuğun anne tarafından dokunsal ve duygusal olarak yeterli doyurulmaması da çocukta bu davranışın ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. (Yurtbay ve Görker, 2004). Bunlar dışında çocuğun bir idrar enfeksiyonu gibi rahatsızlığı olduğunda da cinsel bölgesiyle oynama davranışı göstermektedir. Bunun devam etmesi çocuğun mastürbasyona yönelmesini kolaylaştırmaktadır (Özakar ve Görker, 2004).

Çocuğun bu davranışı gelişim düzeyine göre normal olabilecekken davranışın sıklığı sorun olduğuna işarettir. Bu nedenle aileler çocuklarını gözlemlemeli, çocuğun bu davranışı sergilediği zamanlarda onun dikkatini başka yöne çekmelidir. Çocuğa mastürbasyon yaptığı için kızılmamalı, bu davranışı ona sert bir şekilde bıraktırılmaya çalışılmamalıdır. Çocuk böyle durumlarda kendi daha yalnız hissedecek bu davranışı gizli yaparak sıklığını artıracaktır.

2.2.4.14. Altını ıslatma (Enürezis)

Çocuklarda alt ıslatma davranışı Amerikan Psikiyatri Birliği tanımına göre: “En az haftada iki kere ya da ardışık olarak üç ay boyunca devam eden, çocuğun istemli ya da istemsiz olarak yatağını, kıyafetini ıslatması.” şeklindedir. Bu davranış bozukluğu

bebeklikten itibaren görülüyorsa birincil enürezis, çocuk altına ıslatmamayı öğrenip daha sonra tekrar alt ıslatma davranışı göstermeye başladıysa ikincil enürezis olarak bilinmektedir (Kartal, 2019). Bu tanıların yanı sıra çocuğun en az beş yaşında olması ve günlük hayatta sıkıntıya sebep olması enürezis tanısının konulmasını sağlamaktadır (Baba vd., 2021; Erdoğan, 2021).

Enürezis tanısı konmuş çocuklar akranlarına göre daha farklı davranış özellikleri göstermektedir. Bu davranışlar agresiflik, düşük öz saygı, düşük motivasyon gibi çocuğun sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen davranışlardır (Erdoğan, 2021). Çocukta enürezis görülme nedenleri; çocuğun gece sıvı tüketmesi, kardeş sayısının fazla olması, cinsiyetinin erkek olması, kardeşlerde de enürezis görülmüş olması, annenin genç olması, düşük sosyoekonomik düzey, yetersiz eğitim koşulları şeklinde açıklanmaktadır (Bilgin Şahin ve Erbay Dünder, 2020). Çocuklardaki enürezis durumu değerlendirirken çocuğun gelişim düzeyi, tuvalet eğitimi alıp almadığı ve ne sıklıkla altını ıslattığı belirlenmelidir. Bu kriterlere göre alt ıslatma davranışının problem durum olup olmadığı belirlenmektedir (Akgül, 2020).

Çocukta enürezis problemi ile başa çıkmada farklı yöntemler kullanılmaktadır. Her şeyden önce tuvalet eğitimi için çocuğun uygun olduğu yaş kaçırılmamalı ve doğru tuvalet eğitimi verilmelidir. Çocuğun gece yatmadan önce sıvı alımı kısıtlanabilir. Çocuğa farklı davranışçı terapiler ve egzersizler verilebilir (Erdoğan, 2021). Çocuğa bu davranışından dolayı baskı yapılmamalıdır. Baskı, korku duygusunu harekete geçirir ve çocuk bu durumda alt ıslatma davranışını daha sık gösterebilir.

2.2.4.15. Dışkı kaçırma (Enkoprezis)

Enkoprezis, çocuğun 3-4 yaşından sonra dışkısını tutamaması ve uygun olmayan yerlere yapmasıdır (Kartal, 2019; Ulu, 2018). Çocukların 2 yaşında gündüzleri, 3-4 yaşlarında ise geceleri tuvaletlerini tutabilmeleri gerekmektedir. Ancak bu kontrolü sağlayamamaları çocuklar için problemleri bir durum olmaktadır. çocuklara enkoprezis tanısı 4-8 yaş arasında konulmakta, 4 yaşından önce bu tanı konulamamaktadır (Akgül, 2020). Dışkı kaçırma çocukta öz güven zedeleyici bir davranış problemi olarak görülmektedir. Kabızlık gibi fizyolojik sıkıntıların takip edilip giderilmesi çocuğun kendisi ve çevresi ile ilişkilerinin zarar görmesini önlemektedir (Yoldaş, 2020).

Çocuklarda enkopresiz ile başa çıkmada aile ilişkileri önemli rol oynamaktadır. Çocuk ile iletişim kurarken yaşanan yanlışlıklar düzeltilmeli, çocuğun beslenmesine,

tuvalet eğitimine gereken önem verilmelidir (Akgül, 2020). Çocuk fizyolojik, davranışsal ya da eğitsel destek almalıdır. Sorunun sebebi araştırılıp bu yönde müdahaleler yapılmalıdır (Yoldaş, 2020). Ceza verilerek, çocuk akranları arasında küçük düşürülerek bu halledilmeye çalışılmamalıdır. Aile terapileri, çocuğun okulu ile uyumunu kolaylaştırmak için öğretmeni ile görüşmeler yapılması oldukça önemlidir (Ulu, 2019). Ebeveynin çocuğu koşulsuz sevdiklerini hissettirmeleri, çocuk dışkı kaçırdığında ona tiksinti ile bakmamaları da bu problemi çözmek için oldukça gereklidir.

2.2.4.16. Uyku bozuklukları

Uyku; vücudun dinlenmesi, hareketine devam edebilmesi, merkezi sinir sisteminin yenilenmesi için oldukça önemli bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Büyüme hormonunun uykuda salgılanması, uykunun bebekler ve çocuklar için de oldukça önemli olduğunu göstermektedir (Karaşahin, 2019). Bu nedenle uykunun, sağlıklı bir gelişim için karşılanması gereken temel bir ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Çocukluk döneminde uyku bozuklukları ile karşılaşmak mümkündür. Bu bozuklukların nedenleri 0-2 yaş arasında farklı, 2-4 yaş arasında farklıdır. 0-2 yaş döneminde, bebeğin gündüz uyuması ve gece sık sık uyanarak düzenli uyku uyuyamaması, bebeğin huzursuz hissetmesi, gece emme sıklığı şeklindedir. 2-4 yaş döneminde ise gece ağlayıp annenin yanında yatma isteği ya da annesinin kendi yatağında yatmasını isteme şeklinde olmaktadır. Bu şekilde belirtilen erken çocukluk döneminde özellikle karşılaşılan uyku problemleri yaş ilerledikçe azalmaktadır (Kaya vd., 2018).

Uyku düzeni bebeklikten itibaren kazanılmaya başlamaktadır. Bu düzenin oluşmasında anne-babanın tutumu da oldukça önemlidir. Bu nedenle bebeklikten itibaren doğru uyku düzenlemesi yapılarak ilerlenmelidir (Karaşahin, 2019). Uyku süreleri her yaşta ihtiyaca göre değişmektedir. Uyku süreleri ortalama olarak yeni doğan (0-1 ay) 16-20 saat, bebeklik (1-12 ay) 14-15 saat, erken çocukluk dönemi (12-36 ay) 12-14 saat, okul öncesi dönem (3-5 yaş) 11-12 saat şeklinde ifade edilmektedir (Yoldaş, 2020). Yaşamın ilk yıllarında uyku sorunlarında açlık, tokluk etkiliyken yaş ilerledikçe psikolojik etkenler uyku sorununa neden olmaktadır (Karaşahin, 2019). Çocukların sık sık uykularının bölünmesi, uyuyamama sorunu çocukta majör

depresyon ya da kaygı bozukluklarının olması nedeniyle de yaşanabilmektedir (Yoldaş, 2020).

Çocukluk döneminde uyku bozuklukları ile başa çıkmada, öncelikle uyumaması için bir neden olup olmadığı değerlendirilmelidir. Bunun dışında ise çocuğun belirli yatma ve uyanma zamanları olmalı ve bu düzene çocuk bebeklikten alıştırılmalıdır. Fiziksel ortam uykuya uygun olmalı ve çocuğun gerçekten uykusu olup olmadığı belirlenmelidir. Uyku öncesi kitap okuma, müzik dinleme, duş alma gibi rahatlatıcı rutinler oluşturularak çocuk uykuya hazırlanmalıdır (Yoldaş, 2020). Ev düzeni çocuğun uyuması için aşırı sessiz olmamalıdır. Normal ev düzeni devam ederken çocuk uyuyabilmeli, buna alışmalıdır. Ebeveyn çocuğun uyku saati konusunda kararlı ve tutarlı bir tutum takınmalı, birlikte hareket etmelidir. Çocukla uyku üzerine sohbet edilmeli, neden uyunması gerektiği açıklanmalı ve çocuğun bilgilenmesi sağlanmalıdır (Karaşahin, 2019).

2.2.4.17. Yeme bozuklukları

Yeme bozuklukları, vücudun ihtiyacından fazla ya da az besin alarak sağlık durumunu olumsuz etkileyen bozukluklar olarak karşımıza çıkmaktadır (Yoldaş, 2020). Yeme sorununun uzun süre olması ve çocuğun büyüme ve gelişimini olumsuz etkilediğinde bozukluk olarak ifade edilmektedir (Kartal, 2019). Çocuğun, anne ve babanın isteği doğrultusunda yemek yemek istememesi, gelişimini etkileyen bir durum olmadığı sürece yeme bozukluğu olarak adlandırılmamalıdır.

Yeme bozukluklarında çeşitli nedenler olabilmektedir. Bunlardan biri fizyolojik nedenlerdir. Çocuğun midesinde, ağzında ya da yemek borusunda sorunlar olabilmekte ve çocuk yemek yemek istememektedir. Diğer bir neden çocuğa yanlış besin verilmesidir. Bu sorun, çocuğun istekleri ve doğru beslenme göz önüne alınarak çözülebilmektedir. Bir diğer neden ise ebeveyn tutumudur. Ebeveynin çocuğun yemek yemesi konusunda tutarlı ve kararlı davranmaması çocuğun yemek yemede sıkıntılar yaşamasına neden olmaktadır. Bu sorunun düzeltilmesi zaman almaktadır (Karaşahin, 2019).

Çocuğun beslenmesinde anne-babaların ısrarcı tutumu çocuğun yememe konusunda ısrarının artmasına ve durumun inatlaşmaya dönüşmesine neden olmaktadır (Kapısız ve Karaca, 2018; Taner Derman ve Başal, 2013). Anne-babanın çocuğu büyümemekle korkutması, hastalanacağını söylemesi çocuğun yemeğe aşırı

önem vermesine ya da çevresinden ilgi görmek için bu davranışı sürdürmesine neden olabilmektedir (Karaşahin, 2019). Bunlar dışında ailenin yeme kültürü, kuralcı yemek düzeni, ebeveyn-çocuk iletişimi, çocuğun ilgi çekmek istemesi beslenme bozukluklarının nedenleri olarak gösterilmektedir (Yoldaş, 2020).

Yeme bozuklukları ile başa çıkmada ebeveyn öncelikle katı kurallar belirtmemeli, çocuğu zorlayıcı davranışlardan kaçınmalıdır. Yemekte neyden ne kadar yiyeceğine çocuk kendi karar vermelidir. Çocuğun sofrta hazırlamada yardımı istenmeli, çocuk yemeye hazırlanmalıdır. Ebeveyn doğru beslenme konusunda çocuğa rol-model olmalıdır (Yoldaş, 2020). Yeme bozukluğunda da diğer bozukluklarda olduğu gibi bu bozukluğun giderilmesinde ebeveyn ve çocuk iletişimi doğru olmalıdır. Birbirini anlayan, dinleyen ebeveyn ve çocuk sıkıntıları daha rahat çözebilmektedir.

2.2.4.18. Tik Bozukluğu

Tik; çocuğun istemi dışında gelişen, ritmik olmayan, aralıklı ve hızlı bir şekilde bir grup kasın kasılmasıdır (Tural Hesapçioğlu, 2012). Tiklerin sıklığı ve yoğunluğu değişkenlik gösterir. Ayrıca tikler, nöbetler hâlinde ortaya çıkar (Tan, vd., 2020). Tikler çocuğun kendisine zarar vermesi şeklinde olabileceği gibi depresyon, anksiyete gibi sıkıntıları da beraberinde getirebilecek bir bozukluktur. Bu nedenle tanı ve tedavisi oldukça önemlidir (Çıray ve Mutlu, 2019).

Tik geçmiş bir yıldan az ise geçici tik bozukluğu olarak belirtilir (Black, vd., 2016). Ayrıca erkeklerde kızlara göre daha yaygın olduğu bilinmektedir (Knight, vd., 2012). Tik bozuklukları genetik olabileceği gibi çevresel faktörlerden etkilenerek de ortaya çıkmış olabilir (Tural Hesapçioğlu, 2012). Çocuğun anne-babası ile ilişkisinde olumsuzlukların olması çocuğun tik bozukluğu geliştirmesinde bir neden olarak karşımıza çıkmaktadır (Zhu, vd., 2020). Çocukların sosyal ilişki konusunda sıkıntılar yaşaması, akran zorbalığına maruz kalmaları benlik saygılarını olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle çocukların tedavisinde anne-babalar destekleyici olmalı ve olumsuz çevrelerden çocuklarının etkilenmesini en aza indirmeye çalışmalıdırlar (Tan vd., 2020).

2.2.4.19. Korku

Korku, kişinin kendini güvende hissetmediği ortamda ya da güven vermeyen bir duruma karşı ürkme, tedirgin olma, kaygılanma durumudur (Vural, 2019). Daha çok çocukluk döneminde karşılaşılan bu durum, çocukların bilmedikleri bir duruma, olaya

karşı verdikleri tepkidir. Aşırı olmadığı sürece korkular normal sayılabilir. Ancak hayatını etkileyecek düzeyde olduğu zaman korku bir rahatsızlık olarak karşımıza çıkar (Akgül, 2020; Karaşahin, 2019).

Çocukluk döneminde yaşanmış olan bir şiddet, olumsuz bir durum bireyde ileriye yönelik korku ve kaygısının artmasına neden olmaktadır (Marusak vd., 2021). Salgın sürecinin insanları etkilemesi, insanların kalabalık ortamlardan korkmalarına neden olmuştur. Bu korku ile insanlar dışarı çıkmaktan çekinmiş, daha az sosyal ortama girme eğilimi göstermiştir (Memiş Doğan ve Düzel, 2020). Özellikle küçük çocuklar yaşantılarının azlığı nedeniyle gördüklerini, yaşadıkları bir durumu abartabilirler. Bu nedenle küçük çocuklarda korku oluşması daha fazladır (Karaşahin, 2019). Korkularla baş etmede her birey için farklı yöntemler olsa da öncelikle bu korkuların gerçekçi olup olmadığı belirlenmelidir. Ardından korku ile yüzleşmek için cesaret gösterip adım atmak gerekmektedir (Gençöz, 1998).

2.2.4.20. Tırnak Yeme

Çocuklar; ev ortamının huzursuz olması, baskı, ilgisizlik, yanlış ebeveyn tutumları nedeniyle tırnak yeme davranışı gösterebilmektedirler (Akgül, 2020; Karaşahin, 2019). Bu davranış ağız sağlığı açısından da zararlı bir durum olsa da çocukların ruhsal olarak sıkıntılarını belli eden bir durumdur. 4-6 yaş çocuklarında daha çok görülen bu bozukluk, kız çocuklarında erkek çocuklara oranla daha çok görülmektedir (Azak ve Mutlu, 2020).

Tırnak yeme davranışının bırakılması için çocuğa sevgi, ilgi göstermenin yanında bu davranışı bırakması için çocuk motive edilmelidir. Fiziksel hareketliliğin fazla olduğu etkinlikler, el sanatları gibi farklı alanlara yönlendirme yapılarak tırnak yeme davranışından çocuk uzaklaştırılabilir (Sachan ve Chaturvedi, 2012).

2.2.5. Davranış problemleriyle başa çıkma

Davranış problemleri; çocukların yaşına, gelişimine uygun olmayan, çevreyi rahatsız eden ve çocuk için de rahatsızlık oluşturan davranışlardır. Bu davranışların oluşmasına etki eden birçok faktör bulunmaktadır. Çocukların bu davranışlarını ortadan kaldırmak için öncelikle sorunun ne olduğu anlaşılmalı ve buna yönelik müdahale yöntemi uygulanmalıdır.

Yapılan çalışmalar genel olarak davranış problemlerinin tanımlanması ve başka bir durumla ilişkisi üzerindedir. Bu konuda bilinçlenmeyi sağlamak adına yapılan bazı

alışmalar incelenmiştir. Kapısız ve Karaca (2018) tarafından yapılan bir çalışmada, çocuklarda görülen davranış problemlerine yönelik müdahalelerde öncelikle ailelerin dikkate alındığı görülmektedir. Anne-babaların çocuklardaki davranış problemleri üzerinde etkisinin fazla olduğu bilinerek anne-baba eğitimleri müdahale yöntemi olarak kullanılmaktadır. ocuk ve ebeveyn arasındaki ilişkisel sorunları çözmek üzere bu eğitimler gerçekleştirilmektedir.

Çocuklarda davranış problemlerinin görüldüğü yerlerden biri de okuldur. Okullarda ğretmenler çocukların davranışlarını gözlemleyerek bunları ortadan kaldırmaya yönelik yöntemler kullanmaktadırlar. Bu yöntemler çocukların davranış problemleri ile başa çıkmaya yöneliktir. Öğretmenlerin genel olarak kullandıkları stratejiler; göz teması kurmak, görmezden gelmek, sorumluluk vermek, seçenek sunmak, kuralları hatırlatmak, ara vermek, dikkat çekmek, sözlü uyarma, ceza verme, hakaret etme, sınıftan uzaklaştırmak şeklinde (Gangal ve ztrk, 2019). Öğretmenlerin bir davranış probleminin yapılma nedenini anlamaya çalışmaları da oldukça önemlidir. Çocuktaki problem davranışın nedeni araştırıldığında, o davranışı düzeltmek için oldukça önemli bir adım atılmış olmaktadır (zl, 2020). Ayrıca aile ile iş birliği içinde olmak da tercih edilebilecek yöntemlerden biridir (Akgül, 2020). Bu stratejiler ile öğretmenler, çocukların sınıf ortamına uyum sağlamasını ve onların rahatsız edici davranışlarına karşı gerekli tutumu göstererek çocukların problem davranışından uzaklaşmasında yardımcı olmaya çalışmaktadırlar.

Çocuklardaki davranış problemlerinin çözümü için ailelerin bu durumu kabullenmesi ve destek almak için gerekli yerlere başvurması oldukça önemlidir. Ailelerin çocuktaki davranış problemleri ile ilgili ğretmen ile iş birliği içerisinde olması ve çocuğa yönelik kendi davranışlarında da tutarlı olmaları gerekmektedir. ocuklarında davranış problemi ile karşılaşan ailelerin bazılarında çocuğa sert, baskıcı davrandıkları da görülmektedir (Akgül, 2020). Bu şekilde bir tutum karşısında ocuk daha farklı davranışlara yönelebilir.

Çocuklardaki davranış problemiyle baş etme yollarından bazıları ocuk için etkili olabilirken ceza, hakaret gibi davranışlar çocuğun davranışlarında yıkıcı etki yapmaktadır. Bu da davranış problemini azaltmaya yönelik değil daha da artmasına neden olmaktadır. Bu nedenle davranış problemleri ile başa çıkmada kullanılacak stratejiler daha işlevsel ve çocuğun kişiliğine değil davranışına yönelik ifadeler kullanılarak uygulanmalıdır.

2.3. Çocuk İhmal ve İstismarı

Çalışmanın bu bölümünde çocuk ihmal ve istismarının tanımı, tarihçesi, türleri, yaygınlık ve sıklığı, çocuk ihmal ve istismarında risk faktörleri ve çocuk ihmal ve istismarını önleme çalışmalarına yer verilmiştir.

2.3.1. Çocuk ihmal ve istismarının tanımı

İnsan doğup büyüdüğü andan itibaren çevresiyle etkileşim hâlinindedir. Yaşamın ilk yıllarında bu etkileşim daha çok ihtiyaçlarının anne, baba ya da bir başka yetişkin tarafından karşılanması şeklindedir. Ancak zaman geçtikçe bu etkileşim insanın da olaylara dâhil olup bir birey olarak yaşamaya başlamasına dönüşür. Bebeklikten çocukluk dönemine geçiş başladığında kişiliğin oluşması, bağımsız hareket etme isteği çocuğun kendini, çevresini tanıması için oldukça önemlidir. Çocuk bu konuda desteklenmelidir. Çocuk, ona bakmakla yükümlü olan kişiden bu desteği göremediğinde çocuğun gelişimi her yönden olumsuz etkilenir (Çelik ve Ayeş Aslan, 2020).

Çocuğa bakmakla yükümlü kişiler, ona karşı bazı haksızlarda bulunmaktadır. Bu davranışları çocuğu ihmal ve istismar etmeye yöneliktir. Çocuğun bilişsel, duygusal, sosyal, fiziksel ve cinsel anlamda yıpranmasına neden olmaktadır. Çocuk istismarı; ebeveyn ya da çocuğa bakmakla yükümlü kişilerin, toplum tarafından kabul görmeyen, çocuğa her açıdan, kasıtlı olarak zarar veren ve çocuğun sağlığını etkileyen davranışı çocuğa uygulamalarıdır (Aydın, 2019; Bağçeli Kahraman ve Çubukçu, 2019; Bakır ve Kapucu, 2017; Gökalp vd., 2018; Hıdır ve Kılınç, 2020; Kefeli, 2016; Özbey, 2021; Özyürek vd., 2018; Savi Çakar ve Yazıcı Okuyan, 2017; Tosun, 2021; Uysal Bayrak, 2019). Çocuk ihmali ise çocuğun yararlanması gereken durumlardan çocuğun mahrum bırakılmasıdır. Bakımının yapılmaması, çocukla ilgilenilmemesi çocuk ihmaline girmektedir (Polat, 2007).

İnsanların yaşamlarını etkileyen en önemli dönem çocukluk dönemidir. Bu dönemin sağlıklı atlatılamaması çocukların sağlıksız bireyler olarak yetişmesine neden olmaktadır. Bu durum bir toplum sağlığı sorunudur. Bu nedenle çocuk ihmal ve istismarının ortadan kaldırılması, toplumun bu konudaki duyarlılığı oldukça önemlidir (Uysal Bayrak, 2019).

2.3.2. Çocuk ihmal ve istismarının tarihçesi

Günümüzde teknolojinin artması, iletişimin hızlanmasıyla bilgi daha kolay dağılmaktadır. Bu nedenle bir sorun medya aracılığıyla tüm dünyaya daha kolay duyurulabilmektedir. Eski dönemlerde yaşanan olaylar bu kadar hızlı bir şekilde duyulmayıp bilinmese de çocuk ihmal ve istismarı geçmişten günümüze var olan toplumsal bir sorundur (Özbey, 2021).

Geçmiş dönemlere bakıldığında çocuğun bir değerinin olmadığı görülmektedir. Baba çocuğun sahibidir ve onu istediği şekilde kullanabilir. Çocuğun bir köleden, eşyadan farkı bulunmamaktadır. Ekonomik zorluklar, çocukların erken yaşta vefat etmeleri gibi nedenler çocuklarla duygusal bir bağ kurulmadan onların ölmesini bekleme ya da onları öldürme girişimlerine neden olmuştur. Çocuğun yük olarak görüldüğü bu dönemlerde yaşayabilmiş çocukların da çalışma hayatına girip kendi güçlerini aşan işlerde çalıştırıldıkları görülmüştür (Sokullu Akıncı, 2013). İngiltere’de 17 ve 18. yüzyıllarda istenmeyen bebeklerin anneleri tarafından üzerine yatılıp, ezilerek öldürüldükleri, Eskimolarda ailelerin, istenmeyen çocukları soğuk sulara attıkları, Arap toplumunda ise istenen cinsiyette çocuk doğmadığında o çocuğun diri diri toprağa gömüldüğü bilinmektedir (Özbey, 2021).

Eski dönemlerde toplumların enstest ilişkilere izin verdiği bilinmektedir. Ancak kardeşlerin evlenmesine izin verilirken diğer ilişkiler doğru karşılanmamaktadır. Baba ile kızın arasında bir bağ olmadığı o nedenle de evlilik ya da ilişkinin yanlış olmadığı görüşü olsa da toplum bu şekilde bir ilişkiyi kabul etmemekte, kınamaktadır. Ayrıca tarihte, ailelerin çocuklarını bir yapıt için, kutsal bir varlık için kurban ettikleri de bilinmektedir. Bu şekilde çocuklarını öldürmeleri çocuk istismarına örnektir (Aydın, 2019). Bu gibi durumlar çocuk ihmal ve istismarının ne kadar ileri düzeyde olabileceğini bizlere göstermektedir.

Çocukluk kavramı 16 ve 17. yüzyıllarda yoktur ve yetişkinler ile çocukların arasında farklılık görülmemektedir. Ayrıca çocuklar için kullanılan bir kavram bile yoktur. Çocukluk dönemi yetişkinliğe hazırlanılan, işlerin öğrenildiği bir dönem olarak görülmektedir (Ariès’den aktaran Tan, 1989)

Çocuk istismarına yönelik çalışmalar ilk kez 19. yüzyılda bir çocuğun üvey annesi tarafından dövüldüğünü komşuların şikâyet etmesiyle başlamıştır. Bu çocuğu korumak amaçlı hayvan yardım derneği aracılığıyla girişimde bulunulmuştur (Özbey,

2021). Çocuk istismarı ile ilgili tıbbi tanımı ilk yapan Tardieu, 1860 yılında dövülerek öldürülmüş olan 32 çocuğun otopsi sonucuna göre ilk defa fiziksel ve cinsel istismardan söz etmiştir. Bu durumun çocukların ruhsal sağlığını da olumsuz etkilediğini belirtmiştir (Özbey, 2021; Tosun, 2021). 1700’lerde de bir avukat, cezaevindeki suçluların cezalarının ne olduğu ile ilgili yaptığı bir araştırma sonucunda çocuk istismarı kavramını ortaya çıkarmıştır (Tosun, 2021).

Antik Çağ’dan günümüze kadar çocuk ihmal ve istismarı çeşitli şekillerde değişerek devam etmiştir. Önceleri istenmeyen çocukların öldürülmesi, sonradan bu çocukları köle gibi kullanmaya ve dayak atmaya dönüşmüştür. Daha sonra anne-babaların çocuğa hâkim olmaya ve onu yönlendirmeye çalıştığı görülmektedir. Günümüzde ise çocuğun değeri artmış, çocuğun ihtiyacı doğrultusunda ve anne-babanın ona rehber olacağı şekilde bir çocuk aile iletişimi sürmektedir (Tosun, 2021). Günümüzde çocuğa yönelik tavrın olumlu olduğu görülse de çocuk istismarı ve ihmalinin önüne geçilememiştir. Bu sorun medya da sık sık karşımıza çıkmaktadır.

Çocuk ihmali ve istismarının, insanlık tarihiyle ortak bir geçmişe sahip olduğu söylenebilmektedir. Ama bu durumun fark edilip konuşulması son yüzyıl içerisinde gerçekleşmiştir. Bu durum günümüzde hâlâ karşımıza çıkan, toplumun ağır bir yarasıdır. Medyada her geçen gün bu tür haberler karşımıza çıkmaktadır. Ne yazık ki bu sorunu tamamen ortadan kaldıracı bir çözüm bulunamamıştır.

2.3.3. Çocuk ihmal ve istismarının türleri

Çocuk ihmal ve istismarı geçmişten günümüze var olan büyük bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuğu yaşamı boyunca etkileyecek, onda olumsuz yaşantılar bırakacak olan bu sorun farklı şekillerde olmaktadır. Dünya Sağlık Örgütüne (WHO, 2017) göre çocuk ihmal ve istismarı fiziksel, cinsel, duygusal veya psikososyal istismar ve ihmal olarak açıklanmaktadır. Fiziksel istismar, vurmak, dövmek, sallamak; cinsel istismar, cinsel eylemlere ve materyallere maruz kalma; duygusal ve psikososyal istismar, tehdit etmek, aşağılamak, alay etmek, sınırlamak; ihmal, imkân olmasına rağmen çocuğa gerekli bakımı yapmamak olarak açıklanmıştır. Dünyada bu istismarlara maruz kalan ve ihmal edilen çocukların oranları ise şu şekilde verilmiştir: Fiziksel istismara maruz kalma %23, duygusal istismara maruz kalma %36, ihmal edilme %16, cinsel istismar kız çocuklarında %18, erkek çocuklarda %8. (WHO, 2017). Türkiye’de 7-18 yaş arası çocukların istismarında karşılaşılan oranlar, fiziksel

istismar %45, duygusal istismar %51 ve ihmal edilme %25 şeklinde belirtilmiştir (Pesen ve Epçaçan, 2021). Çocuğun bu kötü muamaleye maruz kalmasını Dünya Sağlık Örgütü (WHO) dört kategoride incelemiştir (WHO, 2006). Bunlar şu şekildedir:

1. Fiziksel istismar
2. Cinsel istismar
3. Duygusal istismar
4. İhmal

Bu dört kategoriye ek olarak çocuğun ekonomik ihmal ve istismarı da ele alınmıştır. Ekonomik ihmal, çocuğun ihtiyaçlarının karşılanmaması olarak ifade edilirken ekonomik istismar; çocuğun gücünün üstünde, gelişimini engelleyen bir işte çalıştırılması olarak ifade edilmektedir (Tosun, 2021; Vatandaş, 2016). Uluslararası Çalışma Örgütü, çocukların okul dışı zamanda, gelişimlerini engellemeyen aksine gelişimlerine katkı sağlayan işlerde çalışmaları çocuk ihmal ve istismarına girmediğini, üstelik bu durumun çocuklar için olumlu olduğunu bildirmektedir (Çelik, 2020).

2.3.3.1. Fiziksel istismar

Çocuğa uygulanan fiziksel istismar, çocukta yaralanmaya neden olacak, kasıtlı olarak yapılmış, çocuğun gelişimini olumsuz etkileyen davranışlardır (Özbey, 2021). Fiziksel istismar; tokat atma, ısırma, kemik kırma, evden kovma, tekmeleme, yakma, boğmaya çalışma gibi davranışları içerir (Özbey, 2021; Soyer, 2018). Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) fiziksel istismarı; çocuğa acı veren, yasaklanmış, kazara olmayan, çocuğun gelişimine ve işlevselliğinde sürekli bir sıkıntı oluşturacak şiddet içeren hareketler olarak tanımlamaktadır (Erdoğan, 2019; Özbey, 2021; Tosun, 2021; Turla, 2002). Bu davranışlardaki amaç anne-babaların çocuk üzerinde hâkimiyetini koruma isteğinden dolayı olmaktadır (Özbey, 2021). Fiziksel istismar, çocuk üzerinde akut ve kronik olarak etki bırakmaktadır. Vücuttaki morluklar, yaralanmalar akut; duygusal ve sosyal etkilenmeler ise kronik etki olarak karşımıza çıkmaktadır (Çelik ve Ayeş Aslan, 2020). Nasıl olursa olsun her türde de çocuğa kasıtlı zarar verme görülmektedir. İstismar türleri içerisinde en kolay fark edilen istismar türü fiziksel istismardır (Aydın, 2019; Soyer, 2018; Turla, 2002).

Fiziksel istismar, zarar veren kişiye göre ve uygulama şekline göre çeşitlilik göstermektedir. Zarar veren kişiye göre istismar “ebeveyn tarafından uygulanan” ve “kurumda uygulanan” olarak ikiye ayrılmaktadır. Uygulama şekline göre istismar ise “aletli” ve “aletsiz” olarak ikiye ayrılmaktadır. Ebeveyn tarafından uygulanan istismar aile içinde meydana gelen, anne-baba tarafından çocuğa uygulanan istismardır. Kurumda uygulanan istismar ise yuva, kreş gibi kurumlarda uygulanan istismardır. Çocuğa yönelik vurma, tokat atma, tekmeleme gibi davranışlar aletsiz; kemer, kayış, sopa gibi eşyalar kullanılarak yapılan istismar ise aletle yapılan istismar olarak adlandırılmaktadır (Kefeli, 2016).

Özbey (2021) tarafından yapılan bir çalışmada fiziksel istismara en çok maruz kalanların bebekler ve okul öncesi dönem çocukları olduğu görülmektedir. Bu istismara maruz kalan çocuklar; yetişkinlerden çekinirler, yalan söylemeye yatkındır, çevresine karşı dikkatlidir ve ağlayan çocuklardan etkilenirler ama kendileri kolay kolay ağlamazlar kendilerini suçlu hissederler, cezalandırılmayı hakettiklerini düşünürler, sosyallik sorunları vardır, anne babadan çekinirler, yaşanan yere gitmek istemezler, kendilerine zarar verebilirler, fiziksel teması sevmezler (Tosun, 2021; Türker, 2017).

Fiziksel istismarın belirtileri şu şekilde sıralanabilir :

- Yüzde, ağızda, dudakta açıklanamayan yara izleri,
- Vücudun bazı bölgelerinde kırıklar,
- Bazı bölgelerde kemer gibi nesnelerin izi,
- Vücudun çeşitli yerlerinde yanıklar,
- Farklı derecelerde ısırık, darbe izi (Türker, 2017).

Bu belirtiler dışında fiziksel göstergeler, davranışsal göstergeler, bilişsel/akademik göstergeler ve uzun ve kısa dönemli psikolojik sonuçlar olarak kategorilenebilir (İnsan Hakları Derneği, 2008).

Tablo 2.1. Fiziksel İstismarın Göstergeleri

Fiziksel Göstergeler
I. Açıklanamayan yara, bere ve darbe izleri • Yüzde, dudakta, ağızda • Gövdede, sırtta, kalçada, baldır bacaklarda morluklar • Değişik seviyelerdeki iyileşme belirtilerinde el izi, ısırık izi • Kümelenmiş ve düzenli formlardaki şekiller • Kemer, elektrik kablosu gibi acı vermek için kullanılan nesnelerin izleri

• Tatil, hafta sonu vb. gibi bir durum sonrası tekrarlayarak ortaya çıkması
II. Açıklanamayan yanıklar • Özellikle ayak tabanlarında, avuç içinde, sırtta veya kaba etteki puro ve sigara yanıkları • Daldırma yanıkları (Eldiven ya da çorap tarzında keskin sınırlı yanıklar. Çocuğun el ve ayaklarının biri tarafından kaynar suya daldırılması ile oluşurlar. Kaza ile bu tip keskin sınırlı yanıklar oluşmaz.)
III. Açıklanamayan kırıklar/çıkıklar, kafa derisinde saç kaybı Uzun ve kısa süreli etkiler • Morarma • Vücudun belli yerlerinde kesikler • Kırık kemikler • İç kanama gibi hemen görülen etkileri gibi • Sarsılmış bebek sendromu (körlük, öğrenme güçlüğü, zihinsel gerilik, felç gibi) • Zedelenmiş beyin gelişimi • Ömür boyu zayıf fiziksel sağlık
Davranışsal Göstergeler • Cezalandırmayı hak ettiği yönündeki tutum • Yetişkinler ile iletişim kurmaktan sakınma • Ebeveynlerden korkma • Eve gitmekten korkma • Ebeveyn tarafından bildirilen yaralanmalar • Kendi kendine zarar veren davranışlar • Aşırı derecede çekingen ya da saldırgan davranışlar • Fiziksel temastan rahatsız olma • Ağrı şikâyetleri ya da rahatsız hareketler • İklim şartlarına uygun olmayan ve vücudu saklamak için giyilen giysiler • Diğer çocukların ağlamasına duyarlı olma • Okula erken gitme, okuldan geç ayrılma • Evden kaçma (ergenlerde) • Sosyal işlevsellik alanında sorunlar • Yakın ilişki kurmada zorluklar • Çatışmalı, duygusal yoğunluğu az, yoğun öfke ilişkileri kurma • Karşı gelme bozukluğu
Bilişsel/Akademik Göstergeler • Gelişimsel bozukluklar • Okul başarısında düşme
Uzun ve Kısa Dönemli Psikolojik Sonuçlar • İzolasyon • Korku • Güven kaybı • Depresyon ve anksiyete • Düşük öz değerlilik • İlişki kurmada ve sürdürmede güçlük • Yeme bozuklukları • Travma sonrası stres bozukluğu • İntihar girişimleri
Uzun ve Kısa Dönemli Davranışsal Sonuçlar • Suçluluk • Genç yaşta, istenmeyen hamilelik • Uyuşturucu kullanımı • Düşük akademik başarı • Suç davranışlarına, şiddet suçlarına, alkol ve diğer uyuşturucu bağımlılıklarına ve kötü niyetli davranışlara yüksek oranda eğilim gösterme

Fiziksel istismara örnek olarak verilebilecek iki tane sendrom bulunmaktadır: Bunlardan biri Sarsılmış Bebek Sendromu (Shaken Baby Sendrome) iken diğeri Vekaleten Hastalık Sendromu (Munchausen by Proxy Syndrome)'dur. Bu sendromlardan Sarsılmış Bebek Sendromu, fiziksel istismarın ağır bir formu olarak bilinmektedir. Genellikle 6-15 aylık çocukların ve 6 aydan küçük bebeklerin kollarından tutulup sarsılması, zıplatılması, döndürülmesi gibi davranışlar sonucunda başının ani hareketlerle savrulması sonucu beyin kanaması veya beyinde ödem oluşması olarak ifade edilebilir. 2 yaşa kadar olan çocuklarda görülmekle birlikte 5 yaşa kadar da görülebilmektedir (Soyer, 2018). Ebeveynin öfkeli olması, çocuğa karşı tahammülsüz olması, çocuğu sarsarak hırpalaması çocukta bu sendromun görülmesine neden olabilmektedir. Ayrıca bebeğin ağlaması karşısında ne yapacağını bilemeyen ve sinirlenen ebeveyn tavrı da bu sendroma neden olmaktadır (Özbey, 2021).

Diğer sendrom olan Vekaleten Hastalık Sendromu'nda ise çocuğun bir hastalığı, rahatsızlığı olmamasına rağmen ebeveyn ya da çocuğun bakımını yapan kişinin çocukta hastalık varmış gibi tanı koyması, hastanelere götürüp ilaç tedavisi, tıbbi müdahale gibi yöntemlerle gereksiz hastalık ortaya çıkarmasıdır (Özbey, 2021). Bu sendromda anne-baba çocuğa zarar vermek istememektedir (Soyer, 2018). Ebeveynden özellikle annenin ortaya çıkardığı bu hastalık genellikle kendini ifade edemeyen çocuklarda görülmektedir. Ayrıca çocuğu bu duruma maruz bırakan kişinin ruhsal yönden bir rahatsızlığı vardır ve ailedeki diğer çocuklar da bu sendroma maruz kalmış olabilmektedir (Demir, 2012).

2.3.3.2. Cinsel İstismar

Cinsel istismar ilk olarak Ruth ve Henry Kempe tarafından tanımlanmıştır. Bu tanım “Yetişkinliğe erişmemiş ve hâlâ bağımlı olan çocuk ve ergenlerin bilinçli olarak izin veremeyecekleri, durumun bilincine varamayacakları, ailedeki rollerde toplum tarafından yasak olan cinsel eylemlere taraf olmaları” şeklindedir (Akgül, 2015; Türker, 2017).

Cinsel istismar; yetişkinin çocuğa uyguladığı, cinsel olarak çocuğun gelişimine uygun olmayan sözü, davranışı kapsamaktadır. Çocuk; yapılanın, söylenenin ne olduğunu anlamaz. Eyleme karşı istekli ve bilinçli değildir (Senn vd., 2006). Çocuğun gelişimini engelleyen, çocukta travmalar bırakan bir istismar türü de budur (Özbey, 2021). Psikosyal açıdan gelişimini henüz tamamlamamış olan çocuğu, bir yetişkinin

cinsel uyarıcı olarak kullanılmasıdır. Bu durumda fiziksel bir belirtinin ortaya çıkması zordur. Tıbbi muayeneler ile ortaya çıkmaktadır (Tosun, 2021).

Geçmişten günümüze var olan bu sorunu çözümlmek için, günümüzde toplum tarafından girişimlerde bulunmaktadır. Ancak tamamen çözüme kavuşmuş bir durum değildir. Çocuğun, yetişkin bir birey tarafından cinsel istismara uğraması yaşam boyu sürecek bir travmaya neden olmaktadır (Özbey, 2021). Bu durum sadece çocuğu değil, saldırganı ve toplumu da ilgilendiren bir konudur. Toplum tarafından psikolojik ve sosyal sonuçları olduğu gibi yasal ve ahlaki boyutta yaptırımları da mevcuttur (Tosun, 2021). Ancak bu durumun önüne tamamen geçildiği söylenemez. Yüzyıllar boyu devam eden ve günümüze kadar gelen bu sorun çocuk sağlığı sorunu olarak yeni ele alınmıştır (Erdoğan, 2019).

Cinsel istismar, dünyanın hemen hemen her ülkesinde karşılaşılan bir sorundur. Ancak kültür farkı nedeniyle evrensel bir tanım yapılamamaktadır. Bir eylemin cinsel istismar olması için yetişkinin çocuğu haz objesi olarak kullanması gerekmektedir. Ya çocuğa temasla ya da ona göstererek bunun gerçekleştirilmesi cinsel istismarın göstergesidir. Bu davranışlar kötü niyetlidir. Çocuğa zarar, yetişkine ise haz vermektedir (Hıdır ve Kılınç, 2020). Bu istismar türü, tespit edilmesi en zor olan istismar türüdür. Özellikle toplum baskısı ve çocukların korkutularak sessiz kalmalarına neden olunmasıyla gizli kalmaktadır (Çelik ve Ayeş Aslan, 2020; Erdoğan, 2019).

Cinsel istismarın çeşitli göstergeleri vardır. Bunlar: fiziksel göstergeler, davranışsal göstergeler, duygusal göstergeler, bilişsel/gelişimsel/akademik göstergeler ve uzun-kısa dönemli psikolojik sonuçlar olarak kategorilenmiştir (İnsan Hakları Derneği, 2008).

Tablo 2.2. Cinsel İstismarın Göstergeleri

Fiziksel Göstergeler
• Yürüme ve oturmada zorluk çekme • Yırtılmış, lekeli veya kanlı iç çamaşırları • Genital bölgede acı, şişkinlik, kızarıklık, kanama ya da kaşıntı • İdrar yapmada acı çekmek • Genital bölgenin dışında bereler, kanama ya da yırtılmalar olması • Cinsel yolla bulaşan hastalığın tespiti
Davranışsal Göstergeler
• Uygun olmayan cinsel oyunlar veya ileri derecede cinsel bilgi sahibi olma ve rastgele cinsel ilişki kurma • Histeri, duygularını kontrol edememe

• Okulda beklenmedik zorlanmalar • Uzaklaşma ve depresyon • Kardeş rekabetinde aşırı üzülmeye • Akranlarla ilişkilerde zorluk ve onlarla ilişkiden çekinme • Kendi kendine sosyal tecrit oluşturma • Fiziksel temas veya yakınlıktan kaçınma • Ani ve aşırı kilo değişimi (zayıflama ya da şişmanlama) • Belli yerlerden ve kişilerden çok fazla korkma • Tanıdık bir yetiştikenden kaçma ya da kaçınma davranışı sergileme • Çocuğun ifadesi
Duygusal Göstergeler
Cinsel istismar çocuğun güven duygusunun yıkılmasında çok büyük tahribatlara yol açar. Bundan başka, istismarcı çocuğu sürekli sessiz kalması için yönlendirir Bu bizim küçük sırrımız gibi, ya da tehdit eder. Bu yönlendirme çocuğun anlama kabiliyetini aşan bir durumdur. Çocuk bir dizi duygusal tepkiler verir: kendilik sorunları, düşük öz değer, suçluluk (benim hatam), utanç, depresyon, anksiyete, ruhsal gelgitler, benlik saygısında ciddi azalma, öfke tepkileri, karşı gelme bozukluğu gibi...
Bilişsel/Gelişimsel/Akademik Göstergeler
• Öğrenme güçlüğü • Dağılmış ilgi-dikkat eksikliği • Akademik başarısızlık
Uzun ve Kısa Dönemli Psikolojik Sonuçlar
• Travma sonrası stres bozukluğu gösterme • Kabuslar • Fobiler-korku tepkileri • Uyku bozuklukları • İçer kapanma • Dikkat eksikliği • Enürezis-Enkoprezis • Aşırı fantezi kurma • Uyurgezerlik

Cinsel istismara uğrayan çocuklarda fiziksel belirtilerin olması zor olsa da fiziksel belirtiler, cinsel istismarın anlaşılmasında oldukça önemlidir. Cinsel istismarda ortaya çıkabilecek fiziksel belirtiler dışkı kaçırma, idrar kaçırma, genital bölgede yırtık oluşması şeklinde olabilir. Bu duruma çocukların maruz kalmaları tehditlerden kolay korkmaları, merak duygusu, sevgi eksikliği, yetişkin tarafından kolay yönlendirilebilmeleri, davranışları anlatmada eksiklikleri, anlatıklarına inanılmayacağı düşüncesi nedenleriyle olmaktadır (Özbey, 2021; Sokullu Akıncı, 2013). Bu nedenle ortaya çıkması rastlantısal bir durumdur (Türker, 2017). Çocukların kendini ifade etmesi için her zaman rahat bir ortam sunulması çocukları dış tehlikelerden koruyan bir etkidir. Çocuğun ailesine ya da dışarıdan başka birine güvenmesi, ona yardımcı olunacağını bilmesi cinsel istismarı ortaya çıkarmada oldukça önemlidir.

Cinsel istismar tek bir çeşidi olan istismar türü değildir. Çocuklar farklı şekillerde, farklı kişiler tarafından istismar edilebilmektedir. Cinsel istismar türleri şu

şekildedir: temas içermeyen cinsel istismar, cinsel dokunma, oral-genital seks, interfemoral ilişki, seksüel penetrasyon, cinsel sömürü, başka istismar türlerini de içeren cinsel istismar, pedofili, ensest (Polat, 2007). Cinsel istismar türlerinden temas içermeyen cinsel istismar; seksi konuşma, teşhir ve voyerizm (röntgencilik) olarak üçe ayrılmaktadır. Seksi konuşma; cinsel istismarcının çocuğa, yapmayı düşündüğü eylemleri anlattığı, çocukla yaptığı cinsel içerikli konuşmalardır. Teşhir; istismarcının, çocuğa özel bölgesini gösterdiği ya da özel bölgesine dokunup zevk almasıdır. Voyerizm (röntgencilik) ise istismarcının mağdur giyinik değilken gizli veya açık bir şekilde izlemesidir. Cinsel dokunma, istismarcının çocuğun özel bölgelerine dokunması ve kendisine dokundurtmasıdır. Oral-genital seks, istismarcının çocuğun üreme organına ağızla çeşitli müdahaleler yapmasıdır. İnterfemoral ilişki, erkek istismarcının üreme organını çocuğun bacak aralarına yerleştirerek gerçekleşen istismardır. Seksüel penetrasyon, istismarcının çocukla ilişkiye girmesi durumudur. Cinsel sömürü, istismarcı çocukla ilişkiye girmektense çocuğu fuhuş, pornografi gibi suçlara yönlendirip ekonomik kazanç sağlamaktadır. Pedofili, cinsel istismardan farklı olarak, tanı ve tedavisi bulunmaktadır. Pedofil, en az 6 ay süre ile devam eden bir ya da daha fazla çocuğa yönelik yoğun, fantastik ve dürtüsel davranışlarla cinsel istismara uğratma eğilimi olan kişilerdir. Tedaviyi reddetmeleri pedofil vakalarının sıklığını görmeyi engellemektedir. Ensest ise evlenmeleri toplum, hukuk ve din tarafından uygun görülmeyen, aralarında birinci derece akrabalık bulunan kişiler arasındaki ilişkidir (Türker, 2017).

Çocukların istismar türlerinden bir çoğuna maruz kalma riski vardır. Bunu önlemek için aileler bilinçlenmeli ve çocuklarını bilinçlendirilmelidir. Aynı şekilde kreşlerde, okullarda çocuklar bu konu hakkında uyarılmalıdır. Karşılaşılan böyle bir durumda çocuğun nasıl tepki vereceği, güvendiği kişiler tarafından anlatılmalıdır.

2.3.3.3. Duygusal İstismar

Duygusal istismar; diğer istismar türlerinin içinde de yer alan, çocuğu olumsuz etkileyen bir istismar türü olsa da en çok göz ardı edilen ve çocukta tespit edilmesi zor olan bir istismar türüdür (Akgül, 2015; Çelik ve Ayeş Aslan, 2020). Bu istismar türünde çocuk aşağılanma, alay edilme, engellenme davranışlarına maruz kalmaktadır (Pesen ve Epçaçan, 2021). Çocuk, ebeveyn ya da bakım veren kişi tarafından sürekli eleştiri, tehdit, sevgisizlik, reddedilme, rehber olmama gibi davranışlarla

karşılaşmakta bu durum da öz değer duygusunu ve duygusal gelişimini olumsuz etkilemektedir (Özbey, 2021).

Duygusal istismarın tanımı ilk olarak 1983 yılında Duygusal İstismar Toplantısı'nda yapılmıştır. Bu tanım şu şekildedir: “Çocuk üzerinde etkili olan kişi ya da kişilerin, çocuğa hemen ya da ileriki bir zamanda zarara uğratacak, onları psikolojik olarak yıpratmak, bilimsel ve toplumsal standartlara göre onlara zarar verecek davranışlarıdır.” (Turla, 2002). Bu tanım dışında duygusal istismar, ebeveyn ya da diğer yetişkinlerin çocuğun yetenekleri ile üzerinden beklentiye girip çocuğa yönelik saldırgan tavırlar sergilemeleridir (Erdoğan ve Aslan, 2020). Duygusal istismarın mental hasar olarak tanımlanması 1974 yılında ABD’de Çocuk İstismarının Önlenmesi ve Sağlığını Kanunu’nda olmuştur (Erdoğan, 2019). Tanımlardan da görüldüğü üzere çocuğa fiziksel bir belirti olmaksızın ruhsal olarak zarar veren, psikolojik yıpranmaya neden olan ve çocuğun gelişimini olumsuz etkileyen davranışlar duygusal istismar olarak belirtilmektedir.

Çocuğun yok sayılması, aşağılanması, değersizleştirilmesi duygusal istismar sonucu çocuğun duygusal gelişimini engellemektedir. Çocuk kendini sevmeye değer görmez, aşağılanmayı kabullenir, istenmediğini düşünür (Tosun, 2021). Bu nedenle olumlu benlik algısı da geliştiremez. UNICEF, çocuktan kapasitesinin üstünde isteklerde bulunulması, çocuğun terk edilmekle korkutulması, çocuğun sosyal etkileşim kurmasının engellenmesi şeklinde davranışları duygusal istismar olarak aktarmaktadır (Erdoğan, 2019).

Çocukların duygusal gelişimlerini olumsuz etkileyen bu istismar türüne neden olan farklı ebeveyn tutumları bulunmaktadır. Bu ebeveyn tutumları şu şekilde sıralanabilir: reddetme, yalnız bırakma, yıldırma, suça yönelme, duygusal yönden tepki vermeme, aşağılama, kendi yararına kullanma, vaktinden önce yetişkin rol verme... Bu tutumlardan reddetme, çocuğu bir birey olarak görmeyip ihtiyaçlarına cevap verilmemesi, çocuğun benimsenmemesi durumudur. Yalnız bırakma, ebeveynin çocuğu sosyal ilişkilerden ve kendilerinden uzak tutarak çocuğu yalnız olduğuna inandırmalarıdır. Yıldırma, ebeveynin çocuğa sözel ya da fiziksel hareketlerle korkutup tehdit etmesidir. Suça yönelme, çocuğa karşı olumsuz davranışlarla örnek olmaları ve bu şekilde çocuğun antisosyal davranışlar geliştirmesidir. Duygusal yönden tepki vermeme, çocuğun sosyal duygusal gelişimini destekleyen tepkilerin verilmemesidir. Aşağılama; ebeveynin çocuğun hoşuna gitmeyen, onu kırıncı kelimeler

kullanması, çocuğa isim takmasıdır. Kendi yararına kullanma, ebeveynin kendi menfaatlerini göz önüne alarak çocuğu kullanmasıdır. Vaktinden önce yetişkin rol verme, çocuğa gelişiminin üstünde görevler verilerek bunlardan başarı beklenmesi durumudur (Özbey, 2021). Tüm bu tutumlarda çocuğun yararı yerine gelişimini engelleme söz konusudur.

Sağlıklı bir duygusal gelişim ile çocuk; duygusunu nasıl ifade edeceğini, olumsuz duygularla nasıl başa çıkacağını, kendine karşı olumlu duygular beslemeyi öğrenir. Çocuğa rol-model olmadan, onun duygularını görmezden gelerek yapılan her davranış, söylenen her söz çocuğa zarar vermektedir. Çocuğun olumsuz benlik algısı geliştirmesine neden olabilir.

Duygusal istismarın çeşitli göstergeleri vardır. Bunlar: fiziksel göstergeler, davranışsal göstergeler, duygusal göstergeler, bilişsel/gelişimsel/akademik göstergeler ve uzun-kısa dönemli psikolojik sonuçlar olarak kategorilenmiştir (İnsan Hakları Derneği, 2008.)

Tablo 2.3. Duygusal İstismarın Göstergeleri

Fiziksel Göstergeler
• Konuşma ya da diğer iletişim bozuklukları • Fiziksel gelişimin yavaşlaması • Çocukta var olan astım ya da alerji gibi bazı hastalıkların şiddetlenmesi • Madde bağımlılığı
Davranışsal Göstergeler
• Alışkanlık bozuklukları (parmak emme, sallanma vb. gibi) • Suç işleme de dâhil olmak üzere antisosyal ve yıkıcı davranışlar • Nevrotik özellikler (uyku bozuklukları, oyun oynamada tutukluluk) • Pasiflik ya da saldırganlık gibi aşırı davranışlar • Gelişimsel gecikmeler • Davranış bozuklukları (şikâyet etme, pasiflik, saldırganlık vb) • Aşırı uyum sorunları (yaşından büyük ya da küçük davranma)
Duygusal Göstergeler
• Sosyal ilişkilerini etkileme • Yaşının gerektirdiği şekilde davranamama
Bilişsel/Akademik Göstergeler
• Duygusal istismara eşlik eden gelişimsel gecikme, bilişsel gecikmeye de neden olarak çocuğun akademik performansını etkiler.

2.3.3.4. İhmal

Çocuk ihmali; çocuğa bakmakla yükümlü kişilerin, çocuğun gelişimsel, manevi ve maddi ihtiyaçlarını karşılamaması, çocuğu gereksinimlerinden mahrum bırakması şeklinde tanımlanmaktadır. Çocuğun beslenme, temizlik, eğitim, sağlık gibi yaşamı

için önemli konularda önemsenmemesi ihmal olarak ifade edilmektedir (Erdoğan ve Aslan, 2020). Sosyal duygusal gelişim, güvenlik, öz bakım gibi konularda çocuğun desteklenmemesi de ihmal olarak karşımıza çıkmaktadır (Özbey, 2021).

İhmal, istismar ile karşılaştırıldığında, istismar gibi belirli değildir. İstismara göre anlaşılması daha güç, bulguları ve belirtilerinin ortaya çıkması daha zordur. İhmal edilen çocuklarda daha depresyon, içe kapanma gibi davranışlar görülürken istismara maruz kalan çocuklarda daha çok saldırgan tavırlar görülmektedir (Erdoğan, 2019). Çocuğa oldukça fazla zarar veren ihmal ve istismarın ayrım noktası, ihmalin edilgen istismarın ise etkin olmasıdır (Erdoğan ve Aslan, 2020).

İhmal, bebek doğmadan önce de ortaya çıkabilir. Bu nedenle doğum öncesi ihmal ve yeni doğan ihmali olarak ayrılmaktadır. Doğum öncesi ihmal, hamile annenin bebeğinin zararına olan maddelerden alkol, sigara kullanımı ya da doktor kontrolünde olmadan ilaç kullanması şeklinde ifade edilmektedir. Yeni doğan ihmali ise doğum esnasında veya doğumdan sonra 0-4 haftalık süre içerisinde, bebeğin iyiliği düşünülmeden yapılan davranışlardır. Hamilelik sürecinde alkol tüketen anne, bebekte zekâ geriliği oluşturan fetal alkol sendromuna neden olmaktadır. Çocuğun ihmali bilinci olarak yapılan bir davranış varsa bu aktif ihmal; bilgi eksikliği, yetersizlik durumları söz konusuysa pasif ihmal görülmektedir (Tosun, 2021).

Çocuk ihmalinin çeşitleri bulunmaktadır. Bunlar: fiziksel, duygusal, cinsel, eğitimsel ve tıbbi ihmal olarak karşımıza çıkmaktadır. Fiziksel ihmal; çocuğun yeterli ve düzenli beslenmemesi, temizliğinin yapılmaması ya da buna uygun ortamın sunulmaması, uygun kıyafetinin olmaması, yaşam alanının sağlıklı olmaması şeklinde açıklanabilir. Duygusal ihmal; çocuğun sürekli azarlanması, reddedilmesi şeklinde olacağı gibi ailelerin çocuğa karşı aşırı koruyucu tutum sergilemeleri şeklinde de olmaktadır. Cinsel ihmal; çocuğun cinsiyet ile ilgili sorularının cevapsız kalması, vücudunu tanımada desteklenmemesi ve cinsel sömürüye uğraması şeklinde açıklanmaktadır. Eğitim ihmali, çocuğun okul çağı gelmiş olmasına rağmen çocuğu okula göndermeme, özel gereksinimli bireylerin eğitim hakkına izin vermeme şeklinde açıklanmaktadır. Tıbbi ihmal ise çocuğun hastalık ve yaralanma durumlarının önemsenmemesi, verilen ilacın düzgün kullanılmaması, hasta çocuğa gerekli bakımın yapılmaması olarak açıklanmaktadır (Özbey, 2021; Tosun, 2021; Türker, 2017).

İhmalin çeşitli göstergeleri vardır. Bunlar: fiziksel göstergeler, davranışsal göstergeler, duygusal göstergeler, bilişsel/gelişimsel/akademik göstergeler ve uzun-kısa dönemli psikolojik sonuçlar olarak kategorilenmiştir (İnsan Hakları Derneği, 2008).

Tablo 2.4. İhmalin Göstergeleri

Fiziksel Göstergeler
• Sürekli açlık belirtileri. (Kötü beslenme işaretleri gösterir.) • Hijyensiz ortam. Keçeleşmiş saçlar, kirli cilt veya şiddetli vücut kokusu • Uygun olmayan kıyafetler • Denetimsizliğin sürekli olması. Çocuk evde bakım sağlayacak kimsenin olmadığını belirtir. Çocuk ya da bakımını üstlenen kişi uyuşturucu veya alkol kullanır. • İhmal edilmiş fiziksel sorunlar ve tıbbi bakım • Normal kilonun altında olma • Kötü gelişim şekilleri • Büyüyememe • Bitler, karın şişmesi, çok zayıf görünüş • Uykusuz görünme
Davranışsal Göstergeler
• Kendi kendine zarar veren davranışlar • Dilenme, yiyecek çalma • Okulda bulunma süresinin uzaması (erken gelme ve geç gitme) • Sürekli yorgunluk, hâlsizlik ya da derste uyuyakalma • Yetişkin sorumluluklarını ve ilgilerini yüklenme • Evde bakıcının olmadığı durumlar • Sık sık devamsızlık yapma veya gecikme
Duygusal Göstergeler
• Düşük benlik algısı-kendine değer verme • Bağlanma zorlukları • Duygusal gereklilik • Sosyal sorunlar-kısıtlı arkadaş ilişkileri • Kişisel yakınlık kurmada zorluklar • Uygun olmayan isteklere hayır demede zorluk (ilgi ihtiyacı ile ilgili) • Sosyal içe çekilme-yoğun içe atım sorunları
Bilişsel/Gelişimsel/Akademik Göstergeler
• Devamsızlık sorunu • Öz disiplini öğrenme eksikliği • Bir görevi tek başına yapamama • Zayıf notlar • Öğrenme zorluğu

2.3.4. Çocuk ihmal ve istismarında risk faktörleri

Çocuk ihmal ve istismarına neden olan faktörler iç ve dış stres faktörleri olarak ortaya çıkmaktadır. İç stres faktörleri, anne babaların yaşadıkları ruhsal sıkıntılar, madde kullanımları ya da anne-babanın çocukluklarında bir ihmal ve istismar durumunun bulunması şeklinde açıklanmaktadır. Dış stres faktörleri ise ailelerin yaşantılarındaki bazı ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etmenler olarak

görülmektedir. Özellikle ekonomik etmenler çocukların sağlık, beslenme, eğitim gibi temel ihtiyaçlarını karşılamada oldukça önemlidir. Olumsuz ekonomik durumlar, çocuk ihmal ve istismarının oluşmasına neden olmaktadır. Çevresel sıkıntılar da yine olumsuz aile ortamına neden olacağı için ihmal ve istismar için ortam oluşturmaktadır (Özbey, 2021).

Çocuk ihmal istimarında görülebilecek risk faktörlerini Dünya Sağlık Örgütü; çocuk, ebeveyn ya da bakım veren kişi, ilişki ve toplumsal faktörler olarak ele almıştır. Bunlar şu şekildedir¹:

Çocuk: Risk faktörü olarak çocuğun görülmesinde özellikle şunu belirtmek gerekir ki çocuk suçlu ve olumsuz davranışın sorumlusu değildir. Ancak çocuğun dört yaşından küçük olması, ergen olması, istenmeyen çocuk olması, ebeveynin beklentilerini karşılayamaması, özel gereksinimli olması, zihinsel ya da nörolojik bir bozukluğun olması risk faktörü olarak karşımıza çıkarmaktadır.

Ebeveyn ya da Bakım Veren Kişi: Diğer bir risk faktörü olan ebeveyn ya da bakım veren kişinin risk faktörü olarak görülmesine neden olan özellikleri şu şekildedir: Yeni doğmuş bebekle bağlanma zorluğu yaşaması, çocuğu beslememesi, çocuk gelişimi konusunda yeterli farkındalığa sahip olmaması, çocukluk geçmişlerinde kötü muamele yaşamış olması, hamilelik de dâhil madde kullanması, düşük benlik algısına sahip olması, dürtü kontrolünün zayıf olması, zihinsel ya da nörolojik bozukluğu olması, suça karışmış olması, maddi sıkıntılar yaşaması.

İlişki: Çocuğun ihmal ve istismarında karşılaçağı ilişkiye dair risk faktörleri çevreleri tarafından şiddete uğraması, ailenin dağılması, toplumdan uzaklaşması, geniş ailede çocuk yetiştirmede destek alınamaması şeklinde açıklanmaktadır.

Toplumsal Faktörler: Çocuğun toplum tarafından ihmal ve istismara uğramasındaki risk faktörleri ise toplumda cinsiyet ve sosyal eşitsizlik olması, aileleri ve kurumları desteklemek için yeterli konut olmaması, yüksek düzeyde işsizlik ve yoksulluk olması, alkol ve uyuşturucunun kolay erişilirliği, çocuklara yönelik cinsel istismarın ve sömürünün önüne geçecek politika ve programlamaların yetersizliği, bedensel cezaya, şiddete destek veren, çocuğu statüsünü azaltan kültürel ve sosyal

¹ <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/child-maltreatment>

normların olması, düşük yaşam standartlarına, eşitsizliğe yol açan sosyal, ekonomik ve sağlık politikalarının olması şeklinde açıklanmaktadır.

Çocukların ihmal ve istismara uğramasındaki karşılaşılan bu risk faktörleri göz önüne alındığında çocukların zarar görmemesi için her açıdan korunması gerekmektedir. Ebeveynler kadar toplum da bir çocuğun korunması ve sağlıklı yaşamasından sorumludur.

2.3.5. Çocuk ihmal ve istismarının yaygınlığı ve sıklığı

Çocuk ihmal ve istismarı her ülkede ve geçmişten günümüze her zaman görülmesine rağmen hiçbir toplumda önlem alınamamış ve devam etmiştir. Kültürden kültüre istismar ve ihmal kavramları farklılık gösterse de çocukların uğradıkları bazı muameleler bu durumun yaşandığına işarettir.

Çocuk ihmal ve istismarının yaygınlık ve sıklık oranı Dünya Sağlık Örgütü verilerinde karşımıza çıkmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre her gün 5 çocuğun yaşamını yitirdiği, 4 kız çocuğundan biri ya da 5 erkek çocuğundan birinin cinsel istismara uğradığı ve her yıl 1 milyardan fazla çocuğun şiddete maruz kaldığı görülmektedir (Pesen ve Epçaan, 2020). Özellikle cinsel istismar oranlarına bakıldığında erkek çocuklarda %7,6-7,9, kız çocuklarında ise bu oran %18,0-19,7 şeklindedir. Özellikle gelişmiş ülkelerde kız çocuklarının maruz kaldığı cinsel istismar oranı erkek çocukların maruz kalma oranından daha fazla olduğu bilinmektedir (Hıdır ve Kılınç, 2020). Bilinen oranlar bu şekilde olsa da çocukların maruz kaldığı cinsel istismar oranları “buzdağı” olarak görülmekte ve yüzeyde görülen kısım buzdağının altında kalan, gizli kısmın çok azı olarak ifade edilmektedir (Martin ve Silverstone, 2013). Ayrıca Amerika’nın Corolano ve Kuzey Carolina eyaletlerinde yapılan bir çalışmada istismar sonucu yaşamını yitiren çocukların çoğunun resmî kayıtlara geçmediği görülmüştür (Herman vd., 1999). Bu durum da çocuk ihmal ve istismarının verilen verilerden daha fazlası olduğunu bize göstermektedir.

UNICEF (Birleşmiş Milletler Yardım Fonu)’in 2017 yılındaki raporuna göre dünyada 2-4 yaş aralığındaki 300 milyona yakın çocuk aile bireyleri tarafından şiddete maruz kalmaktadır. 1 yaşındaki her 10 çocuktan 6’sı da ailesinin disiplin yöntemi olarak şiddeti seçmesi nedeniyle istismar edildiği belirtilmektedir. Ayrıca 5 yaşından küçük neredeyse 177 milyon çocuk şiddete maruz kalan annenin yanında büyümektedir (UNICEF, 2017). Bunun dışında Covid-19 sürecinde yaşanan karantina

nedeniyle ailelerin evde kalmaları özellikle kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddette artış olduğunu göstermektedir. 2014-2016 yıllarında Afrika’da görülen Ebola virüsü sonrası da istismar olaylarının arttığı görülmüştür (UNICEF, 2020). Bu durumlara bakıldığında salgın hastalık durumlarında insanların daha fazla stres yaşamaları nedeniyle şiddete eğilimlerinin arttığı görülmektedir.

Ülkemizdeki duruma bakıldığında TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) verilerine göre 2019 yılında emniyet birimlerine suç mağduru çocuklardan, 206 bin 498 çocuğun %15,2’si cinsel suç, %57,6’sı ise yaralama suçu nedeniyle gittiği belirtilmiştir (TÜİK, 2020). Ayrıca Türkiye’de Ceza Mahkemelerinde açılan cinsel istismar davalarındaki çocukların suç sayısı 2012 ve 2020 yılları karşılaştırıldığında artış olduğu görülmüştür. 2012 yılındaki suç sayısı 17 bin 589 iken 2020 yılında bu sayı 23 bin 54’e yükselmiştir (Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, 2020).

2.3.6. Çocuk ihmal ve istismarını önleme çalışmaları

Çocukların gelişim özelliklerinden dolayı daha zayıf olmaları, tecrübesiz olmaları, kendilerini ifade etmede güçlük çekmeleri onları istismara açık hâle getirmektedir (Taş, 2017). Çocuk ihmal ve istismarını önlemek için yapılacak çalışmalardan önce çocuğa sağlıklı bir yaşam sunmak için öncelikle çocuk ile iletişimde kullanılan dil olumlu olmalı ve çocuğa güven vermelidir. Çocuğun ihtiyaçlarına cevap veren bir aile ortamında yetişen çocuğun istismara uğrama olasılığı daha düşük olsa da çocuk ailesiyle rahatça konuşabilmeli, kendini ifade edebilmelidir. Ebeveyn ya da bakım veren kişinin çocuğun arkadaşlarıyla, onların aileleriyle, eğitimcileriyle tanışması gerekmektedir. Bu şekilde çocuğun nasıl bir ortamda olduğuna dair fikirleri olmaktadır. İstismarın ne olduğu, nasıl davranışların yanlış olduğu ve böyle durumlarda çocuğun ne yapacağının açık bir dille çocukla konuşulması gerekmektedir. Aynı şekilde ebeveyn ya da bakım veren kişi de böyle bir durumda ne yapması gerektiğini bilmelidir (Gökalp vd., 2018).

Çocuk ihmal ve istismarını önleme çalışmaları, çocukları korumak için büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmalar hassas bir konu olan çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili olduğu için oldukça titiz, sistematik bir biçimde yapılmalıdır. Bu nedenle önleme çalışmaları iki grupta incelenebilir: Bunlardan ilki hükümet ya da karar vericileri ev, okul gibi toplumsal düzeyde değerlendirmeyi içermektedir. İkincisi ise yapılacak faaliyetleri değerlendirmeyi içermektedir (Polat, 2007). Çocuk ihmal ve istismarı

önleme çalışmaları yapılırken çalışmaların belirli amaçları olmalı ve o doğrultuda hareket edilmelidir. Bunlar:

- Çocuk gelişimi ile ilgili ailelerin bilgilerini arttırmak ve ailelerde istek oluşturmak,
- Çocuğun ailesiyle arasındaki duygusal bağı, iletişimi, ilgiyi arttırmak,
- Ailelerin çocuk bakımındaki stres içeren faktörlere karşı müdahale yöntemleri geliştirmek,
- Çocuk bakımı, evin genel durumu ile ilgili ailenin ihtiyaç duyduğu bilgi eksiklerini gidermek,
- Aile desteği vermek,
- Ekonomik sıkıntıların aile üzerindeki olumsuz etkilerini gidermek olarak sıralanmıştır (Özbey, 2021).

Çocuğun ihmal ve istismarını önleme çalışmalarına bakıldığında çocuk zarar görmeden yapılan çalışmaların bir zarara uğradıktan sonra yapılanlara göre daha etkili ve kolay olduğu görülmektedir. Bu bağlamda çocuk ihmal ve istismar önleme çalışmaları şu şekilde sıralanabilir (Özbey, 2021):

Birincil önleme çalışmaları: Bu çalışmada amaç çocukların gelişimlerinin sağlıklı bir şekilde ilerlemesi için onlara uygun ev ortamı hazırlamaktır. Topluma yönelik olan her türlü eğitim çalışmaları birincil önleme çalışmaları içerisine girmektedir. Birincil önleme çalışmaları kapsamında yer alan konular; riskli grupların tespiti, sağlık bakımı, doğum öncesi ve sonrası izleme, anne-babaların çocuk eğitimi konusunda bilinçlendirilmesi, ailelere destek olabilecek sosyal kurumların artırılması, işsizlik, yoksulluk şeklinde belirtilmiştir. Her çocuk ve bireye yönelik yapılan çalışmalardır (Derebagçe ve Özerk, 2021). Toplumsal hayata, çocuk ihmal ve istismarının yerleşmesi için ilkokuldan itibaren tüm kademelerin müfredatında bu konuya yer verilmesi önemli bir adım olacaktır. Ayrıca çocukların haklarını, var olan kanunları, kurum ve kuruluşlardan alacakları hizmetleri bilmeleri sağlanmalıdır (Top Üstüner, 2020).

İkincil önleme çalışmaları: Bu çalışmalar, istismar ve ihmale maruz kalma potansiyeli olan çocukların erken tespiti ve tedavisini kapsamaktadır. Çocuk ihmal ve istismarının erken tespit edilmesi ve tedavinin başlaması çocuğa verilen zararı

azaltmaktadır. Ayrıca yüksek risk grubunda bulunanların belirlenmesinde ve destek almasında da ikincil önleme çalışmaları etkilidir (Özbey, 2021; Top Üstüner, 2020).

Üçüncül önleme çalışmaları: İstismara uğramış olan çocuğun uğramış olduğu zararı en aza indirmek, tekrar böyle bir durumla karşılaşmasını engellemek ve tedavisini gerçekleştirmeyi içermektedir. Tedavi aşamasında istismara uğramış çocuk yanında istismarcının da tedavi edilmesi bu çalışmaların içerisinde yer almaktadır. İstismarın yaşanmasından sonra görülen tüm süreçleri üçüncül önleme çalışmaları kapsamaktadır (Özbey, 2021).

Çocuk ihmal ve istismarı, ülkeler tarafından çeşitli zamanlarda sözleşmeler ile göz önüne alınmış ve çocukların yararı için çeşitli kararlar alınmıştır. Bu bildirgelerden biri I. Dünya Savaşı sonrası barışçıl ve mutlu bir toplum inşası için kurulan Milletler Cemiyeti tarafından hazırlanan Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi'dir. Bu bildirge 26 Eylül 1924'te kabul edilerek çocukların yaşatılmaları, gelişmeleri ve korunmaları uluslararası bağlamda ilk kez temel ilke olarak ele alınmıştır. II. Dünya Savaşı sonrası da Birleşmiş Milletler kurulmuş ve çocukların korunması yine gündeme gelmiştir. Bunun için "Sosyal Sorunlar Meclisi" kurulmuştur. Bu meclis Cenevre'de kabul edilen Çocuk Hakları Bildirgesi'ni yeniden düzenlemiş ve kabul etmiştir. Ancak bu bildirgenin bir bağlayıcılığı olmaması uygulamada sıkıntılar çıkarmıştır. Birleşmiş Milletlere üye ülkelerin bu bildirgeye sahip çıkmaları üzerine Birleşmiş Milletler, 20 Kasım 1959'da Çocuk Hakları Bildirgesi'ni, Çocuk Hakları Sözleşmesi olarak kabul etmiştir (Merey, 2017). Ülkemizde ise 14 Eylül 1990'da imzalanmış ve 27 Ocak 1995'te Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Karatay ve Mamur Işıkçı, 2020). Çocuk Hakları Sözleşmesi, önceki bildirgelerden ayrı olarak hukuki yönden etkili olmuştur. Çocuk haklarının her birine eşit düzeyde önem verilerek bütüncül bir yaklaşım benimsenmiştir (Yücel ve Işıkçı, 2020). Çocuk Hakları Sözleşmesi ile çocuklara; ayrımcılığın önlenmesi, çocuklara isim ve vatandaşlığa sahip olma hakkı, sağlık ve sosyal güvenlik hakkı, özgürlüklerinin korunması hakkı, eğitim hakkı, istismardan korunması hakkı gibi haklar tanınmıştır (Merey, 2017).

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin temel amacı; çocukların yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının gerçekleştirilmesini sağlamak, çocukların korunması için evrensel ölçü ve ilkeleri belirlemek ve onları her türlü kötü muamele, ihmal ve istismardan korumaktır (Akyüz, 2015). Sözleşmede, çocuk hakları için dört temel ilke bulunmaktadır: Bunlar: çocuğun eşit muameleden yararlanma ilkesi, çocuğun yüksek

yararı ilkesi, çocuğun yaşama hazırlanması ve kişisel geliştirilmesi ilkesi, çocuğun fikirlerine saygı duyma ilkesi şeklindedir (Can vd., 2019).

Çocuklara yönelik ihmal ve istismarın önlenmesi için Birleşmiş Milletler Çocuklara Yönelik Küresel Araştırmalar Raporu'nda tavsiyeler yer almaktadır. Bu tavsiyeler; her türlü şiddetin yasaklanması, ekonomik ve politik uygulamaların yapılması, şiddeti normalleştiren değer ve inançların değiştirilmesine yönelik kamuoyu duyarlılaştırılması, çocuklarla ilgilenen her kesimin özenle eğitilmesi, şiddet mağduru çocuklara hastane desteği sağlanması ve ailelerine hukuksal yaptırımların uygulanması, çocukların görüşlerine önem verilmesi, şiddet olaylarının bildirilmesinde herkesin bildiği kamusal ve özel mekanizmalar oluşturulması, şiddete karşı yargının kesin duruşu görülerek güven sağlanması, toplumsal cinsiyet açısından şiddete karşı politikalar düzenlenmesi ve ilerlemeleri izlemek için veri toplama sistemi oluşturulması gerekliliği şeklinde açıklanmıştır. Türkiye'de de "Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebepleri Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Komisyon Raporu"nda şiddetin önlenmesine yönelik Birleşmiş Milletler Küresel Raporundaki önlemlere benzer önlemler yer almıştır (Akyüz, 2015).

Çocuk ihmal ve istismarının önlenmesi çalışmaları, Amerika Birleşik Devletleri'nin her eyaletinde o eyaletin kendi kurallarına uygun olarak düzenlenmiş ve bu konuda yasalar çıkarılmıştır. Ayrıca kurulan web siteleri ile de çocukların çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili her bilgiye ulaşması mümkündür. İsveç'te de çocuk ihmal ve istismarını önleme çalışmalarında öncelikle çocukların bu konu hakkında bilgilendirilmesi okul temelli yapılmaktadır. Öğretmenlerin ve ailelerin bilgilendirilmeleri de yapılan çalışmalardandır (Pesen ve Epçaçan, 2020).

Çocuk ihmal ve istismarının önlenmesine yönelik ülkemizde Millî Eğitim Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yürütülen çalışmalar bulunmaktadır (Pesen ve Epçaçan, 2020). Ayrıca ülkemizde sosyal hizmet birimleri bu konularla ilgilenmektedir. Toplumda yer alan dezavantajlı grupların sosyal hizmet birimleri tarafından desteklendiği bilinmektedir. Bu destek çocuk ihmal ve istismarına yönelik de olmaktadır. Çocukların hayatlarını iyileştirmede, yaşanmış istismar ve ihmal durumlarında yardım sağlayıcı olarak bulunmaktadır (Tosun, 2021). Çocukların korunması ile ilgilenen kurum Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumudur. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ve Çocuk Koruma Kanunu ile

çocukların ihmal ve istismardan korunması için gerekli yasal kaynak oluşturulmuş ve çocuk tanımı yapılmıştır. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu'nda suça sürüklenen çocuk ve korunma ihtiyacı olan çocuk ayrımı net değilken Çocuk Koruma Kanunu'nda bu ayrım net yapılmıştır (Can vd., 2019). Ülkemizde yapılan çalışmaların incelendiği, Derebağçe ve Özerk (2021) tarafından yapılan bir araştırmanın sonucuna göre de bakanlıklardan en çok Millî Eğitim Bakanlığı bu durum ile ilgili çalışma yürütmektedir. Ayrıca yapılan çalışmalar daha çok birincil önleme çalışmaları kapsamında, bilgi verme şeklinde yapıldığı ifade edilmiştir.

2.4. Konu ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Çalışmanın bu bölümünde pandemi döneminde okul öncesi eğitim, çocuklarda görülen davranış problemleri ve çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili yapılan yurt içi ve yurt dışı çalışmalara yer verilmiştir.

2.4.1. Pandemi döneminde okul öncesi eğitim ile ilgili yapılan çalışmalar

Brooks vd. (2020)'nin yaptıkları çalışmada, karantina sürecinin insanları psikolojik olarak nasıl etkilediğini ve bu psikolojik etkilerin nasıl azaltılacağını gözden geçirmek amacıyla yapılmış 3166 makaleden 24'ünü inceleyerek sonuçlarını ortaya çıkarmayı amaçlamışlardır. Bu amaç doğrultusunda incelenen çalışmalarda çoğunlukla travma sonrası stres bozukluğu, öfke, kafa karışıklığı gibi olumsuz psikolojik etkilerin ortaya çıktığı görülmüştür. İnsanların yaşadıkları stresi etkileyen durumlar da enfeksiyon korkusu, can sıkıntısı, hayal kırıklığı, karantina sürelerinin uzun olması şeklinde açıklanmıştır. Bu durumun olumsuz etkilerinin ortadan kaldırılması için karantina sürecinin toplum için fedakârlık olarak görülmesi, gerekli değilse karantinaların uzun olmaması şeklinde önlemlerle insanların psikolojik olarak rahatlatılması şeklinde görüşler ortaya çıkmıştır.

Erol ve Erol (2020)'un yaptıkları çalışmada, Covid-19 pandemi sürecinde ilkokul öğrencilerinin deneyimleri velilerin gözlemleriyle aktarmak amaçlanmıştır. Görüşmeler içerik analizi yöntemiyle incelenmiş ve korkulu-kaygılı olma, arkadaşlık ilişkileri, dijital araçların aşırı kullanımı, akademik başarı, uzaktan eğitim süreci, ebeveynin rolü, öğretmenle iletişim gibi temalar oluşturulmuştur. Bu amaç doğrultusunda çocukların kaygı, korku gibi duygular taşıdığı, akademik başarıda düşüş olduğu, eğlenme aracı olarak dijital araçlara yönelmenin arttığı şeklinde sonuçlara ulaşılmıştır.

Acar, Erbaş ve Eryaman (2021)'ın yaptıkları çalışmada, farklı illerde görev yapan okul öncesi öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecindeki deneyimlerinin karşılaştırılmasını amaçlamışlardır. Bu amaç doğrultusunda öğretmenlerin uzaktan eğitim süreci ile ilgili olumlu, olumsuz ya da yansız ifadeler kullandıkları görülmüştür. Olumlu ifade olarak teknoloji bilgisi artması, farklı etkinliklere fırsat vermesi gibi ifadelerken olumsuz ifadeler takip güçlüğü, odaklanma problemi şeklindedir. Ama genel olarak okul öncesi öğretmenleri uzaktan eğitimin okul öncesi çocukları açısından etkili olmadığı şeklindedir.

Aral vd. (2021)'ın yaptıkları çalışmada, 36-72 aylık çocuklarla çalışmışlardır. Covid-19 pandemi sürecinde bu çocukların, uzaktan eğitim süreçlerinde çevrim içi nefes farkındalık ve hareket etkinlikleri ile öz düzenleme ve duygu düzenleme becerilerine etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu etkinliklerin öz düzenleme ve duygu düzenleme becerilerine bir etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Arı Arat ve Ogelman (2021)'ın yaptıkları çalışmada, annelerin görüşlerine başvurularak Covid-19 pandemi sürecinin çocukların günlük hayatına yansımalarını incelemeyi amaçlamışlardır. Bu amaç doğrultusunda annelere çeşitli sorular yöneltilmiş ve çocukların Covid-19 ile ilgili sorular sorduğu, bazı çocuklarda uyku ve beslenme bozukluklarının görüldüğü, bazılarının ise sürece uyum sağlayarak evde kalma sürecine karşı anlayışlı oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Arslan (2021)'ın yaptığı çalışmada, okul öncesi eğitimi uzaktan ve yüz yüze alan çocukların sosyal becerilerini karşılaştırmak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda öğretmen ve aile görüşleri alınmıştır. Öğretmenler uzaktan eğitim sürecinde çocukların anne bağılılığının arttığını, sosyalliklerinin azaldığını, çocukların içe dönük olduklarını ve kaygılarının arttığını ifade etmişlerdir. Aileler ise eğitimde etkin rol almaya başladıklarını, çocukları ile iletişim sorunları yaşadıklarını ve çocuklarında agresiflik, kaygı gibi sıkıntılar gördüklerini, çocukların arkadaş ve öğretmenlerini özlediklerini belirtmişlerdir.

Döğer ve Kılınç (2021b)'ın yaptıkları çalışmada, anne-babalar ile çocuklar arasındaki iletişimin pandemi süreci öncesi ve sırasında ortaya çıkan değişimi belirlemeyi amaçlamışlardır. Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı'nı kullanmışlardır. Bu amaç doğrultusunda yapılan çalışmada pandemi sürecinin, anne-

baba ile çocuğun iletişimini, daha çok birlikte vakit geçirmelerine fırsat sunduğu için olumlu yönde etkilendiği görülmüştür.

Gündoğdu (2021)'nin yaptığı çalışmada, okul öncesi öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinde uyguladıkları aile katılım çalışmalarını belirlemeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda okul öncesi öğretmenleri farklı aile katılım çalışmaları gerçekleştirdiği görülmüştür. Aile katılım çalışmalarına velilerin daha aktif katıldığı, daha çok annelerin katılım gösterdiği, iletişim aracı olarak Whatsapp kullanıldığı ve süreçte aile, çocuk, sistemsel yapı ile ilgili sıkıntılar yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Konca ve Çakır (2021)'in yaptıkları çalışmada, pandemi döneminde uzaktan eğitim süreci ve okul öncesinden ilkokula geçiş ile ilgili veli görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Çalışma için çocuğu okul öncesinde ilkokul 1'e geçiş yapan 20 veli ile görüşme yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda veli görüşleri genel olarak uzaktan eğitimin okul öncesi için yeterli düzeyde olmadığı, katılım sıkıntısı yaşandığı, ailenin daha aktif hâle geldiği ve çocukların sosyallik ve eğitim açısından eksik kaldığı yönündedir.

2.4.2. Çocuklarda görülen davranış sorunları ile ilgili yapılan çalışmalar

Akduman (2010)'ın yaptığı çalışmada, 247 anneye açık uçlu anket formu uygulanmıştır. Okul öncesi dönem çocuğu olan annelerin çocukların davranışlarına yönelik uyguladıkları disiplin yöntemleri ve bu yöntemlerin çocuk istismarı açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda 247 anne ile görüşme yapılmış ve annelerin çocuklarının davranışlarını düzenlemek için hem sözlü hem de fiziksel cezalara başvurdıkları sonucuna ulaşılmıştır.

İlhan İyi ve Çoban (2019)'ın yaptıkları araştırmada, 36-72 aylık 240 çocuğun ebeveynine Çocukların Duygularına Tepkiler Ölçeği ve Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme-30 uygulanmıştır. Ebeveynlerin kullandıkları duygu sosyalleştirme stratejileri ile çocuklarda görülen davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çocukların içe dönük-anksiyete problemleri ile babaların duygu geliştirme stratejileri arasında bir fark bulunmazken annelerin duygu geliştirme stratejileri ile çocukların içe dönük-anksiyeteleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Austin-Phillips (2020)'in yaptığı çalışmada, yedi ebeveyn ve yedi okul öncesi öğretmeni ile görüşme gerçekleştirilmiştir. okul öncesi çocuklarında görülen davranış

problemlerinin üzerinde ebeveyn ile olan ilişkilerin ve sosyal ilişkilerin etkisi olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, çocuğun davranış problemleri üzerinde ebeveynin çocuğa şefkatli oluşu, güvenli bağ kurulmasının etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Liman (2020)'ın yaptığı çalışmada, çocukların sosyal yetkinlikleri ve davranış durumları bazı değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya, 60-72 aylık anaokuluna devam eden 139 çocuk katılmıştır. Bu amaç doğrultusunda, cinsiyet, kardeş sayısı, anne baba durumu değişkenleri ile sosyal yetkinlik arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca çocukların anne-baba yaşları değişkenine göre kızgınlık-saldırganlık durumunda da anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Varlı (2020)'nin yaptığı çalışmada; ebeveyn tutumu, öz düzenleme becerileri ve davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya, 4-6 yaş arası anaokuluna giden çocuklar ve ebeveynleri katılmıştır. Bu amaç doğrultusunda, öz düzenleme becerileri alt boyutlarından kontrol becerisi, ebeveynin otoriter tutumu ile saldırganlık arasındaki ilişkide ve ebeveynin izin verici tutumu ile saldırganlık, sosyal yetkinlik arasında ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yoldaş (2020)'ın yaptığı çalışmada, 387 çocuk ve onların ebeveyni ile örneklem grubunu oluşturmaktadır. Ebeveynlerin yaşam pozisyonları ile okul öncesi dönem çocuklarının davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, ebeveynin çocuklarında gördükleri davranış problemleri yaş, anne-babanın evlenme yaşı, anne-babanın öğrenim durumu, anne-babanın çalışma durumu, meslek durumu, sosyoekonomik düzey değişkenlerine göre bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Gamliel, Levy ve Dollberg (2021)'in yaptıkları çalışmada, çocuğu 3-12 yaşları arasında olan 141 anne ile çalışmayı yürütmüşlerdir. Covid-19 sırasında annelerin yaşadığı kaygının ve ebeveynliğin çocuk davranışları üzerindeki etkisini belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, annelerin sosyal desteğe ihtiyaç duydukları, annelerdeki kaygı belirtilerinin ve destekleyici ve zorlayıcı ebeveynlerin çocuğun davranışları üzerinde oldukça etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Halty, Halty ve Gregorio (2021)'nin yaptıkları çalışmada, İspanya'da Covid-19 sürecinde iCygnus isimli bir araç geliştirerek ailelere destek verilmesi amaçlanmıştır. İCygnus ile aileler çocuklarının bireysel özelliklerine göre sıkıntı yaşadıkları

durumlara yönelik öneriler bulmaktadırlar. Bu amaç doğrultusunda, iCygnus kullanan ailelerin, verilen tavsiyeler sayesinde çocuklarıyla ilişkilerinin olumlu yönde geliştiği sonucuna ulaşılmıştır.

Işık (2021)'ın yaptığı çalışmada, erken çocuklukta karşılaşılan davranış problemlerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda; cinsiyet, yaş, daha önce okula gidip gitmeme durumu, sakatlık veya özel eğitim durumu ve ailenin gelir düzeyi ile görülen davranış problemleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Anne-baba yaşı, anne-baba eğitim durumu ve kardeş sayısı ile anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kılıç Kalkan ve Avcı (2021)'nin yaptıkları çalışmada, 15 okul öncesi öğretmeni ile görüşme yapmışlardır. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklardaki davranış problemlerini belirleme durumları ve bu problemlere nasıl çözüm bulduklarını belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, öğretmenlerin çocukların davranış problemlerini belirlemede zorluk yaşadığı ve belirledikleri davranış problemlerine karşı da etkisi düşük stratejiler kullandıkları görülmüştür.

Oliveira vd. (2021)'nin yaptıkları çalışmada, 329 ebeveynin katılımı sağlanmıştır. Covid-19 sürecinde Brezilya'daki ailelerin çocuk yetiştirirken kullandıkları olumlu ve olumsuz tutumların çocuklar üzerindeki farklılığını incelemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, ebeveynlerin olumsuz tutumları çocuklarda akıl sağlığının, davranış ve uyku sorunlarının ortaya çıkmasında etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Zabcı ve Karadeniz (2021)'in yaptıkları çalışmada, 744 anneye Algılanan Stres Ölçeği, Beck Umutsuzluk Ölçeği ve Ebeveyn Çocuk Kapsayıcı İşlev Ölçeği: Kapsanamayan İlişki Alt Boyutu uygulamışlardır. Çocukların davranış sorunlarının pandemi sürecinden etkilenip etkilenmediğini ve annelerin stres durumunu çocukların davranışlarına yansıtıp yansımadığını belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, pandemi döneminin çocukların duygusal-davranışsal sorunlar yaşamasını arttırdığı ve çocukların annelerin duygularına göre de stres ve kaygı taşıdıkları, davranış sorunu yaşadıkları sonuçlarına ulaşılmıştır.

2.4.3. Çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili yapılan çalışmalar

Herman vd. (1999)'nin yaptıkları çalışmada, çocuk istismarının gerçek tanımını yapmak, kaçırılan çocukların ölüm oranlarını belirlemek, küçük yaşlardaki çocuk

cinayetlerinin kapsamını anlamak amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda 259 cinayetin 220'sinin çocuk istismarı nedeniyle olduğu, gerçek anne-babaların çocuklarına istismarda bulunduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Martin ve Silverstone (2013)'un yaptıkları çalışmada, cinsel istismara uğramış çocukların sayısının ne olduğu ve bunun ortaya çıkarılması için nelerin yapılabileceğini değerlendirmek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda cinsel istismar oranının yayınlanandan daha fazla olduğu ve kız çocuklarının erkek çocuklardan daha çok cinsel istismara maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun önlenmesi için yetişkinlere, çocuklara yönelik cinsel istismarı anlamalarına yardımcı olacak kapsamlı eğitimler verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Taş (2017)'in yaptığı çalışmada, Hacettepe Üniversitesi öğrencilerinin çocuk ihmal ve istismarı hakkındaki bilgi düzeylerinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda anket sonuçlarından elde edilen verilere göre üniversite öğrencilerinin çocuk ihmal ve istismarına yönelik bilgi eksiklikleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Üniversite öğrencileri çocuk ihmal ve istismarına yatkın çocukların özelliklerinde genel olarak yüksek başarı gösterirken çocukların cinsel istismara uğrama belirtilerine karşı düşük başarı göstermişlerdir.

Soyer (2018)'in yaptığı çalışmada, öğretmenler ve okul yöneticileri ile çalışılmıştır. Öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin hangi davranışları fiziksel istismar ve ihmal olarak değerlendirdiği, bu davranışlardan hangilerini daha çok gördüklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, öğretmenlerin ve yöneticilerin ortak fikirleri, dayak atma, temel ihtiyaçların karşılanmaması, çocuğun güvenliğine önem verilmemesi, çocuğun vücudunda yara ve morlukların olması şeklinde ifade edilmiştir.

Bağçeli Kahraman ve Çubukçu (2019)'nun yaptıkları çalışmada, 208 çocuk ve anneleri örneklem grubunu oluşturmaktadır. Okul öncesi dönem çocuğu olan annelerin çocuklarına yönelik tutumlarının ve istismar düzeylerinin çocuklarının davranışlarına nasıl yansıdığını belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, çocuklardaki davranış sorunları ile anne istismar farkındalık düzeyi ve annenin izin verici tutumu arasında pozitif, annenin demokratik tutumu arasında ise negatif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çelik (2020)'in yaptığı araştırmada, İstanbul'daki okullarda gerçekleşen çocuk ihmal ve istismarına yönelik soruşturma dosyaları incelenerek çeşitli değişkenlere göre dağılımın gösterilmesi amaçlanmıştır. Çalışma 2012-2015 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda istismara erkeklerin kızlardan daha çok maruz kaldığı, istismar ve ihmal şikâyetlerini daha çok anne-babaların yaptığı gibi sonuçlara ulaşılmıştır.

Hıdır ve Kılınç (2020)'in yaptıkları çalışmada, çocukluk döneminde gerçekleşmiş cinsel istismara yönelik yapılmış çalışmaların sistematik bir şekilde incelenmesi amaçlanmıştır. Yapılan çalışmalar incelenerek 12 makalenin çalışmaya alınmıştır. Bu amaç doğrultusunda, cinsel istismarın risk faktörleri ve sonuçlarına yönelik yapılan çalışmaların, önleme ve erken müdahale programlarına göre daha çok yapıldığı görülmüştür.

Derebagçe ve Özerk (2021)'in yaptıkları çalışmada, 1995-2020 yılları arasında yapılan istismar önleme çalışmalarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, yapılan çalışmaların çalışma grubunu çocukların oluşturduğu, tüm istismarlara yönelik ortak çalışmaların daha çok yapıldığı ve çalışmaların bilgi düzeyi artırma ve beceri edindirme amacıyla yapıldığı görülmüştür. Yapılan araştırmalar daha çok 2016-2020 yılları arasında arttığı görülmüştür. Çalışmaların %45.45'i tüm istismar türleri, %42.42'si cinsel istismar ve %12.12'si duygusal istismar ve ihmal üzerine yapılmıştır.

Özbey (2021)'in yaptığı çalışmada, doküman analizi yöntemini kullanmıştır. Çalışmada basılı medyaya yansıyan 0-6 yaş arası çocuk istismarı haberlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, istismara uğrayan çocukların en çok kız çocukları olduğu, yaş ortalamasının 2,69 olduğu, ailelerin Türk kökenli olması ve birlikte yaşaması, ebeveynin madde bağımlısı olmadığı ve çocukların normal gelişim gösterdikleri sonuçlarına ulaşılmıştır.

Tosun (2021)'un yaptığı çalışmada, eğitimcilerin çocuk ihmal ve istismarı farkındalık düzeylerinin belirlenmesini amaçlamıştır. Araştırma, 21-65 yaş arası öğretmenlerle yürütülmüştür. Bu amaç doğrultusunda, cinsiyet değişkeni ve eğitim durumu değişkeni ile çocuğun davranışlarındaki belirtiler alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Türkkan, Odacı ve Bülbül (2021)'ün yaptıkları çalışmada, çocuk ihmal ve istismarını ekolojik yaklaşım çerçevesinde ele almak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda ekolojik yaklaşımın çocuk ihmal ve istismarını tek bir nedenle değil geniş açılardan ele alarak incelediği görülmüştür. Çalışmada da çocuk istismarı ekolojik yaklaşım çerçevesinde ele alınmış ve bu alanda çalışan uzmanlara makro, mezo, mikro düzeyde öneriler sunulmuştur.

Alanyazın incelendiğinde çalışmalardan pandemi ve uzaktan eğitim süreci ile ilgili karşılaşılan çalışmaların çoğunda çalışma grubunu ebeveynlerin oluşturduğu görülmektedir. Çalışmalarda daha çok anket ve görüşme ile veriler toplansa da doküman analizi yöntemine başvurulmuş çalışmalar da mevcuttur. Çocuklarla yapılan çalışmaların uygulamalı, ebeveyn ve öğretmenlerle yapılan çalışmaların ise anket veya görüşme formu kullanılarak gerçekleştirilmiş olması dikkat çekmektedir. Covid 19 sürecinde çocukların yaşadıkları psikolojik durumların ya da uzaktan eğitimde karşılaşılan sıkıntıların neler olduğu çalışmaların konularında yer almaktadır.

Alanyazın incelendiğinde çocuklardaki davranış problemleri ile ilgili karşılaşılan çalışmaların çoğunda çalışma grubu olarak ebeveyn belirlenmiş olsa da öğretmen ve çocuklar ile de yapılan çalışmalar bulunmaktadır. Çalışmalarda anket ve görüşme yöntemi tercih edildiği görülmektedir. Çalışmaların çoğunda davranış problemi ile bir değişken arasındaki ilişki incelenmektedir. Bazı çalışmalarda ise davranış problemlerine yönelik stratejilere yer verilmiş, bir çalışmada da bu stratejiler çocuk istismarı açısından değerlendirilmektedir.

Alanyazın incelendiğinde çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili karşılaşılan çalışmaların çoğunda doküman analizi kullanıldığı görülmektedir. Doküman analizi yapılırken kimi çalışmalarda yıl, çocuk yaşı sınırlaması yapılırken kimi çalışmalarda ise şehre göre sınırlama yapılmıştır. Bunların yanında ebeveyn, çocuk ve öğretmenlerle yapılan çalışmalar da mevcuttur. Yapılan çalışmalarda çocuk istismarını önleme çalışmalarının incelendiği çalışmaların yanında çocukların farklı değişkenlere göre istismara maruz kalma düzeylerinin incelendiği çalışmalar da bulunmaktadır. İncelenen çalışmaların bazılarının ebeveyn tutumunun, istismara yönelik bilgi düzeyinin belirlenmesine yönelik çalışmaların olduğu da görülmektedir.

3. YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, çalışma grubu, kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanması, veri analizi, geçerlik ve güvenirlik başlıklarına yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada, uzaktan eğitim sürecinde ebeveynlerin çocuklarında gözlemledikleri davranış problemlerine yönelik kullandıkları stratejilerin çocuk istismarı içerip içermediği incelenecektir. Bu nedenle yapılan bu çalışma nitel bir çalışmadır. Nitel araştırmalar; gözlem, görüşme ve doküman analizi yoluyla verilerin toplandığı, doğal ortam kullanılarak algıların ve olayların ortaya koyulmaya çalışıldığı bir araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Çocukların davranışlarının çevreden bağımsız oluşması düşünülemeyeceği için araştırmada nitel çalışma yöntemi uygun bulunmuştur. Bu çalışmada da nitel araştırma yöntemlerinden görüşme yapılarak veriler toplanmıştır.

Nitel araştırmalar farklı araştırma desenleri kullanılarak yürütülmektedir. Bu çalışmada da nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji (olgu bilim) deseni kullanılmıştır. Olgu bilim; bir olguya ilişkin bireyin algıları, beklentileri ve bunlara yüklediği anlamları ortaya çıkarmadır. Olgularla yaşamımızda olaylar, deneyimler, yönelimler, algılar ve kavramlar gibi farklı şekillerde karşılaşmaktayız (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu doğrultuda mevcut araştırmada, annelerin problem davranış kavramını nasıl algıladıkları, uzaktan eğitim süresince çocuklarında gözlemledikleri davranış problemleri, kullandıkları stratejiler ve bu stratejilerin çocuk istismarı açısından değerlendirilmesi istendiğinden fenomenoloji tercih edilmiştir.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmaya katılan çalışma grubunu Mardin ili Artuklu ilçesinde yaşayan ve çocuğu anaokuluna ya da ilkokula giden 20 anne oluşturmaktadır. Çalışma grubunda yer alan örneklem grubunun seçiminde ölçüt örnekleme yöntemine başvurulmuştur. Ölçüt örnekleme, önceden belirlenmiş bir takım ölçütü karşılayan durumların tamamının çalışılmasıdır (Yıldırım, Şimşek, 2018). Bu örnekleme yöntemi ışığında ölçüt olarak çocuğun yaşının 3-6 yaş arasında olması, çocuğun okul öncesi eğitime

devam ediyor olması, çocuğun özel gereksinimli olmaması belirlenmiştir. Bu ölçütlere sahip çocuğu olan yirmi anne ile görüşme yapılmıştır.

Görüşme yapılan annelerin ve çocukların demografik bilgilerine aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 3.5. Çalışma Grubunun Demografik Özellikleri

Annenin Yaşı	21-30 Yaş	A1, A2, A4, A7, A9, A13, A15, A16, A20
	31-40 Yaş	A3, A5, A6, A8, A10, A11, A12, A14, A17, A18, A19
Annenin Eğitim Düzeyi	Okula gitmemiş	A4, A11, A14
	İlkokul	A3, A5, A8, A10, A13, A15, A16, A20
	Ortaokul	A2, A6, A7, A9, A12
	Lise	A1
	Lisans	A17, A18, A19
Annenin Mesleği	Öğretmen	A17, A18
	Hemşire	A19
	Ev hanımı	A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7, A8, A9, A10, A11, A12, A13, A14, A15, A16, A20
Çocuğun Yaşı (Ay)	36-48 Ay	A17
	49-60 Ay	A4, A6, A8, A14, A16, A18
	61-72 Ay	A1, A2, A3, A5, A7, A9, A10, A11, A12, A13, A15, A19, A20
Çocuğun Cinsiyeti	Kız	A2, A10, A11, A12, A18, A19, A20
	Erkek	A1, A3, A4, A5, A6, A7, A8, A9, A13, A14, A15, A16, A17

Tablo 3.1. 'e göre araştırmaya katılan 20 anneden yaşları 21-30 arasında olanların sayısı 9, 31-40 arasında olanların sayısı ise 11 olarak belirlenmiştir. Annelerin çoğunun yaşı 31-40 yaş aralığında olduğu söylenebilir. Annelerin eğitim düzeyine bakıldığında okula gitmeyen ama okuma-yazma bilen 3 anne, ilkokul mezunu 8 anne, ortaokul mezunu 5 anne, lise mezunu 1 anne ve lisans mezunu 3 anne olduğu görülmektedir. Annelerin eğitim düzeyinin çoğunlukla ilkokul olduğu söylenebilir.

Annelerin mesleklerine ait bilgilere bakıldığında annelerin 2 tanesinin öğretmen, 1 tanesinin hemşire ve 17 tanesinin ev hanımı olduğu görülmektedir. Buna göre annelerin büyük bir kısmının ev hanımı olduğu söylenebilir. Çocukların yaşlarına ay olarak bakıldığında 1 çocuğun 36-48 ay aralığında, 6 çocuğun 49-60 ay aralığında ve 13 çocuğun 61-72 ay aralığında olduğu görülmektedir. Çocukların çocuğunluğu 60-72 ay aralığında olduğu söylenebilir. Çocukların cinsiyetine bakıldığında ise 7 tane kız çocuk, 13 tane erkek çocuk olduğu görülmektedir. Erkek çocukların kız çocuklarından daha fazla olduğu söylenebilir.

3.3. Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Nitel araştırmada veri toplama için üç farklı yöntem bulunmaktadır. Bunlar: gözlem, görüşme ve doküman analizidir. Bu araştırmada görüşme yöntemi kullanılmıştır. Görüşme, nitel araştırmalarda çokça kullanılan bir yöntemdir. Görüşme yönteminin etkili olabilmesi için araştırmacı; bu yöntemin güçlü ve zayıf yönlerini iyi anlamalı, görüşme formunun amaca hizmet edecek nitelikte olmasını sağlamalı ve görüşme sürecini iyi yönetilmelidir. Görüşme, katılımcı ve araştırmacı arasında etkileşimin ve önceden belirlenmiş bir amacın olduğu soru cevap şeklinde yürütülen bir süreci içermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Bu araştırmada katılımcıların çocuklarında gözlemledikleri davranış problemlerine yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formu alanyazın ışığında, ailelerin davranış problemleriyle ilgili görüşlerini ortaya çıkarmaya yönelik olarak hazırlanmıştır. Görüşme formunda annelere; davranış problemleri, bunların nedenleri, bunlara yönelik tepkileri ve bu davranış problemlerinin çözümüne ilişkin sorular yöneltilmiştir. Görüşme soruları literatürdeki araştırmalar ışığında hazırlanmıştır. Görüşme soruları hazırlandıktan sonra okul öncesi eğitimi alanında 3 uzmanın görüşlerine başvurulmuştur.

Görüşmeler 1 Mayıs-1 Haziran 2021 tarihleri arasında yapılmıştır. Araştırmada verilerin toplanması için öncelikle 3-6 yaş arası çocuğu bulunan ve ana sınıfı ya da anaokuluna giden anneler belirlenmiştir. Anneler ile görüşme gönüllülük esasına göre yapılmıştır. Hazırlanmış olan yarı yapılandırılmış görüşme formu, sağlık sürecinden dolayı yüz yüze yapılma imkânı olmadığı için annelerle telefon yoluyla yapılmıştır. Annelerin sorulara cevap verirken rahat olmaları için kişisel hiçbir bilgi istenmeyeceği

söylenmiştir. Veri kaybını önlemek ve verilerin analizinin güvenilirliğini sağlamak amacıyla görüşmeleri ses kaydına almak için izin alınmış ve sonrasında katılımcılarla görüşmelere başlanmıştır. Görüşmeler sırasında katılımcıların açıklayıcı olmayan cevapları sonda sorularla desteklenmiş, katılımcıların açıklamaları sağlanmıştır. Görüşmeler ortalama 20-25 dakika sürmüştür. Ses kaydına alınan görüşmeler daha sonra bilgisayar ortamına aktarılarak yazıya çevrilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Görüşmelerden yirmi adet ses kaydı elde edilmiştir. Bu ses kayıtları araştırmacı tarafından Microsoft Word programı kullanılarak yazıya aktarılmıştır. Çalışmaya katılan anneler A1, A2, ... A20 olarak kodlanmıştır.

Araştırmada analiz yöntemi olarak betimsel analizi kullanılmıştır. Betimsel analizde veriler sorularla oluşturulan temalarla ya da gözlem ve görüşme sırasında sorulan sorular dikkate alınarak temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Bireylerin görüşlerini çarpıcı bir şekilde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılar yapılır. Betimsel analizde amaç, elde edilen bulguları düzenleyip yorumlayarak okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla veriler önce sistematik ve açık bir şekilde betimlenir. Ardından betimlemeler açıklanır, yorumlanır. Daha sonra da neden sonuç ilişkileri irdelenerek sonuca ulaşılır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu araştırmada da annelerin uzaktan eğitim sürecinde çocuklarında gözlemledikleri davranış problemleri ve bunlara yönelik kullandıkları stratejilerin neler olduğu ve bu stratejilerin çocuk istismarı içerip içermediğini değerlendirmek amacıyla görüşler yansıtılmaya çalışılmıştır.

3.5. Geçerlik ve Güvenirlik

Geçerlik ve güvenirlik, araştırma sonuçlarının inandırıcılığı ve tutarlılığı açısından bilimsel araştırmanın en önemli ölçütüdür (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu çalışmada geçerlilik ve güvenirliği sağlamak için öncelikle katılımcılara yöneltilen görüşme soruları araştırmaya katılmayacak olan iki anneyle sorulmuş ve soruların anlaşılabilirliği kontrol edilmiştir. Bu iki görüşme veri analizine dahil edilmemiştir. Ardından sorular üç alan uzamanı ile birlikte değerlendirilerek tekrar düzenlemeye gidilmiştir. Daha sonra katılımcıların telefon numaraları alınarak katılımcılar aranmıştır. Araştırmacı katılımcılara kendini tanıtmış ve araştırmanın amacı hakkında bilgi vermiştir. Katılımcılardan gönüllü olarak araştırmaya katılmak isteyenlerle uygun oldukları gün ve saat belirlenerek görüşmeler için randevu alınmıştır. Randevu

günü tekrar katılımcılar aranarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler başlamadan önce ortamda güven ortamı oluşturmak amacıyla araştırma hakkında tekrar bilgilendirmeler yapılmıştır. Görüşmeye katılan annelerden akıllarına takılan soruları sormaları istenmiş ve annelere görüşmelerin ses kaydına alınacağı, gerçek isimleri yerine kodlama yapılacağı bilgisi verilmiştir. Katılımcıların izni alındıktan sonra görüşme soruları sorularak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme sırasında araştırmacı katılımcının cevaplarına yönelik notlar almış ve görüşme sonunda katılımcılara soruları ve cevaplarını hatırlatarak eklemek istedikleri bir şey olup olmadığı sorulmuştur. Katılımcıların hepsi eklemek istedikleri bir şey olmadığını söylemiştir. Ayrıca araştırmanın inandırıcılığını artırmak için elde edilen verilere doğrudan yer verilerek transfer edilebilirlik, araştırma verilerinin analizinde bir uzmanın da görüşü alınarak uzman görüşü ve katılımcıların cevaplarının tekrar onlara iletilerek ekleme yapmalarının istenmesi ile katılımcı teyidinde başvurulmuştur. Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlik inandırıcılığın sağlanması açısından oldukça önemlidir (Arastaman vd., 2018). Bu nedenle araştırmanın veri analizinde kodlar temalar ve alt temalar birbiriyle ilişkili şekilde oluşturulmuştur. Bu kodlar, temalar ve alt temalar incelenerek uzman görüşüne sunulmuş ve gerekli düzenlemeler ışığında yeniden düzenlemeler yapılarak son şekli verilmiştir.

4. BULGULAR

Bu araştırmada, katılımcıların uzaktan eğitim sürecinde çocuklarında gözlemledikleri davranış problemleri ve bunlara yönelik geliştirdikleri çözüm yolları ile ilgili görüşleri dikkate alınarak “Annelerin Uzaktan Eğitim Sürecinde Çocuklarında Gözlemlendikleri Davranış Problemlerine Yönelik Bulgular”, “Annelerin Çocuklarında Gözlemledikleri Davranış Problemlerine Karşı Kullandıkları Stratejilere Yönelik Bulgular” ve “Annelerin Kullandıkları Stratejilerin Çocuk İstismarı Açısından Değerlendirilmesine Yönelik Bulgular” başlıkları altında ele alınmıştır. “Annelerin Çocuklarında Gözlemlendikleri Davranış Problemlerine Yönelik Bulgular”; “Davranış Problemlerinin Tanımına Yönelik Bulgular”, “Annelerin Çocuklarında Gözlemledikleri Davranış Problemlerine Yönelik Bulgular”, “Davranış Problemlerinin Nedenlerine Yönelik Bulgular” ve “Davranış Problemlerinin Ortaya Çıktığı Zamanına Yönelik Bulgular” şeklinde, “Annelerin Davranış Problemlerine Karşı Kullandıkları Stratejilere Yönelik Bulgular”; “Müdahale Stratejileri”, “Çözümleme Stratejileri” ve “Öneriler” şeklinde, “Annelerin Kullandıkları Stratejilerin Çocuk İstismarı Açısından Değerlendirilmesine Yönelik Bulgular” ise “Fiziksel İstismar” ve “Duygusal İstismar” şeklinde incelenmiştir.

4.1. Annelerin Uzaktan Eğitim Sürecinde Çocuklarında Gözlemledikleri Davranış Problemlerine Yönelik Bulgular

Bu bölümde gözlemlenen davranışlar “Davranış Problemleri”, “Davranış Problemlerinin Nedenleri” ve “Davranış Problemlerinin Ortaya Çıktığı Zaman” şeklinde ele alınmıştır.

4.1.1. Davranış Problemlerinin Tanımına Yönelik Bulgular

Araştırmaya katılan katılımcılardan elde edilen verilere göre davranış probleminin ne olduğu ile ilgili soruya iki kişi tanım şeklinde cevap vermiş diğer katılımcılar ise davranış problemini örnek vererek açıklamışlardır. Katılımcılardan davranış probleminin ne olduğu ile ilgili tanımlama yapanlardan biri, davranış problemini olması gereken dışında sergilenen hareketler olarak, bir diğer de davranışlardaki olumsuz değişiklik olarak ifade etmiştir.

“Çocuğun davranışlarındaki değişiklik. Yani olumsuz değişiklik.” (A17)

“Davranış problemi, olması gereken tutumun dışında sergilenen hareketler diyebiliriz.” (A18)

Araştırmaya katılan katılımcılardan elde edilen verilere göre davranış problemlerinin ne olduğu sorulduğunda daha çok örnekler üzerinden cevap verdikleri görülmüştür. Çoğunluk istenmeyen davranışlardan söz etmiştir. Çoğunlukla davranış problemi olarak adlandırılan davranış söz dinlememe olarak ifade edilmiştir.

“Hmm nasıl söylesem yani mesela benim sözümü dinlememe gibi bir şey.”

(A1)

“Dinlememesi. Öyle yani. Bir şey söylediğimizde dinlemiyor.” (A10)

“İnatçı olması. Sözümü hiç dinlemiyor. Yani kendi yolunu çiziyor.” (A14)

Katılımcılar tarafından davranış problemi olarak ifade edilen çeşitli davranışlar bulunmaktadır. Örneğin küfür, yalan söyleme, eşyalara zarar verme, anneye şiddet, asabiyet, ısrarcılık, hırçınlık, inatçılık, isteklerinin olmasını bekleme, gördüğü ve başkasında olanı isteme gibi davranışlardır.

“İsteklerinin olmasını istiyorlar. Birinde olan şeyin kendinde de olmasını, alınmasını istiyorlar.” (A4)

“Valla bazen annelerini dövabiliyorlar. Kapıları, pencereleri kırıyorlar. Bunlar olabilir.” (A6)

“Bir şeyde ısrarcı olması çocuğun olabilir.” (A7)

“Hırçınlık, asabi, tuttuğunu koparan...” (A11)

“Mesela bazen çocuklarda var. Mesela anne böyle böyle bir şey olmuş ama bakıyorum yalan. Öyle. Mesela diyor bu seni çağırıyor ama çağırmamış.” (A12)

Katılımcılardan biri, davranış problemi olarak dikkat eksikliğine yönelik davranışlardan konuşma esnasında karşıdakinin yüzüne bakmama, elbisesiyle oynama, vücudunda bir yer ile oynama, tırnak yeme davranışlarından bahsederken biri de davranış problemi olarak fobik davranışlardan korkuya değinmiş, çocuğun yaptığı yanlış bir davranışın sonucunda korku duyarak yalana yöneldiğini ifade etmiştir. Başka katılımcılar da davranış problemi olarak yemek kurallarına uymama, büyüklerinin sözünü kesme, çocuk sayısının fazla olmasının davranış problemine neden olduğu ancak davranış probleminin ne olduğuna örnek veremeyeceğini ifade etmiştir.

“Valla davranış bozukluğu bence şey olabilir. Nasıl desem. Durduk yere sürekli bir yerini oynatırsa ya da oynarsa... Bana öyle geliyor. Hani bazı çocuklar bir şey konuştuğun zaman şey yapıyorlar ya, ya elbisesiyle oynuyorlar ya yüzüne bakmıyor senin konuşurken ya tırnak yemesi...” (A19)

“Bazen, hocam nasıl diyeyim? Şimdi çocuklar hani bir hareket yapınca bazılarında görüyorum bunu, ani refleks veriyorlar. Çocuklar öyle oldukları zaman üstünü kapatıyorlar falan. Korkuyorlar.” (A2)

“Bilmiyorum. Çok fazla küfretme, büyüklerin sözünü çok fazla kesme öyle davranışlar var. Yemek yerken yemek kurallarına fazla uymuyor. Yemek kurallarına yani. Başkalarının önünden yiyor ya da kaşıkla yemiyor, eliyle yiyor.” (A15)

“Çok çocuklularda problem çoktur. Ama ben bilmiyorum nasıl davranış sorunları vardır.” (A3)

“Hiç aklıma bir şey gelmiyor.” (A13)

4.1.2. Annelerin Çocuklarında Gözlemledikleri Davranış Problemlerine Yönelik Bulgular

Araştırmaya katılan katılımcılardan elde edilen verilere göre uzaktan eğitim sürecinde annelerin çocuklarında gözlemledikleri davranış problemlerinin neler olduğuna ilişkin soruya katılımcılar çeşitli davranış problemlerinden örnekler vermişlerdir. Katılımcılardan alınan cevaplar doğrultusunda davranış problemleri, “İçselleştirilmiş Davranışlar” ve “Dışsallaştırılmış davranışlar” olarak iki başlık altında gruplanmıştır.

4.1.2.1. Dışsallaştırılmış Davranışlar

Araştırmaya katılan katılımcılardan çoğu çocuklarında dışsallaştırılmış davranışların görüldüğünden bahsetmiştir. Bu davranışlar; bağırma, ağlama, söz dinlememe, küfür etme, kardeş kıskançlığı, okula gitmek için aileyi zorlama, anneye bağlılık, benmerkezcilikte artış, sürekli ilgi bekleme, televizyon ve tabletle fazla vakit geçirme, fazla abur cubur yeme, anneye karşı çıkma. Katılımcılar çocuklarının bu davranışları önceden sergilese de bu süreçte daha çok arttığından bahsetmişlerdir.

“Benim söylediğim şeyi yapmadığı zaman agresifleşiyorlar. Israr ettiğimde zaten çok bağırırlar. İki de öyle. Bazen ağlıyorlar yapmamak için.” (A1)

“A.. benim tek çocuğumdur. Bazen beni dövecek gibi oluyor ama katlanıyorum. Çok şımarıktır. Tek bir tane olduğu için şımarıktır maalesef. Bazen babasına da çıkışıyor. Küfrediyor hatta.” (A3)

“H... çok yani onu sevmemizi, sürekli onunla yani H... böyle yapıyor. Onu övmemizi bekliyor.” (A10)

“... Okul olmayınca evde kalmak onları baya sıkı. Kardeşi var mesela kıskançlık arttı. Sürekli ilgi bekliyor. Sürekli onunla oynamamızı istiyor. Sürekli dışarı çıkmak... Hani ilgi ister oldu. Daha çok ilgi ister oldu. Hep ben, hep ben...” (A19)

“... Daha fazla karşı çıkmaya başladı söylediğimiz şeylere. Yaşı gereği... Dört yaş grubu olduğu için zaten olaylara karşı çıkma ve hayır deme tutumu

fazlaydı. Vardı. Ama öyle aşırı derecede yoktu tabi ki. Bir de bizde okula gittiği için normalde gündüz okulda olurdu. Akşam beraber iki saat oyun oynardık. Yemek faslı derken her gün televizyona yarım saat bile maruz kalmazdı. Ama bu süreçte çok fazla maruz kalmaya başladı. Bunun etkisi oldu mesela. Çünkü çocuğun düzeni değişti. Bütün gün evde artık. Yapılacak etkinlikler de sınırlı. O yüzden açıkçası televizyonla, tablet yok bizde de televizyonla çok fazla haşır neşir olmaya başladı.” (A18)

Katılımcılardan bazıları, çocuklarının okuldan uzaklaştığını, okul açıldığında da tekrar gitmek istemediğini söylemiştir.

“... Uzaktan eğitim döneminde de okula gitmek istemedi zaten. Okuldan silin beni dedi. Açılınca yine bir iki gün gitti öğretmenini görmek için. Sonra ben okula gitmeyeceğim beni okuldan alın. Sildirin falan dedi. Okuldan uzaklaştı.” (A15)

“... Mesela diyorum ki okula git. Beş gündür okula gitmiyor. Diyor ki para ver ben okula gideceğim. Geçenlerde para verdim. Gitti kendine bir şeyler aldı. Beni kandırdı. Yürü okula diyorum. Oturdu, ağladı. Gelmedi. Böyle davranışı var. Değişik bir davranışı var.” (A14)

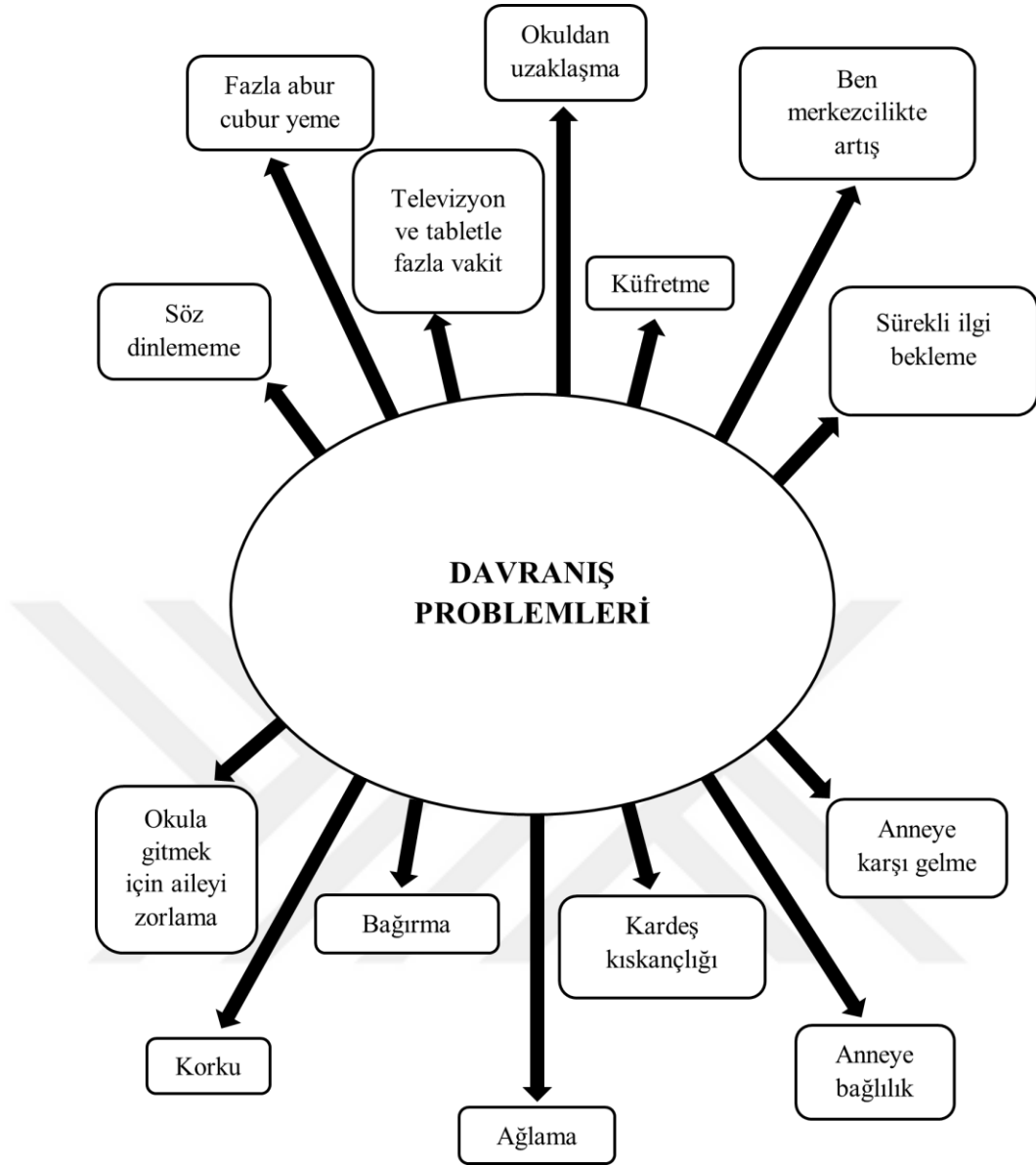
“... Zaten bu koronavirüs nedeniyle de okullar kapandı falan. Okuldan baya bir, çok uzaklaştılar. Eskiden daha iyidiler.” (A9)

4.1.2.2. İçselleştirilmiş Davranışlar

Araştırmaya katılan katılımcılardan biri çocuğunda korku gördüğünden bahsetmiştir. Bu davranış daha önceden de var olduğunu bu süreçte de gördüğünü söylemiştir.

“Benim çocuklarımda hep korku var içlerinde. İkisi korkuyor. Bir şey olduğunda anne işte böyle oldu. Korkuyoruz. Yani hep içlerinde korku var. İki kızım var zaten ikisinde de hep korku var içlerinde.” (A12)

Araştırmaya katılan katılımcılardan elde edilen verilere göre annelerin çocuklarında gözlemledikleri dışsallaştırılmış ve içselleştirilmiş davranış problemleri aşağıda şekil olarak gösterilmiştir:

Şekil 4.1. Çocuklarda Gözlemlenen Davranış Problemleri

4.1.3. Davranış Problemlerinin Nedenlerine Yönelik Bulgular

Araştırmaya katılan katılımcılardan elde edilen verilere göre davranış problemlerinin nedenleri “Pandemiden Kaynaklı Nedenler” ve “Aile Ortamından Kaynaklı Nedenler” olarak iki başlık altında gruplanmıştır.

4.1.3.1. Pandemiden Kaynaklı Nedenler

Araştırmaya katılan katılımcılardan elde edilen verilere göre uzaktan eğitim sürecinde çocuklarda gözlemlenen davranış problemlerinin nedenlerinin neler olduğu ile ilgili soruya katılımcılardan bazıları; çocukların evde kapalı kalmasını, okula gitmemesini neden olarak göstermişlerdir.

“Okula gitmedikleri için bana problem çıkarıyorlardı.” (A11)

“...Evde kapalı kaldığı için başladı bence bu şiddet. Vurmadır. Ya da şeye de bağlıyorum bazı izlediği çizgi filmlerden de kaynaklı. Kapalı kaldığı için. Kapalı ortamda özgür olamadığı için çocuk bu davranışları gösteriyordu.” (A17)

“Evde kalması bence...” (A19)

4.1.3.2. Aile Ortamından Kaynaklı Nedenler

Araştırmaya katılan katılımcılardan elde edilen verilere göre uzaktan eğitim sürecinde çocuklarda gözlemlenen davranış problemlerinin nedenlerinin neler olduğu ile ilgili soruya katılımcılardan bazıları istediğinin yapılması, yaşları yakın kardeş, kardeş kıskançlığı, birinin kızması ya da tek çocuk olması ve bu süreçte izlediği çizgi filmler diye cevap vermişlerdir.

“Çocuklarımın hepsi küçük olduğu için birbirlerinden görüp istiyorlar. Nedeni bu sanırım.” (A4)

“Ondan küçük bir kardeşi var. Bir buçuk yaş küçük. Herkes onu seviyor. O da sürekli sevilmek istiyor. Sürekli onu, diyelim ki H... şöyle, H... böyle. Biraz kıskançlıktan dolayı.” (A10)

“Bilmiyorum. Tek olduğu içindir. Her istediğini seve seve yerine getiriyorum. Diyorum tektir bir şey olmaz. Yani o yüzden. Biliyorum kendi suçum ama.” (A13)

Bir katılımcı, annenin kızmaması için cevabını vermiştir. Bu katılımcı aynı zamanda evdeki huzursuz ortamın da bunu etkilediğini söylemektedir.

“Bir şey olduğunda anne korkuyoruz falan diyorlar. Bir şey mi oldu diyorum. Yok anne ama korkuyoruz. Mesela onlara kızdığımda çok üzülüyorlar. Böyle çok korkuyorlar. Yani mesela Allah korusun bir kavga olduğunda çok korkuyorlar. Yani mesela diyorlar anne keşke öyle olmasa. Yani evde mesela bir tartışma oluyor. Hani her evde olur. Eşimle bir tartışma olduğunda korkuyorlar. Sonra eşim ben sevinçli olduğumuzda anne barıştınız mı anne diyorlar. Çok mutlu oluyorlar.” (A12)

4.1.4. Davranış Problemlerinin Ortaya Çıktığı Zamanına Yönelik Bulgular

Araştırmaya katılan katılımcılardan elde edilen verilere göre uzaktan eğitim sürecinde çocuklarda gözlemlenen davranış problemlerinin ne zaman ortaya çıktığı ile ilgili soruya çok çeşitli cevaplar verilmiştir. Katılımcıların en çok üzerinde durdukları çocukların istediği bir şeyi yaptıрма, istediğinin olmaması ya da kendisinde bir şeyin istenmesi durumunda bu davranışları gözlemlediklerini ifade etmişlerdir.

“İstekleri olmadığında, yaptırmak için...” (A1)

“İsteddiği bir şey olmadığında...” (A3)

“Onların istediğini yapmıyorum. Belirli bir şeyde veriyorum. Sınırlı... İstediklerini, onlara göre yapsam sürekli isterler.” (A5)

“Ondan bir şey istediğimizde mesela... Yapmasını istediğimiz...” (A18)

Katılımcılardan bazıları da uzaktan eğitim sürecinde okula gidememesi nedeniyle ortaya çıktığını ifade etmişlerdir.

“Bu hastalık başladığından beri öyle. Eskiden de vardı biraz ama bu hastalıktan dolayı daha da fazla oldu. Yani okuldan koptular.” (A9)

“Okula gitmedikleri için bana problem çıkarıyorlardı.” (A11)

“İşte, belki şeyden dolayı fark ettim ben pandemiden dolayı uzun bir süre evde kaldı. Bir yıl falan diyelim.” (A19)

Katılımcılardan bazıları, çocuklarında bu süreçte kardeş kıskançlığı görüldüğünü belirtmişlerdir. Kardeşlerinde olanı isteme, kardeşlerinin istediğini yapmak istememe gibi davranışlar gözlemlediklerini ifade etmişlerdir.

“Kardeşi oynamak istediğinde didişme oluyor.” (A2)

“Yeni görüyorum. Beş tane çocuğum var. Yaşları yakın o yüzden böyle yapıyorlar.” (A4)

“Yani bir insanı kıskandığında... Yani mesela abisi ondan bir yaş büyüktür. Ona bir şey alıyorum. Ona gelmiyor. O da kıskanıyor yani. Kıskandığı için inatlaşıyor.” (A13)

“Bir oyuncak alıyor kardeşi onu istiyor bazen.” (A16)

Katılımcılardan iki tanesi de gözlemledikleri davranış problemlerinin başkalarının yanında ortaya çıktığını ifade etmişlerdir.

“Dışarda başkalarını gördüğü zaman yapıyor. Evde biri olduğu zaman yapıyor. Tek başına yapmıyor.” (A8)

“Özellikle kalabalık ortamlarda... Yabancı birini gördüğü zaman...” (A15)

Katılımcılardan biri de bu durumun çocuğun ruh hâline göre ortaya çıktığını ifade etmiştir. Çok mutlu ve çok öfkeli gibi aşırı duygu durumlarından gözlemlediğini belirtmiştir.

“...Çok mutlu ve çok öfkeli olduğu zamanlarda ortaya çıkıyor.” (A15)

Katılımcılar çocuklarındaki davranış problemlerinin çocukla ilgilenilmediği durumlarda, çocuğa kızıldığı zaman, çocuk hata yaptığı zaman ortaya çıktığından bahsetmiştir.

“Bilmiyorum ki. Ya bazen hata yaptığı zaman, nasıl diyeyim size, benden çekindiği oluyor. Ona diyorum hata yaptığın zaman ben sana kızmıyorum ama

söyle yaptım diye ya da şöyle yaptım diye. Kabul et ki sana kızmayım. İlk başta bana söyle. İlk başta sen söyle, diyorum.” (A2)

“Ben ona kızdığım zaman sesini yükseltiyor. O da çok az bir şey...” (A6)

“Yani bilmiyorum. Hani ben onunla mı ilgilenmiyorum? O zamanlar çıkıyor belki. Her gün oluyor.” (A14)

4.2. Annelerin Çocuklarında Gözlemledikleri Davranış Problemlerine Karşı Kullandıkları Stratejilere Yönelik Bulgular

Araştırmaya katılan katılımcıların davranış problemi ile karşılaştıklarında kullandıkları stratejilerin neler olduğu ile ilgili sorudan elde edilen verilere göre bu başlık “Müdahale Stratejileri”, “Çözümleme Stratejileri” ve “Öneriler” olarak gruplanmıştır.

4.2.1. Müdahale Stratejileri

Araştırmaya katılan katılımcılardan elde edilen verilere göre uzaktan eğitim sürecinde çocuklarda gözlemlenen davranış problemleri karşısında nasıl tepki verdikleri ile ilgili soruya çok çeşitli cevaplar verilmiştir. Ama katılımcıların çoğunluğu sakın kalmayı ve konuşmayı tercih ettiğini ifade etmiştir.

“Şöyle, onlara söylüyorum. Konuşarak çözmeye çalışıyorum. Fiziksel olarak bir şey yapmıyorum. Yapmadım da bugüne kadar.” (A1)

“Bu davranışlara karşı tepkim yumuşak oluyor. Kızmıyorum. Fazla serbest bıraktım.” (A3)

“Öncelikle çok sinirleniyorum. Çok aşırı tepki vermemeye çalışıyorum. Çok üzülüyorum ben de ama elimden geldiğince öfkeli değil de ona sakın yaklaşmaya çalışıyorum. Doğrusunu isterseniz onun da pek faydasını görmüyorum. Öyle yani çabalıyorum.” (A15)

“Yani biz pek yani ben bir tepki vermedim. Eşim yine sert tepki veriyordu. Kıızıyordu. Ama ben genelde “Oğlum hani şöyle yapalım.” Konuşarak anlamaya çalışıyordum. Bu böyle yapılmaz. Hani böyle yaparsak canımız acır. Bu şekilde konuşarak, anlatarak... O şekilde anlatmaya çalışıyordum.” (A17)

Katılımcılardan bazıları çocuklarının istediğini yaparak bazıları ise istediğini yapmayarak tepki verdiklerini, bazıları çocuklarının bu davranışları karşısında onlara fiziksel şiddet uyguladıklarını, çocuklarına bağırarak, kızdıklarını ifade ederken bazı katılımcılar da çocuklarının bu davranışlarına üzülüp kırılmadıklarını ifade etmişlerdir.

“İstedikleri şeyleri yapıyorum. Beni rahat bıraksın diye. Yani bir şey istedikleri zaman alıyorum. Ağlama falan olmasın diye.” (A4)

“Olmaz diyorum. Bugün gidemezsin. Mesela geçen gün babanın iş yerine gitmek istedi. Olmaz dedim babanın haberi yok.” (A7)

“Valla benim psikolojim bozulmuş zaten. Sürekli mesela güzellikle gitsem hani belki gider diye. Mesela sana şunu alacağım bunu alacağım diyorum. Yani okulu sevmesini istiyorum mesela.” (A9)

“Valla kendimi tutuyorum. Diyorum hani ona dokunmayım. Çocuktur. Dövmemek için ama bazen çok insan sinirleniyor. Bir iki tokat atıyoruz ona ama oturmuyor. Hani bazen çok yaramaz oluyor.” (A8)

“Kızıyorum, bağıyorum.” (A5)

“Fazla kızmıyorum. Üzülmüyorum. Kırılmıyorum.” (A6)

Katılımcılardan iki tanesi, çocuklarının bu davranışları karşısında ruh hâllerine göre tepki verdiklerinden bahsetmişlerdir.

“O anki benim, benim o anki psikolojik durumuma bağlı. O an bir şeye üzgünsem, morali bozursa hemen karşı çıkabiliyorum. Yok değilse “Evet, haklısın şimdi uyumak istemiyorsun. O zaman iki tane daha saklambaç oynayalım. Sonra uyuyalım. Çok yorgunuz. Biliyor musun? Hasta olurum. Hasta olursam bana kim bakacak. Size kim bakacak.” Bu şekilde.” (A18)

“Bazen insan ister istemez sinirlidir. Bazen insan mutludur. Bazen insan üzgündür. Güzellikle... Yani mesela sinirleniyorum. Diyorum kızım şimdi benimle konuşma sonra söyleyeceğim size ya da mesela onları tutuyorum. Diyorum kızım bak böyle iyidir, böyle kötüdür. Böyle yapmayın ya da şöyle yapmayın.” (A12)

Katılımcılardan biri, bazen sevgi gösterdiğini bazen sinirlenip kızdığını ifade etmiş, biri de çocuğu kardeşini kıskandığı için onun istediği şekilde, överek tepki verdiğini söylemiştir. Başka bir katılımcı da çocukları arasındaki çekişmeyi doğal karşıladığını ve bu durumlarda güldüğünü ifade etmiştir.

“Valla her yolu denedim. Çok açık konuşayım. Hani sevgiyle yaklaştım olmadı. Kızdım olmadı. Hani her yolu... Kızıyorum, kızmıyorum dersem yalan olur. Ama şey yapmıyor, yani tamam diyor, özür dilerim diyor mesela. Ama tekrar aynı hareketleri yapıyor. Çözüm olmuyor. İyilikle de olmuyor kötülükle de olmuyor.” (A19)

“Onları aynı seviyorum. Ondan da bahsediyorum. Bakıyorum ki o istiyor ben de halalarına teyzelerine H... şöyle H... böyle yapmış. Yanlış davranışları varsa bile yok H... böyle yapmaz diyorum.” (A10)

“Birbirlerini dövüyorlar. Ben gülmekle kalıyorum onlara. Öyle fazla bir kavga edip ağlayacaklar diye bir şey değil. En fazla kardeşi gel benimle oyna. O da diyecek yok ben gelmeyeceğim, ben istemiyorum. Kardeşi de gidip ona vuracak. Niye seninle oynamayacağım diyorsun diyecek. O da diyor işte illaki

geleceksin. Onlar öyle didiği zaman benim hoşuma gidiyor, zaten gülüyorum onlara. Sorun olarak görmüyorum bunları.” (A2)

4.2.2. Çözümleme Stratejileri

Araştırmaya katılan katılımcılardan elde edilen verilere göre uzaktan eğitim sürecinde çocuklarda gözlemlenen davranış problemleri karşısında nasıl çözüm buldukları ile ilgili soruya katılımcılardan çeşitli cevaplar alınmıştır. Bazı katılımcılar bir çözüm bulamadıklarını ya da sorun olarak görmedikleri için çözüm düşünmediklerini ifade etmişlerdir.

“Bir sorun olarak görmeğim için bir çözüm de düşünmedim.” (A2)

“Valla çözemiyorum. Çözebilsem... Çözüm bulamıyorum devam ediyorlar böyle davranmaya.” (A4)

Katılımcılar davranış problemlerine çözüm olarak, çocuklarını bir şeylerden mahrum bırakmakla tehdit ettiklerini, onları korkuttuklarını, çocuğun o an üzerine gitmediğini, sakinleşmesini beklediğini, konuşarak halletmeye çalıştıklarını, çocuklarının bu davranışları karşısında onların isteklerini yapmadıklarını ya da isteklerini yaptıklarını bu şekilde çözüm bulduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılardan bazıları da çocuğuna bu davranışlarından sonra sevgi ile yaklaştığında çocuğun daha ılımlı olduğunu ifade etmişlerdir.

“Yani valla biraz onu öpüyorum geçiyor. Ona bir şeyler diyorum. Ya bir yere gideceğiz falan. Öpüyorum inadı gidiyor. Ben yakın davrandığımda inadı bırakıyor.” (A13)

“Bazen diyorum bak sana ceza vereceğim. Bak sana şunları vermeyeceğim.” (A8)

“O an da sakinleşmelerini bekliyorum. Sonra başka şekilde ikna etmeye çalışıyorum. Zorlamamaya çalışıyorum onları.” (A1)

“Anlayışlı gidiyorum onun üstüne. Fazla sert gitmiyorum. İki taraf öyle olursa çözüm olmaz yani.” (A6)

“Sorunları konuşarak çözüyorum. Zaten çocuğumun iyi tarafı da bu hemen anlıyor veriyor kardeşlerine.” (A16)

“Ben, “Okullar açılacak” diyordum. Hastalık var. Çocukların arasında falan işte bu tür şeyleri anlata anlata sakinleştiriyorduk.” (A11)

“Valla idare ediyorum. İsteklerini sürekli yapmıyorum. Böyle idare ediyorum.” (A5)

“İnadını kırmak için dediğini yapıyorum ama yine de olmuyor. Çözüm bulamıyorum.” (A14)

Katılımcılardan bazıları da çocuğun davranışı yaptığı ortama göre çözümlediğini, başkalarının yanında hatasını söylemeyip daha sonra onu uyardığını, çocuğunun dikkatini başka bir şeye yönlendirerek onun olumsuz davranışı bırakmasını sağladığını, çocuğuyla çocuk gibi konuştuğu zaman çocuğun rahatladığını ifade etmiştir. Katılımcılardan biri de çocuğun davranışlarını çözümlemede anne-baba tutumunun önemli olduğunu, eğer tutarlı anne-baba tutumu yoksa bir çözüm olmadığını ifade etmiştir.

“Ortama göre değişiyor. Hata yaptığında başkalarının yanında söylemiyorum. Yalnız kaldığımızda söylüyorum. Böyle yapma, güzel olmuyor, ayıptır.” (A10)

“Mesela şiddet mi gösteriyor babaya “Oğlum bak burada ne var?” O şekilde dağıtıyordum ben. Başka şeyler gösteriyordum. Etkinliğe yönleltiyordum. O şekilde dikkatini dağıtıyordum. O şekilde davranışını söndürmeye çalışıyordum. O da zaten bir yerden sonra babaya vurmayı unutuyordu mesela. Kumanda falan atması çok vardı bizimkinin. Dikkatini dağıtıyordum. Öyle değiştiriyordum.” (A17)

“...İşte onun gibi konuşunca onu daha rahatlattığımı fark ettim...” (A18)

“...Yani hani her istediklerini çok böyle alma taraftarı da değilim. Hani her istediklerini yapayım. Mesela bir şeyde oluyor mesela anne baba rolü de çok önemli. Hani anne hayır dedi mi baba evet dedi mi o da çocuğun dengesini bozuyor. Bu da oluyor muhtemelen. Yani benim hayır dediğim şeye bazen baba evet diyebiliyor. O da çocuğun aklını karıştırıyor. Biraz da bizden kaynaklı. Yani ben orada çocuğu suçlamıyorum. Bence anneyle babayla alakalı.” (A19)

4.2.3. Çözüm Önerileri

Araştırmaya katılan katılımcılardan elde edilen verilere göre uzaktan eğitim sürecinde çocuklarda gözlemlenen davranış problemlerini ve çözümleri göz önünde bulundurarak başka çözüm önerisi sunmaları ile ilgili soruya bazı katılımcılar çözüm önerisi sunamamıştır. Bunun dışında çeşitli cevaplar vardır. Genel olarak katılımcılar konuşarak, anlayışlı davranarak çözüm bulunması gerektiğini ifade etmişlerdir.

“Yapamıyorum. Bilmiyorum da önerim yok.” (A4)

“Çözüm kesinlikle kaba kuvvetle veya dövmekle veya sert davranışlarla olmuyor. Belki bir sevgi gösterisi yaparak falan... Bir daha küfretmezsen bir daha şunu yapmazsan falan diye çözümler bulmaya çalışıyorum.” (A15)

“Anlayışlı davranmalı aileler. Çünkü hani ben kendi okuldaki öğrencilerime de yani okuldan uzaklaştılar. Yani çok doğal bir şey. Bizim dönemimizde böyle olsa biz de aynı şeyleri yaşardık uzaktan eğitim sürecinde.

Hani çocuklar iletişimsiz kaldı. Muhatapları yok. Kimseyle, kendi yaşlılarıyla, bir araya gelip oyun kurma şeyleri yok. Zaten normalde o apartman şeylerinde de yok da. Hani işte çocukla konuşmak, onunla etkinlik yapmak...” (A17)

“Yani konuşarak desem. Ama hani belki benim kızım anlamıyordur. Belki başka çocuklar konuşarak, sevgiyle yaklaşıncı daha olumlu olabilir diye düşünüyorum ama.” (A19)

Katılımcılardan bazıları da anne babanın kendilerini düzeltmeleri gerektiğini, kendilerinin bir hata yaptıklarını düşündüklerini ifade etmiştir.

“Valla onu değil de kendimi frenlemem lazım. Bu yönde sıkıntılar çekiyorum. Keşke, böyle yapmasaydım diyorum. Haddinden fazla serbest bıraktım onu.” (A3)

“Önce kendimizi değiştirmemiz lazım aslında çocukların değişmesi için. Önce kendimde bir şeyler arıyorum. “Acaba nerede yanlış yapıyorum, anlatamıyorum mu?” diyorum acaba.” (A7)

Katılımcılardan biri çocuklara kurallar koyarak orta yol bulmanın çözüm olabileceğini ifade etmiştir.

“Şu an kurallar koymaya çalışıyorum. Hem onların istediği şeyleri yapıyorum hem de benim istediğim şeyleri yapıyorum.” (A1)

Katılımcılardan biri ikna etmeye çalışmak gerektiğini biri de çocuğun istediğini yaparak çözmek gerektiğini ifade etmiştir.

“Her çocuk farklı. Zor ikna ediyoruz onları. Her şeyin farklıdır. Bazı çocukları görüyorum çevrede anneleri ne derse o. Benimkiler öyle değil onların dediğinin olmasını istiyorlar.” (A5)

“Sürekli onların huyuna suyuna gitmek sürekli onların dediğini yapmak...” (A11)

Katılımcılardan biri de çocuğun anneye güvenmesinin, yapılacak işlerin planlı, düzenli olmasının davranışların normale dönmesini sağladığını ifade etmiştir.

“... Düzen olduğunda, plan olduğunda çocuklar aslında düzeni, planı çok severler. Kendilerini daha güvende hissederek. Böyle olduğunda daha güzel oluyor. Bir de şey hocam. Size güvenmesi lazım. Verdiğiniz sözü tutmanız gerekiyor. Evet, biz bundan sonra oyun oynayacağız dediğinde yok eğer bir gün oynayıp iki gün oynamıyorsa çocuk sana güvenmez. Güvenmezse de yaygarayı koparır. Ama sana güveniyorsa o zaman işler daha kolay oluyor.” (A18)

4.3. Annelerin Kullandıkları Stratejilerin Çocuk İstismarı Açısından Değerlendirilmesine Yönelik Bulgular

Araştırmaya katılan katılımcıların davranış bozukluklarına yönelik kullandıkları stratejiler çocuk istismarı açısından incelendiğinde çalışmanın bu bölümü “Fiziksel İstismar” ve “Duygusal İstismar” olarak iki başlık altında ele alınmıştır. Bu iki istismar türü dışında katılımcıların çoğunun çocuklarına karşı anlayışlı olmaya çalışıp, onlara yönelik istismar içeren davranışlardan kaçındıkları görülmüştür.

“Şöyle, onlara söylüyorum. Konuşarak çözmeye çalışıyorum. Fiziksel olarak bir şey yapmıyorum. Yapmadım da bugüne kadar.” (A1)

“Bu davranışlara karşı tepkim yumuşak oluyor. Kız mıyorum. Fazla serbest bıraktım.” (A3)

4.3.1. Fiziksel İstismar

Araştırmaya katılan katılımcılardan elde edilen verilere göre, annelerin bazılarının çocuklarında gözlemledikleri davranış problemlerine karşı fiziksel istismar içeren davranışlarda bulundukları görülmüştür. Bazı katılımcılar çocuğunun problem davranışı karşısında sinirlenip tokat attığını söylemiştir.

“Valla kendimi tutuyorum. Diyorum hani ona dokunmayım. Çocuktur. Dövmemek için ama bazen çok insan sinirleniyor. Bir iki tokat atıyoruz ona. Ama oturmuyor. Hani bazen çok yaramaz oluyor.” (A8)

“Onu tokatlıyorum.” (A13)

4.3.2. Duygusal İstismar

Araştırmaya katılan katılımcılardan elde edilen verilere göre, annelerin bazılarının çocuklarında gözlemledikleri davranış problemlerine karşı duygusal istismar içeren davranışlarda bulundukları görülmüştür. Katılımcılardan bazıları çocuklarının davranış problemlerine karşı bağırıp, kızdıklarını ifade etmişlerdir.

“Valla hocam zaten ben sinirliyim. Sinirleniyorum bağırıyorum. Ona yüz vermiyorum. Yani vurmuyorum sadece bağırıyorum.” (A14)

“Ben kızıyorum. Yani konuşarak diyorum ver kardeşlerine. Sana da aldım onlara da aldım. Böyle.” (A16)

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Yapılan araştırmada katılımcılara, uzaktan eğitim sürecinde çocuklarında gözlemledikleri davranış problemleri ve bunlara nasıl çözümler bulduklarına yönelik sorular sorulmuştur. Bu sorulara verilen cevaplar çocuk istismarı açısından değerlendirilmiştir.

Bu bölümde anneler ile yapılan görüşmelerden elde edilen sonuçlara ve bunlara yönelik tartışma, yorum ve önerilere yer verilecektir.

5.1. Sonuçlar

Bu bölümde elde edilen sonuçlar araştırmanın alt problemlerine göre ayrı ayrı başlıklar altında verilmiştir.

5.1.1. Annelerin Uzaktan Eğitim Sürecinde Çocuklarında Gözlemledikleri Davranış Problemlerine İlişkin Sonuçlar

Öncelikle katılımcıların “davranış problemi” ile ilgili ne bildiklerine yönelik soruda katılımcılar genellikle problem davranışlara örnek vermişlerdir. Söz dinlememe, küfretme, karşı çıkma, kardeş kıskançlığı, hırçınlık, tırnak yeme, eşyalara veya birine zarar verme, yalan söyleme, bir şeylerden korkma, inatçılık, ısrar etme gibi davranışlar katılımcıların davranış problemi olarak adlandırdıkları davranışlardır. Bunun dışında davranış problemini, davranışlardaki olumsuz değişiklik ve olması gereken dışında sergilenen davranış olarak tanımlayan katılımcılar da bulunmaktadır.

Katılımcılara uzaktan eğitim sürecinde kendi çocuklarında gözlemledikleri davranış problemlerinin neler olduğuna yönelik soruda yine inatçılık, hırçınlık, söz dinlememe, yalan söyleme, küfretme, eşyalara veya birine zarar verme, kardeş kıskançlığı gibi davranışlar ifade edilmiştir. Bu davranışlar dışında; anneye bağlılık, okula gitme isteği, okuldan uzaklaşma, özgür hareket etme isteği, benmerkezcilikte artış, sürekli ilgi bekleme, televizyon-tabletle fazla vakit geçirme gibi davranışların çocuklarda gözlemlenen davranışlardır.

Çocuklarda gözlemlenen davranış problemlerinin nedenlerinin neler olduğu ile ilgili ise çeşitli cevaplar vardır. Çocukların isteklerini yapma, evdeki huzursuz ortam, çocuğa kızılması, kardeş kıskançlığı ve evde kapalı kalma gibi cevaplar vardır. Katılımcılar evde kalma sürecinde önceden gözlemledikleri davranış problemlerinde artış olduğunu da ifade etmişlerdir.

Davranış problemlerinin ne zaman ortaya çıktığı ile ilgili soru da ise okula gidemediği zamanlar, pandeminin başlangıcı gibi cevaplar verilmiştir. Bu cevaplar dışında yabancı insanların yanında, isteklerini yaptıramadığında ya da yaptırmak için, izlediği çizgi filmlerden sonra, çok mutlu-öfkeli olduğunda, kardeşi ile ilgili bir durumda gibi cevaplar davranışın ortaya çıktığı durumlar olarak ifade edilmiştir.

5.1.2. Annelerin Çocuklarında Gözlemledikleri Davranış Problemlerine Yönelik Kullandıkları Stratejilere İlişkin Sonuçlar

Çocuklardaki davranış problemlerine yönelik bulunan çözümler ise çocukla konuşma, istediğini yapma, çocuk gibi yaklaşma, sakın kalma, anlayışlı olma, ceza vermekle korkutma, tutarlı anne-baba olma şeklindedir. Bunun dışında çözüm bulamadığını ifade edenler de bulunmaktadır.

Çocuklardaki davranış problemlerine yönelik başka çözüm önerilerinin neler olabileceği sorusuna ise kurallar koyulması, çocuğun anneye güvenmesi, sevgi gösterme, anlayışlı davranmak, düzenli olmak, çocuğun dikkatini başka şeye çekebilmek şeklinde cevaplar verilmiştir.

5.1.3. Annelerin Kullandıkları Stratejilerin Çocuk İstismarı İçerip İçermediğine İlişkin Sonuçlar

Çocukların davranış problemlerine yönelik çözüm yollarında annelerden bazıları çocuklarına fiziksel şiddet uyguladıklarını ifade etmişlerdir. Bunun nedenini çocuğun çok yaramaz olması ve yaramazlık yapmaması olarak dile getirmişlerdir.

Bunun dışında annelerin çocuklarına, ruh hâllerine göre tepki vermesi o an bağırımları, çocukla ilgilenmemeleri çocukları duygusal yönden etkilemektedir. Ya da bazı annelerin çözüm yolu olarak bağırmayı, ilgilenmeyi tercih etmesi duygusal istismar içerdiğini göstermektedir.

Bunlar dışında annelerden bazıları, çocukların bu davranışlarının nedeni olarak kendi davranışlarını görmektedir. Bu durumdaki anneler çocuklarına bağırmadıklarını, sert tepki vermediklerini, konuşarak halletmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bazı anneler ise çocukları ile konuşarak, kurallar koyarak, çocuğu dikkatini başka ilgi çekici bir şeye yönlendirerek davranış problemlerini çözmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Bu annelerin davranış problemlerine karşı bir istismar yapmadıkları görülmektedir.

5.2. Tartışma ve Yorum

Bu bölümde annelerle yapılan görüşme sonrasında elde edilen bulgulara dayalı sonuçların yorum ve tartışmasına yer verilmiştir.

5.2.1. Annelerin Uzaktan Eğitim Sürecinde Çocuklarında Gözlemledikleri Davranış Problemlerine İlişkin Tartışma ve Yorumlar

Katılımcıların çoğunluğu, davranış problemi olarak inatçılık, söz dinlememe, yalan söyleme, hırçınlık gibi davranışları ifade etmişlerdir. Alanyazın incelendiğinde öğretmenlerle yapılan bir çalışmada da benzer davranışların davranış problemi olarak ifade edildiği görülmüştür (Yağan Güder vd., 2018). Çalışma, bu sonucu desteklemektedir.

Katılımcılardan biri, davranış problemi olarak dikkat eksikliği, tık bozukluğu gibi problemlerden bahsetmiştir. Alanyazın incelendiğinde ebeveynlerin tutumları ile çocuklardaki davranış problemleri arasındaki ilişkiye yönelik bir çalışmada bazı ebeveynlerin aynı şekilde cevaplar verdikleri görülmüştür (Taner Derman ve Başal, 2013). Bu bulgu yapılan araştırmayı destekler niteliktedir. Katılımcılardan bazıları, çocuklarının uzaktan eğitim sürecinde tablet ve televizyonla çok vakit geçirdiğini ve bunun da çocukların davranışlarında olumsuz değişiklik oluşturduğunu belirtmişlerdir. Bu bulguyu destekler nitelikte birçok araştırma bulunmaktadır. Sallayıcı ve Yöndem (2020) yapmış oldukları çalışmada oyun bağımlılığının davranış probleminin artmasıyla ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Başka bir çalışmada da ilkökul öğrencilerinin ebeveynleri tarafından, uzaktan eğitim süreci dışında, davranış problemi sergilememesi için tablet ve televizyona yönlendirildiği söylenmektedir. Ayrıca aynı çalışmada eğlenmek, vakit geçirmek için çocukların bu araçlara yöneldiği ve bunları bırakmak istemedikleri için problem davranış sergiledikleri ifade edilmiştir (Erol ve Erol, 2020).

Katılımcılardan bazıları, uzaktan eğitim sürecinde çocukların okuldan uzaklaştığını ifade etmişlerdir. Alanyazın incelendiğinde bu bulguyu destekleyen çalışmaların olduğu görülmektedir. Yurtbakan ve Akyıldız (2020)'ın yapmış olduğu çalışmada da ebeveynler çocuklarının okuldan uzaklaştığını ifade etmişlerdir.

Katılımcılardan biri, çocuğun paylaşmama davranışını davranış problemi olarak ifade etmiştir. Alanyazın incelendiğinde bu bulguyu destekler bir çalışma ile karşılaşmıştır. Kılıç, Kalkan ve Avcı (2021) tarafından yapılan çalışmada okul öncesi öğretmenlerinin davranış problemlerine yönelik görüşleri örnek bir olay üzerinden

değerlendirilmiştir. Bu olayda yer alan çocuğun paylaşmama davranışı öğretmenler tarafından da davranış problemi olarak algılanmıştır. Ancak yine alanyazın incelendiğinde bu davranış okul öncesi dönem çocuklarında görülmesi normal, gelişimsel bir davranıştır.

Katılımcılardan biri çocuklarında var olan korkunun bu dönemde de olduğunu konuşarak gidermeye çalıştığını ifade etmiştir. Alanyazın incelendiğinde ilkökul öğrencilerinin velileri ile yapılan bir çalışmada çocukların bu uzaktan eğitim döneminde virüsten korktukları, bu yönde bir korku kaygı geliştirdikleri ifade edilmiştir (Erol ve Erol, 2020). Bu çalışma, yapılan bu araştırmayı desteklemektedir.

Katılımcılardan biri, çocuk sayısının fazla olmasından dolayı davranış problemi olarak gördüğü çocuklardaki ısrar etme, gördüğünü isteme davranışını çocuğun istediğini yaparak çözümlediğini, kendini rahat bırakmaları için bunu yaptığını ifade etmiştir. Başka bir katılımcı ise tek çocuğa sahip olduğunu ve bu nedenle çocuğunun daha çok üstüne düştüğünü, isteklerini yapmasına izin verdiğini ifade etmiştir. Alanyazın incelendiğinde bu bulgulardan tek çocuklu anne için aynı yönde bir sonuçla karşılaşılarken çok çocuklu anne için tam tersi bir sonuçla karşılaşmıştır. Erol (2019)'un yapmış olduğu çalışmada tek çocuklu annelerin daha az kontrollü, çocuk sayısı arttıkça annelerin aşırı kontrollü oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca yapılan başka çalışmalarda kardeş sayısının çocuklardaki davranış problemlerine etki etmediği sonucuna ulaşılmıştır (Işık, 2021; Yoldaş, 2020). Bu çalışmalar yapılan çalışmayı desteklememektedir. Yapılan başka araştırmalarda ise kardeş sayısının problemleri davranış göstermede etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Eratay, 2011; Liman, 2020). Yapılan çalışmada da katılımcının kardeş sayısını davranış problemi için bir etken olarak öne sürmesi araştırmanın, bu çalışmayı desteklediğini göstermektedir. Ayrıca farklı bir sonuç olarak Almanya'da yapılan bir çalışmada da pandemi sürecinde, ilkökul çocuklardan özellikle tek çocuk olanların problemleri davranış gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır (Christner vd., 2021).

Katılımcılardan bazıları davranış bozukluklarının nedenlerini pandemiden kaynaklı olduğunu ifade ederken bazıları da aile ortamından dolayı ortaya çıktığını belirtmiştir. Alanyazın incelendiğinde Kay ve Sağlam (2021)'in yapmış oldukları çalışmanın sonucunda, çocukların pandemi sürecinde evde kalmalarının, ebeveyn ile iletişimde yaşanan sorunların davranış problemlerinde artışa neden olduğunu göstermiştir. Bu çalışma araştırmayı destekler niteliktedir. Aynı şekilde Arı Arat ve Ogelman (2021)'in yapmış oldukları çalışmada da çocukların uyku düzenlerinin

bozulduğu, sokağa çıkma ile ilgili olumsuz tutum sergileyen çocukların bulunduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Aynı şekilde bu süreçte çocukların korku ve kaygı düzeylerinde artış olduğu da başka bir çalışma sonucudur (Erol ve Erol, 2020).

Katılımcılardan bazıları çocuklarında gözlemledikleri davranışları problemlerinin pandemi sürecinde ortaya çıktığını söylerken bazıları da var olan davranış problemlerinde artış olduğunu belirtmiştir. Alanyazın incelendiğinde Döğər ve Kılınç (2021a)'ın yapmış oldukları çalışmada çocuklarda pandemi dönemi öncesine göre davranış değişiklikleri yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç yapılan çalışmayı destekler niteliktedir. Ayrıca Oliveria, vd. (2021)'ın yapmış oldukları çalışmada da pandemi sürecinde ebeveyn ve çocuk çatışmasının çocuklardaki davranış problemlerini arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan çalışma sonuçları, alanyazındaki diğer çalışmaların sonuçları ile değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda genel olarak davranış problemi dendiğinde akla aynı şeylerin geldiği, bu durumun eğitim düzeyiyle bir ilgisi olmadığı, toplum tarafından kabul görmeyen, olumsuz davranışların herkes tarafından fark edilebileceği söylenebilir. Ayrıca alanyazında, kardeş sayısı ile ilgili net bir sonuca ulaşılamamıştır. Bunun nedeninin de çalışma grubunun bulunduğu ortam, anne-baba tutumunun etkisi olabileceği söylenebilir. Davranış bozukluklarının ortaya çıkma nedenlerine bakıldığında ise pandemi döneminin davranış bozukluklarının artmasına neden olduğu ve bu süreçte davranış bozukluklarının daha çok arttığı söylenebilir.

5.2.2. Annelerin Çocuklarında Gözlemledikleri Davranış Problemlerine Yönelik Kullandıkları Stratejilere İlişkin Tartışma ve Yorumlar

Katılımcılardan elde edilen verilere göre katılımcıların kullandıkları bazı müdahale stratejileri bulunmaktadır. Katılımcılardan biri, anne-baba tutumunun çocuklardaki davranış problemlerini çözmede önemli bir etken olduğunu ifade etmektedir. Anne-baba tutarlı davranıyorsa davranış problemi daha aza inmektedir. Çocuğun davranış problemini anne-baba farklı tepki veriyorsa bu durumda problem davranış artış gösterebileceği düşünülmektedir. Alanyazın incelendiğinde araştırmadan elde edilen bu bulguyu destekleyen çalışmalar olduğu görülmektedir. Gözübüyük (2015)'ün yaptığı çalışmada anne-baba tutumunun çocuklardaki davranış problemlerini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Aynı şekilde Varlı (2020)'nin yapmış olduğu çalışmada da çocukların davranış problemlerini anne-babanın tutumuna göre farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Parsak ve Kuzucu (2020)'nin yaptığı

çalışmada da olumlu tutum sergileyen ebeveynlerin çocuklarında davranış problemi görülme oranının daha az olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca yapılan başka bir çalışmada da ailelerin bu süreçte işlerini kaybetmesi gibi nedenlerle olumlu tutumlarını cezalandırıcı tutuma çevirmeleri çocukların davranış problemi ortaya çıkarmasına da neden olduğu sonucunu ortaya koymuştur (Halty vd., 2021).

Katılımcılardan biri, annenin çocuğa güven vermesinin çocukta davranış problemlerinin çözümünde etkili olduğunu, çocuk anneye güvendiği takdirde problem davranış göstermeyeceğini ifade etmektedir. Bu bulgu yapılan bir çalışma ile desteklendiği görülmüştür. Işıkoğlu ve Kesebir (2020)'in yaptığı çalışmada orta çocuklukta çocuğun güvenli bağlanması davranış problemlerinin ortaya çıkışı ile ilgilidir. Güvenli bağlanma gerçekleştirmiş çocuklarda davranış problemi daha az görülürken tersi durumda davranış problemi fazla görülmektedir.

Katılımcılardan biri, çocuğuna ilgi gösterdiğinde davranış problemi sergilemediğini ifade etmiştir. Alanyazın incelendiğinde psikolojik danışmanlarla yapılan bir çalışmada davranış problemi sergileyen çocukların genellikle aile ilgisinden yoksun oldukları ifade edilmiştir (Güner Yıldız vd., 2020). Bu çalışma yapılan araştırmayı destekler niteliktedir.

Katılımcılardan elde edilen verilere göre katılımcıların kullandıkları bazı çözümleme stratejileri de bulunmaktadır. Katılımcıların çoğu, çocuklarında gözlemledikleri davranış problemlerine karşı çözüm olarak onlarla konuşmayı tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Alanyazın incelendiğinde davranış problemi gösteren çocuklara öğretmenlerin uyguladıkları stratejilerden biri de sözlü olarak uyarmak olduğu görülmüştür (Kılıç vd., 2021). Bu sonuç ve yapılan başka çalışmalar, yapılan araştırmayı destekler niteliktedir (Yağan Güder vd., 2018; Öngören Özdemir ve Tepeli, 2016, Özer vd., 2014). Ama bu şekilde davranmak çocuklardaki problemleri davranışla karşılaşmamalarını sağlayamamıştır.

Katılımcılardan elde edilen verilere göre katılımcıların çocuklardaki davranış problemlerine yönelik çeşitli önerilerinin olduğu görülmüştür. Katılımcılardan bazıları bir öneri sunamazken diğer katılımcılar kendi davranışlarını düzenleme, çocuğa güven verme, kurallar koyma şeklinde öneriler sunmuştur. Alanyazın incelendiğinde Erol (2019)'un yapmış olduğu çalışmanın sonucuna göre saplantılı, aşırı anneliğin çocuklarda davranış problemine neden olduğu bulunmuştur. Bu sonuç ile annelerin kendi davranışlarını düzenlemesi ve çocuklara güven vermek gerektiği önerisi birbirlerini destekler niteliktedir. Başka bir çalışmada da aynı şekilde annelerin narsist

kişilik özelliği çocuklardaki davranış bozukluklarına neden olduğu belirtilmiştir (Güler, 2019). Parsak ve Kuzucu (2020)'nin yapmış oldukları çalışmada da ebeveyn tutumlarının çocuklardaki davranış problemlerini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların önerilerinden kural koyma ile ilgili alanyazında destekler bir çalışma bulunmamaktadır.

5.2.3. Annelerin Kullandıkları Stratejilerin Çocuk İstismarı İçerip İçermediğine İlişkin Tartışma ve Yorumlar

Katılımcılarla yapılan görüşme sonrasında elde edilen sonuçlara göre ebeveynlerden bazılarının çocuklarına fiziksel şiddet uyguladıkları, çocuğa ruh hâline göre karşılık verdikleri, çocuğa bağırıp kızdıkları, çocuk ile ilgilenmedikleri görülmüştür. Bu sonuçlar karşısında ailelerin çocuklarına fiziksel ve duygusal olarak istismar uyguladıkları görülmüştür. Ailelerin çocuklarında gözlemledikleri bu davranışlara karşı bu şekilde verdikleri tepkiler ve çözüm yolları çocukların problem davranışlarının artmasına neden olabileceği düşünülmektedir. Alanyazın incelendiğinde de Bağçeli Kahraman ve Çubukçu (2019)'nin yaptığı araştırmada istismar düzeyi ile davranış problemi arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki çıkması bu çalışmayı destekler niteliktedir. Ailelerin çocuklarındaki davranış problemlerine olumsuz tepki vermeleri bu davranışlara çözüm bulmada engel olduğu söylenebilir. Erdoğan ve Aslan (2020)'nin yaptığı çalışmada tokat atma, dayak atma, sarsma ve kulak çekme gibi davranışların fiziksel istismar olduğu ifade edilmiştir. Bu istismara maruz kalan çocukların psikolojik olarak da etkilenmeleri toplum açısından olumsuz sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir (Gökalp vd., 2018). Ayrıca Akduman (2010)'ın yapmış olduğu çalışmada okul öncesi dönem çocuğu olan annelerin çocuklarının bazı davranışlarına karşı kullandıkları fiziksel ve sözlü cezaların çocuk istismarı olduğu ifade edilmiştir. Çocuklarının problem davranışlarına olumsuz tepki vermeyen katılımcılardan bazıları, bu durum karşısında kendilerini sorumlu tutmaktadırlar. Kendi davranışlarının çocuklarını buna ittiğini düşünmektedirler. Ayrıca çocuklarının bu davranışlarına çözüm olarak ilgiyi başka yöne çekme, kural koyma gibi davranışları kullandıkları görülmektedir.

Annelerin kullandıkları stratejilerin çocuk hakları açısından değerlendirilmesi yapıldığında da çocukların davranışlarına karşı tokat atma, dayak atma, çocuğa bağırma davranışları çocuklar için olumsuz muamele olarak değerlendirilebilir. Çocuk hakları kavramı, 1924 Çocuk Hakları Bildirgesi'nin yayınlanmasıyla gündeme gelmiş

olsa da 1989 BM Çocuk Hakları Sözleşmesi ile dünyaya duyurulmuş bir kavramdır. Çocukların korunması, sahip oldukları haklar, yetişkinlerin çocuklara sahip çıkması, çocukların refahı açısından oldukça önemlidir (Erbay, 2009). Çocuğa uygulanan istismarların da çocuk haklarına aykırı olduğu Karakaş ve Çevik (2016)'in yapmış oldukları çalışmada da bahsedilmiştir. Çocukların yararına olmayan, onları fiziksel, ruhsal yönden yıpratın tüm davranışlar çocuk istismarıdır ve çocuk haklarına aykırıdır.

5.3. Öneriler

Bu araştırmanın bulgularına dayalı sonuçlardan yola çıkarak öğretmenlere, ebeveynlere ve araştırmacılara yönelik öneriler bu bölümde verilecektir.

1. Annelerin çocuklarında gözlemledikleri davranış problemine nasıl çözüm bulacaklarını bilmedikleri görüşme bulgularından elde edilmiştir. Bu nedenle annelere okul psikolojik danışmanın da desteğı ile davranış problemleri ve çözüm yollarıyla ilgili seminer verilebilir.
2. Uzaktan eğitime erişemeyen çocukların okuldan uzaklaştığı araştırma bulgularından elde edilmiştir. Bu nedenle okul öncesi çocuklarının uzaktan eğitim sürecinde okuldan kopmamaları için ailelere okul tarafından hazırlanan kitler gönderilebilir.
3. Ailelere çocukların davranışlarına yönelik uyguladıkları stratejilerin çocuk istismarı olup olmadığı hakkında bilgi sahibi olmaları için eğitimler verilebilir.
4. Pandemi nedeniyle bu çalışmada yapılamamış olsa da annelerin çocuklara yönelik tepkilerinin nasıl olduğu evlerde gözlem yapılarak da incelenebilir.
5. Bu çalışmada çocukların uzaktan eğitim sürecindeki davranış problemleri ile ilgili annelerin görüşleri alınarak değerlendirilmiştir. Başka bir çalışmada öğretmenlerin görüşlerine yer verilerek uzaktan eğitim süreci sonrasında sınıflarda görülen davranış problemleri değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- Adli Sicil Genel Müdürlüğü (2020). Adalet İstatistikleri, Ankara. <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/adli-istatistikler-2020-kitabi-yayimlanmistir22042021025204>. Erişim Tarihi: 18.12.2021
- Akduman, G. G. (2010). Okul öncesi dönem çocuğu olan annelerin uyguladıkları disiplin yöntemlerinin çocuk istismarı açısından değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 38-49.
- Akgül, E. (2015). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Çalışan Personelin Cinsel İstismar Bildirim Durumları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akgül, Ö. (2020). *Okul Öncesi Dönemi Çocuklarda Uyum ve Davranış Problemleriyle Başa Çıkma Ailenin Rolünün Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Aktan Acar, E., Erbaş, Y.H. ve Eryaman, M.Y. (2021). Okul öncesi öğretmenlerinin Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitime ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 7(4), 31-54.
- Akyavuz, E. K. ve Çakın, M. (2020). Covid-19 salgınının eğitime etkisi konusunda okul yöneticilerinin görüşleri. *Electronic Turkish Studies*, 15(4), 723-737.
- Akyüz, E. (2015). *Çocuk Hukuku*. Ankara: Pegem Akademi.
- Altundağ, Y. (2018). Çocuklarda parmak emme davranışı. *Ege Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 28-36.
- Aral, N., Fındık, E., Öz, S., Karataş, B. K., Güneş, L. C. ve Kadan, G. (2021). Covid 19 pandemi sürecinde okul öncesi dönemde uzaktan eğitim: Deneyisel bir çalışma. *Turkish Studies- Education*, 16(2), 1105-1124. doi:10.47423/TurkishStudies.49289.
- Aral, N. ve Kadan, G. (2021). Pandemi sürecinde okul öncesi öğretmenlerinin yaşadıkları problemlerin incelenmesi. *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 99-114.
- Arastaman, G., Öztürk Fidan, İ. ve Fidan, T. (2018). Nitel araştırmada geçerlik ve güvenirlik: Kuramsal bir inceleme. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 37-75. doi:10.23891/efdyu.2018.61
- Arı Arat, C. ve Ogelman, H. G. (2021). COVID-19 “Evde Kal” sürecinin anne görüşlerine göre okul öncesi dönem çocuklarının günlük yaşamlarına yansması. *Çocuk ve Medeniyet*, 6(11), 31-53.
- Arkan, B. ve Üstün, B. (2009). Davranım bozukluğu olan çocuklara psikiyatrik yaklaşımda anne-baba eğitim programları: İki örnek bağlamında bir değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar- Current Approaches In Psychiatry*, 1, 155-174.
- Arslan, H.H. (2021). *Pandemi Sürecinde Uzaktan ve Yüz Yüze Okul Öncesi Eğitimi Alan Çocukların Sosyal Becerilerinin Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Aslan, R. (2020). Tarihten günümüze epidemiler, pandemiler ve Covid-19. *Göller Bölgesi Aylık Ekonomi ve Kültür Dergisi Ayrıntı*, 8(85), 35-41. <http://www.dergiayrinti.com/index.php/ayr/article/view/1353/2382>. Erişim Tarihi: 19.12.2021.
- Austin, V.L. ve Sciarra, D.T. (2015). Giriş. M. Özkes (Çev. Ed.). *Çocuk ve Ergenlerde Duygusal ve Davranışsal Bozukluklar* içinde (s. 1-25). Ankara: Nobel Kitap.

- Austin, V. L. ve Sciarra, D. T. (2015). Davranım Bozukluğu. M. Özekes (Çev. Ed.). *Çocuk ve Ergenlerde Duygusal ve Davranışsal Bozukluklar* içinde (s. 26-56). Ankara: Nobel Kitap.
- Aydın, İ. (2019). *Türkiye’de Çocuk İstismarı, Çocuk İstismarını Önleyici Sosyal Politikalar ve Diyarbakır Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Azak, M. ve Mutlu, B. (2020). Çocuklarda tırnak yeme davranışı: Onikofaji. *BAUN Sağlık Bilimleri Dergisi*, 9(3), 227-232.
- Baba, Ö., Öner, C., Çetin, H. ve Şimşek, E.E. (2021). Bir aile sağlığı merkezine kayıtlı 5-14 yaş arası çocuklarda enürezis noktürna sıklığı ve ilişkili faktörler. *Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 23(1), 34-40. doi:10.24938/kutfd.795700
- Bağçeli Kahraman, P. ve Çubukçu, A. (2019). Okul öncesi dönem çocuklarının annelerinin istismar düzeyleri, ebeveyn tutumları ve çocuklarının davranış problemleri arasındaki ilişki. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(17), 1304-1331.
- Bakır, E. ve Kapucu, S. (2017). Çocuk ihmali ve istismarının Türkiye’de yapılan araştırmalara yansımaları: Bir literatür incelemesi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 4(2), 13-24.
- Balcı, A. ve Tezel Şahin, F. (2018). Öğretmen-aile iletişimde Whatsapp uygulamasının kullanımı. *GEFAD / GUJGEF*, 38(2), 751-778.
- Bilgin Şahin, B. ve Erbay Dünder, P. (2020). Manisa’da 5-14 yaş arası çocuklarda enürezis noktürna sıklığı ve ilişkili faktörler. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*, 7(1), 41-48.
- Black, K.J., Black, E.R., Greene, D.J. ve Schlaggar, B.L. (2016). Provisional Tic Disorder: What to tell parents when their child first starts ticcing. *F1000 Research*, 5(696), 1-19. doi:10.12688/f1000research.8428.1
- Brooks, S.K., Webster, R.K., Smith, L.E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N. ve Rubin, G. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence. *The Lancet*, 14(395), 912-920. doi:10.1016/ S0140-6736(20): 30460-8.
- Campbell, SB (1989). Gelişimsel bakış açıları. TH Ollendick ve M. Hersen (Ed.). *Handbook of Child Psychopathology* içinde (s. 5-28). Plenum Basın. doi:10.1007/978-1-4757-1162-2_1
- Hacı, C., Tuna, E. ve Tuna, N. (2019). *Çocuk Hukuku*. Ankara: Nobel.
- Cangi, E. (2012). Dil ve Konuşma Bozuklukları Olan Çocuklar. Yaşar Barut ve Murat Vural (Ed.). *Özel Eğitim* içinde (s. 217-258). İstanbul: Lisans.
- Ceylan, F. ve Yıkılmış, A. (2017). Kaynaştırma öğrencilerinin sergilediği problem davranışlara yönelik sınıf öğretmenlerinin uyguladıkları önleme ve müdahale stratejileri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(1), 239-264.
- Christner, N., Essler, S., Hazzam, A., ve Paulus, M. (2021). Children’s psychological well-being and problem behavior during the COVID-19 pandemic: An online study during the lockdown period in Germany. doi:10.31234/osf.io/mgqzt
- Comeau, J. ve Boyle, M. H. (2018). Patterns of poverty exposure and children’s trajectories of externalizing and internalizing behaviors. *SSM- Population Health*, 4, 86-94.
- Çalışır, M. ve Özaslan, H. (2021). Yabancı uyruklu öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinin değerlendirilmesi: Bir durum çalışması. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Ö10, 192-213. doi: 10.29000/rumelide.1011389

- Çekiç, A. ve Altuntaş, Ç. (2020). Aile eğitim programının annelerin ebeveynlik davranışlarına ve çocuklarında gözlenen davranış problemlerine etkisi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(31), 3867-3898. doi: 10.26466/opus.704706
- Çelik, İ. (2020). *Okullarda Soruşturma Konusu Olan Çocuk İstismarı ve İhmali Olaylarının Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çelik, İ. ve Ayeş Aslan, E. (2020). Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk istismarına yönelik farkındalık düzeyinin incelenmesi. *Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 40-56.
- Çıray, R.O. ve Mutlu, C. (2019). Çocukluk çağındaki tik bozuklukları. *İKSSTD*, 11(Ek sayı), 47-55. Doi: 10.5222/iksstd.2019.02419
- Demir, H., (2012). *Edirne İli Aile Sağlığı Merkezlerinde Görevli Hekimlerin Çocuk İstismarı Ve İhmali Hakkında Bilgi, Farkındalık ve Tutumlarının Değerlendirilmesi*. Uzmanlık Tezi, Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi, Edirne.
- Derebagçe, G. E. ve Özerk, H. (2021). Türkiye’de 1995-2020 yılları arasında çocuk istismarını önleme programlarına ilişkin gerçekleştirilen çalışmaların incelenmesi ve değerlendirilmesi. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(7), 651-670. doi:10.26677/TR1010.2021.791
- Döğər, S.S. ve Kılınç, F.E. (2021a). Okul öncesi dönemdeki çocukların Kovid 19 pandemisinde ev karantinası yaşamları. *Türkiye Sağlık Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 1-14.
- Döğər, S. S. ve Kılınç, F. E (2021b). 4-6 yaş çocuğa sahip ailelerin Covid-19 pandemi sürecinde çocukları ile iletişimlerinin incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 480-496.
- Ekşisu, M. (2021). *Davranış sorunları olan 3-6 yaş çocuğa sahip anababalar için geliştirilen “anababalık destek programının” etkililiği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Elitaş, T. (2017). *Uzaktan Eğitim Lisans Sürecinde Yeni İletişim Teknolojileri: Atatürk Üniversitesi Uzaktan Eğitim Merkezi*. Yayınlanmamış Doktora tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Eratay, E. (2011). Okul öncesi çocuklarında davranış problemleri. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 6(3), 2347-2362.
- Erbay, E. (2009). *Çocuk Hakları*. İstanbul: Tohum Yayıncılık.
- Erdoğan, İ. (2021). *Enürezis Nokturna Tanısı Almış ve Almamış Çocuklarda Duygu Davranış Bozuklukları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Erdoğan, Y. (2019). *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuk İstismarı ve İhmali İle İlgili Algıları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Erdoğan, Y. ve Aslan, D. (2020). Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk istismarı ve ihmaline yönelik algıları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 104-132. doi: 10.17860/mersinefd.629158
- Erkan, N.S. ve Sop, A. (2018). Ebeveyn tutumları, davranış problemleri ve okula hazır bulunuşluk arasındaki ilişkinin öz-düzenlemenin aracılık rolü ile incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 43(196), 27-47. doi: 10.15390/EB.2018.7474

- Erol, E.T. (2019). *Anne - Baba Tutumları İle 5-10 Yaş Grubu Çocukların Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Erol, M. ve Erol, A. (2020). Koronavirüs pandemisi sürecinde ebeveynleri gözünden ilkököl öğrencileri. *Millî Eğitim Dergisi*, 49(1), 529-551.
- Gamliel, K.H., Levy, S. ve Dollberg, D.G. (2021). Mediation of mothers' anxiety and parenting in children's behavior problems during COVID-19. *Journal of Child and Family Studies*, 30, 2732-2743. doi:10.1007/s10826-021-02115-x.
- Gangal, M. ve Öztürk, Y. (2019). Okul öncesi öğretmenlerinin sınıflarında istenmeyen davranışlar ve başa çıkma yolları. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – ENAD*, 7(3), 1100-1118. doi: 10.14689/issn.2148-624.1.7c.3s.9m
- Genal, S. (2018). *Okul Öncesi Eğitiminden Yararlanan 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Duygusal Yeterlilikleri İle Bakış Açısı Alma Becerilerinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.
- Gençöz, T. (1998). Korku: Sebepleri, sonuçları ve başatme yolları. *Kriz Dergisi*, 6(2), 9-16.
- Giddens, M.E.H., Brown, G., Verbiest, S., Carlson, P.J., Hooten, E.G., Howell, E. ve Butts, J.D. (2021). Underascertainment of child abuse mortality in the United States. *JAMA*, 5(281), 463-467.
- Gökarp, Y., Kaya, S. ve Övün, A. (2018). Kadın ve çocuk istismarı. *Akademik MATBUAT*, 2(1), 61-77.
- Gözübüyük, N. (2015). *Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Davranış Sorunlarının Anne-Baba Tutumu Ve Öz-Kontrol İle İlişkisinin İncelenmesi* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Güler N. (2019). *Annelerin Narsistik Kişilik Özellikleri İle Çocukların Sosyal Yetkinlik Ve Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gündoğdu, S. (2021). Okul öncesi öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinde uyguladıkları aile katılım çalışmalarının incelenmesi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(35), 1849-1874.
- Güner Yıldız, N., Akın, E. ve Okatan, İ. (2020). Okul psikolojik danışmanlarının öğrencilerin problem davranışlarına ve uygulamalı davranış analizine ilişkin görüşleri. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(3), 1808-1838.
- Güngör, A. (2021). Sosyal medyada çocuk hakları ihlali ve çocuk istismarı: Instagram anneleri. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 54, 2-24. doi:10.47998/ikad.836192.
- Gürsoy Yılmaz, G. (2020). *60-72 Aylık Çocukların Oyuncak Tercihleri- Oyun Becerileri ve Saldırganlık Yönelimlerinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Güvenderer Doksat, N., Balkanlı Zengin, H. ve Doksat, M.K. (2018). Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan çocukların ebeveynlerinde mükemmeliyetçilik ve dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu. *Cukurova Medical Journal*, 43(3), 581-588. doi: 10.17826/cumj.344733.
- Halty, L., Halty, A. ve Cagigal de Gregorio, V. (2021). Support for families during COVID-19 in Spain: The iCygnus online tool for parents. *Universidad De Comillas*, 3(5), 28049. doi:10.1007/s10578-021-01172-z.
- Havuz, Ş. (2021). *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Öz Yeterlik İnançlarının Uzaktan Eğitim Algılarına Etkisinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Herman, M., Brown, G., Verbiest, S., Carlson, P., Hooten, E. ve Howell, E. (1999). Under ascertainment of child abuse mortality in the United States. *Journal of the American Medical Association*, 282(5), 463-467. doi:10.1001/jama.282.5.463.
- Hıdır, M. ve Kılınç F. E. (2020). Çocukluk döneminde cinsel istismar üzerine yapılan çalışmaların içerik analizi. *Türkiye Sağlık Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 23-40.
- Işık, E. (2021). Erken çocuklukta görülen davranış problemlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(40), 183-226.
- Işıkoğlu, R.B. ve Kesebir, S. (2020). Orta çocuklukta güvenli bağlanma ve ödül-ceza kullanımı ile davranış problemleri arasındaki ilişki. *Üsküdar Üniversitesi Psikoloji Araştırmaları Sempozyumu*, 43-47.
- İlhan İyi, T. ve Çoban, A.E. (2019). Ebeveynlerin duygu sosyalleştirme stratejileri ile çocukların davranış problemleri arasındaki ilişki. *Başkent University Journal Of Education*, 6(2), 155-166.
- İnsan Hakları Derneği. (2008). Çocuk İhmali ve İstismarını Önleme Öğretmenler ve Aileler İçin Eğitim Kılavuzu. Ankara: Berkay Ofset.
- Jayanto, E., Koesma, R.E. ve Soetikno, N. (2021). The role of fathers' parenting stress and his parenting styles on behavior problems in children during the Covid-19 pandemic. *Advances in Health Sciences Research*, 41, 137-147.
- Kahraman, H. ve Yılmaz Irmak, T. (2019). Çocuğun mizacı ve problem davranışları: ebeveyn uygulamalarının aracı rolü. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 48, 15-29.
- Kapısız, Ö. ve Karaca, S. (2018). Erken çocukluk döneminde görülen davranışsal sorunlar ve psikiyatri hemşiresinin rolü. *Journal of Academic Research in Nursing*, 4(2), 112-119. doi: 10.5222/jaren.2018.112
- Kara, Ö. (2010). *Ankara İlinde Görev Yapan Pediatri Asistanları, Uzmanları Ve Pratisyen Hekimlerin Çocuk İstismarı ve İhmali Konusunda Bilgi Düzeyleri Ve Yaklaşımlarının Karşılaştırılması*. Tıpta Uzmanlık Tezi. Ankara Üniversitesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Ankara.
- Karakaş, B. ve Çevik, Ö.C. (2016). Çocuk refahı: Çocuk hakları perspektifinden bir değerlendirme. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(3), 887-906.
- Karashaşin, N. (2019). *Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Çocuklarda Görülen Problem Davranışlar İle Annelerinin Eleştirel Düşünme Becerisi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Karatay, Z. ve Mamur Işıkçı, Y. (2020). Dünya’da ve Türkiye’de Çocuk Hakları ile ilgili Gündeme Gelen Bir Bakış. Ş. Dilli (Ed.). *Türkiye’de Çocuk Olmak* içinde (s. 2-26). Ankara: Pegem Akademi.
- Kartal, B. (2019). *Okul Öncesi Dönemi Çocuklarında Görülen Davranış Problemleri İle Anne-Çocuk Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- Kay, M. A., Sağlam, M. (2021). Covid-19 salgını sürecinin ailede ebeveyn tutumları ile çocuklarda duygusal ve davranışsal durumlar açısından değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 9(3), 1115-1130. doi: 10.33715/inonusaglik.986414
- Kaya, G., Açar, D. ve Güneş, G. (2018). 0 – 12 yaş çocuklarda problem davranışları olumlu yönde geliştirme süreci. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31, 167-187. doi: 10.30794/pausbed.414802.

- Kaya, İ. (2016). *Yaşam Becerileri Programının (YBP) 4 Yaş Çocukların Problem Davranışlarına ve Sosyal Becerilerine Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kefeli, H. (2016). *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuk İstismarı ve İhmali Davranışları ile Kurum Personelinin Konuya İlişkin Görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kılıç, M., Kalkan, S. ve Avcı, C. (2021). Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklardaki problem davranışı belirleme ve davranışa müdahale stratejileri. *Yaşadıkça Eğitim*, 35(1), 38-52. doi:10.33308/26674874.20213512.
- Knight, T., Steeves, T. ve Day L. (2012). Prevalence of tic disorders: a systematic review and meta-analysis. *Pediatric Neurology*, 47(2), 77-90. doi: 10.1016/j.pediatrneurol.2012.05.002.
- Koç, F. ve Pahlı, F. (2021). Çocuğa yönelik istismar ve ihmal olaylarının haberdeki temsiliinin çocuk hakları bağlamında incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(1), 97-121. doi: 10.33417/tsh.793372
- Koçtürk, N. (2018). Çocuk ihmali ve istismarını önlemede okul çalışanlarının sorumlulukları. *MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 38-47.
- Konca, A.S. ve Çakır, T. (2021). Pandemi sürecinde uzaktan eğitim ile okul öncesi eğitimden ilkökula geçiş hakkında veli görüşleri. *Yaşadıkça Eğitim*, 35(2), 520-545.
- Köroğlu, E. (2018). *DSM-5 Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı*. İstanbul: HYB Yayıncılık
- Külekcı Akyavuz, E. ve Çakın, M. (2020). Covid-19 salgınının eğitime etkisi konusunda okul yöneticilerinin görüşleri. *Turkish Studies*, 15(4), 723-737. doi:10.7827/TurkishStudies.44140
- Liman, B. (2020). 60-72 aylık çocukların sosyal yetkinlik ve davranış durumlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37, 8-19.
- Martin, E.K. ve Silverstone P.H. (2013). How much child sexual abuse is “below the surface,” and can we help adults identify it early? *Front Psychiatry*, 4(58), 1–10.
- Marusak, H.A., Hehr, A., Bhogal, A., Peters, C., Iadipalo, A. ve Rabinak, C.A. (2021). Alterations in fear extinction neural circuitry and fear-related behavior linked to trauma exposure in children. *Behavioural Brain Research*, 398, 1-9. doi:10.1016/j.bbr.2020.112958.
- MEB (2013). MEB Okul Öncesi Eğitim Programı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB (2013). Okul Öncesi Eğitim Programı İle Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberi (Obader). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Medikoğlu, O. ve Dalaman, O. (2018). Öğretmenlerinin derste karşılaştıkları istenmeyen öğrenci davranışları ve bu davranışlara yönelik çözüm stratejileriyle ilgili öğretmen görüşlerinin belirlenmesi. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 20-32.
- Memiş Doğan, M. ve Düzel, B. (2020). Covid-19 özelinde korku-kaygı düzeyleri. *Turkish Studies*, 15(4), 739-752. doi:10.7827/TurkishStudies.44678
- Merey, Z. (2017). Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi. Z. Merey (Ed.). *Çocuk Hakları* içinde (s.76-86.) Ankara: Pegem Akademi.
- Oliveira, T.D.O., Costa, D.S., Alvim-Soares, A., de Paula, J.J., Kestelman, I., Silva, A.G., Malloy-Diniz L.F. ve Miranda D.M. (2021). Children's behavioral problems, screen time, and sleep problems' association with negative and positive parenting strategies

- during the COVID-19 outbreak in Brazil. *Child Abuse & Neglect*, 1-13. doi:10.1016/j.chiabu.2021.105345
- Öngören Özdemir, S. ve Tepeli, K. (2016). Okul öncesi öğretmenlerinin saldırgan davranışlarla baş etme stratejilerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 17(2), 51-70.
- Özbey, S. (2010). Okul öncesi çocuklarda uyum ve davranış problemleriyle başa çıkmada ailenin rolü. *Aile ve Toplum*, 6(22), 9-18.
- Özbey, S.N. (2021). *0-6 Yaş Çocuk İstismarının Basılı Medyaya Yansımasının Araştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Özakar, S. ve Gözen, D. (2012). Erken çocukluk döneminde masturbasyon sorunu olan çocuğa hemşirelik yaklaşımı. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 28(1), 113-122.
- Özer, B., Bozkurt, N. ve Tuncay, A. (2014). İstenmeyen öğrenci davranışları ve öğretmenlerin kullandıkları başa çıkma stratejileri. *Turkish Journal of Educational Studies*, 1(2), 152-189.
- Özlü, F. (2020). *İstenmeyen Öğrenci Davranışları ve Öğretmenlerin Kullandıkları Başa Çıkma Stratejilerine İlişkin Sınıf Öğretmeni Görüşleri*. Tezsiz Yüksek Lisans Projesi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Öztürk, Y. ve Gangal, M. (2016). Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin disiplin, sınıf yönetimi ve istenmeyen davranışlar hakkındaki inançları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(3), 593-608.
- Özyürek, A., Çetin, A. ve Yıldırım, R. (2018). Aile hekimi ve öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarı konusundaki görüş ve tutumları. *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 436-453.
- Özyürek, A. ve Çetinkaya, A. (2021). COVID-19 pandemi döneminde aile ve ebeveyn-çocuk ilişkilerinin incelenmesi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 96-106.
- Parsak, B. ve Kuzucu, Y. (2020). Ebeveyn tutumları ile okul öncesi dönem çocuklarında saldırganlık arasındaki ilişkide çocukların empati ve sosyal becerilerinin rolü. *Uluslararası Akademik Psikolojik Danışma ve Rehberlik Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 347-374. doi: 10.47793/hp.778702.
- Pesen, A. ve Epçaçan, U. (2021). Öğretmen adaylarının çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyleri ile karar verme stilleri arasındaki ilişki. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(1), 121-140. doi:10.33417/tsh.775148.
- Philips, S.L.A. (2020). *Teacher And Parent Perspectives Regarding Challenging Behavior Of Preschool Children Of Deployed Parents*. Doktora Tezi, Walden Üniversitesi, Minnesota.
- Polat, O. (2007). *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı 2 / Önleme ve Rehabilitasyon*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.
- Ravens-Sieberer, U., Kaman, A. ve Otto, C. (2020). Mental health and quality of life in children and adolescents during the COVID-19 pandemic – results of the COPSYS study. *Dtsch Arztebl Int*, 117(48), 828-829.
- Ridout, K.K., Parade, S.H., Kao, H.T., Magnan, S., Seifer, R., Porton, B., Price, L.H. ve Tyrka, A. R. (2019). Childhood maltreatment, behavioral adjustment, and molecular markers of cellular aging in preschool-aged children: A cohort study. *Psychoneuroendocrinology*, 107, 261-269.
- R.B. Rutherford, M.M. Quinn, ve S.R. Mathur, (eds.). (2004). *Handbook of Research in Emotional and Behavioral Disorders*. New York: The Guilford Press.

- Sachan, A. ve Chaturvedi, T. P. (2012). Onychophagia (Nail biting), anxiety, and malocclusion. *Indian Journal of Dental Research*, 23(5), 680-682.
- Sallayıcı, Z. ve Yöndem, Z.D. (2020). Çocuklarda bilgisayar oyun bağımlılığı düzeyi ile davranış problemleri arasındaki ilişki. *Bağımlılık Dergisi*, 21(1), 13-23.
- Savi Çakar, F. ve Yazıcı Okuyan, H. (2017). Öğretmen adaylarının çocuk istismarı ve ihmeline ilişkin görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44, 250-275.
- Senn, T.E., Carey, M.P., Vanable, P.A., Coury-Doniger, P. ve Urban, M. (2007). Characteristics of sexual abuse in childhood and adolescence influence sexual risk behavior in adulthood. *Arch Sex Behav*, 36, 637-645.
- Sirer, E. (2020). Eğitimin ekran üzerinden teknolojik dönüşümünde pandemi dönemi'nin etkisi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(29), 1987-2018.
- Sokullu Akıncı, F. (2013). İstismar mağduru çocukların suç sonrası sorunları ve hukuksal korunmaları. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 19(2), 3-16.
- Soyer, C. (2018). Okul yöneticisi ve öğretmenlerinin görüşlerine göre çocukların fiziksel istismar ve ihmalinin değerlendirilmesi. *Turkish International Journal of Special Education and Guidance & Counseling*, 7(1), 10-27.
- Stülb, K., Bürgy, N.M., Kakebeeke, T.H., Arhab, A., Zysset A.E., Aschmann, C.S.L., Schmutz, E.A., Meyer, A.H., Kriemler, S., Jenni, O.G., Puder, J.J. ve Munsch, S. (2019). Prevalence and predictors of behavioral problems in healthy swiss preschool children over a one year period. *Child Psychiatry & Human Development*, 50, 439-448. doi:10.1007/s10578-018-0849-x
- Şan, İ., Bekgöz, B. ve Ulucan Özkan, E. (2019). 112'de görev yapan sağlık personelinin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeyleri: Ankara örneği. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 13, 90-106.
- Tan, M. (1989). Çağlar boyunca çocukluk. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 22(1), 71-88.
- Tan, M.E., Aksu, G.G. ve Toros, F. (2020). Tik bozukluğu olan çocukların sosyal fobi, benlik saygısı, anksiyete ve depresyon düzeylerinin değerlendirilmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 27(3), 140-146. doi: 10.4274/tjcamh.galenos.2020.58077.
- Taner Derman, M. ve Başal, H.A. (2013). Okulöncesi çocuklarında gözlenen davranış problemleri ile ailelerinin anne-baba tutumları arasındaki ilişki. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 115-144.
- Tarkoçin, S., Alagöz, N. ve Boğa, E. (2020). Okul öncesi dönem çocuklarının pandemi sürecinde (COVID-19) davranış değişiklikleri ve farkındalık düzeylerinin anne görüşlerine başvurularak incelenmesi. *Turkish Studies*, 15(6), 1017-1036. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44338>
- Taş, A. (2017). *Hacettepe Üniversitesi Öğrencilerinin Çocuk İhmal Ve İstismarı Hakkındaki Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Top Üstüner, F. (2020). Çocuk İhmal ve İstismarı. Ş. Dilli (Ed.). *Türkiye'de Çocuk Olmak* içinde (s. 336-365). Ankara: Pegem Akademi.
- Toran, M., Sak, R., Xu, Y., Şahin-Sak, İ. T. ve Yu, Y. (2021). Parents and children during the COVID-19 quarantine process: Experiences from Turkey and China. *Journal of Early Childhood Research*, 19(1), 21-39.
- Tosun, Z. N. (2021). *İlköğretim Düzeyindeki Eğitimcilerin Çocuk İstismarı ve İhmeline Yönelik Bilgi ve Farkındalık Düzeylerinin Ölçülmesi ile Tutumlarının Karşılaştırılması*:

Akcaabat İlçesi Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gümüşhane.

- Tural Hesapçıoğlu, S. (2012). Çocuk ve ergenlerde tik bozuklukları: Klinik ve etiyolojik bir bakış. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 25, 358-367. doi: 10.5350/DAJPN2012250409.
- Turla, A. (2002). Çocuk istismarı ve ihmali olgularında tıbbi yaklaşım. *O.M.Ü. Tıp Dergisi*, 19(4), 291-300.
- Tuzcuoğlu, N., Cengiz, Ö. ve İlçi Küsmüş, G. (2020). Okul öncesi dönem çocuklarının saldırganlık yönelimleri ile annelerinin ilgi düzeylerinin belirlenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 4(1), 3-28. <http://dx.doi.org/10.24130/eccd-jecs.1967202041145>
- TÜİK (2020). Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri, 2015-2019 (Basın Bülteni). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Juvenile-Statistics-Received-Into-Security-Unit-2015-2019-33632>. Erişim tarihi: 17.12.2021
- Türk, B., Hamzaoglu, N., Yayak, A. ve Şenyuva, G. (2021). Çocuk istismarı ve ihmali hakkında bilgi ve farkındalık düzeyinin incelenmesi: Kesitsel araştırma. *Türkiye Klinikleri Adli Tıp ve Adli Bilimler Dergisi*, 18(3), 205-214. doi: 10.5336/forensic.2021-84397
- Türk Dil Kurumu (2020). Güncel Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 09.06.2020
- Türk Dil Kurumu (2021). Güncel Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 20.12.2021
- Türker, G. (2017). *Aile Hekimleri, Hemşire Ve Ebelerin Çocuk İstismarı Ve İhmali Konusunda Farkındalık Düzeyleri: Burdur Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Türkkan, T., Odacı, H. ve Bülbül, K. (2021). Çocuk istismarı ve ihmali anlamak: Ekolojik bir yaklaşım. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(2), 709-728. doi: 10.33417/tsh.847467
- Ulu, Y. (2018). *Okul Öncesi 3-6 Yaş Grubu Çocuklarının Davranış Problemleri ve Anne-Baba Tutumlarının İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çag Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- UNICEF (2020). COVID-19: Getirilen Kısıtlamalar Giderek Artarken Çocuklara Yönelik İstismar, İhmal, Sömürü ve Şiddet Riski de Yükseliyor (Basın Bülteni). <https://www.unicef.org/turkey/bas%C4%B1n-b%C3%BCltenleri/covid-19-getirilen-k%C4%B1s%C4%B1tlamalar-giderek-artarken-%C3%A7ocuklara-y%C3%B6nelik-istismar-ihmal>. Erişim tarihi: 17.12.2021
- UNICEF (2017). Şiddet ile Disiplin, Cinsel İstismar ve Cinayetler Tüm Dünyada Milyonlarca Çocuğun Peşini Bırakmıyor (Basın Bülteni). <https://www.unicef.org/turkey/bas%C4%B1n-b%C3%BCltenleri/unicef-%C5%9Fiddet-ile-disiplin-cinsel-istismar-ve-cinayetler-t%C3%BCm-d%C3%BCnyada-milyonlarca>. Erişim tarihi: 17.12.2021
- Uysal Bayrak, H. (2019). Ebeveynlerin gözünden çocuk istismarı: Metaforik bir çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(2), 376-389.
- Varlı, B. (2020). *Okul Öncesi Dönemde Ebeveyn Tutumu ve Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Öz-Düzenlemenin Aracı Rolü*. Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi. İstanbul Şehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Vatandaş, C. (2016). *Modern Çöküş İnsanın Modern Hali*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Vural, D. (2019). *Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden 60-72 Aylık Çocuklarda Görülen Davranış Problemleri İle Çocukların İletişim Becerileri Arasındaki İlişkinin*

- İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yağan Güder, S., Alabay, E. ve Güner, E. (2018). Okul öncesi öğretmenlerinin sınıflarında karşılaştıkları davranış problemleri ve kullandıkları stratejiler. *İlköğretim Online*, 17(1), 414-430. doi:10.17051/ilkonline.2018.413792.
- Yaman, B. (2021). Covid-19 Pandemisi sürecinde türkiye ve çin’de uzaktan eğitim süreç ve uygulamalarının incelenmesi. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(Pandemi Özel Sayı), 3297-3309. doi: 10.26466/opus.857131.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yoldaş, C. (2020). *Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Davranış Problemleri ve Ebeveynlerinin Yaşam Pozisyonları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yumuş, M. ve Metin, N. (2015). *Kaynaştırma Sınıflarında Davranış Problemlerinin Nedenleri ve Baş Etme Yöntemleri*. Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal, Uluslararası Katılımlı 3. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongre Kitabı, Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/husbfd/issue/7893/103910>.
- Yurtbakan, E. ve Akyıldız, S. (2020). Sınıf öğretmenleri, ilkökul öğrencileri ve ebeveynlerin Covid-19 izolasyon döneminde uygulanan uzaktan eğitim faaliyetleri hakkındaki görüşleri. *Turkish Studies*, 15(6), 949-977. doi: 10.7827/TurkishStudies.43780
- Yurtbay, T. ve Görker, I. (2004). Çocukluk masturbasyon olgularının duygusal ve davranış sorunları ile annelerinin tutum ve ruhsal belirtileri arasındaki ilişkiler. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 11(2), 65-74.
- Yücel, A.B. (2021). *Aile İçi Çocuk İhmali ve İstismarı Konusunda Ebeveynlerin Farkındalık Düzeylerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. KTO Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Konya.
- Yücel, D. ve Işıkcı, G. (2020). Çocuk Hakları Sözleşmesi. Ş. Ceylan (Ed.). *Çocuk Hakları* içinde (s. 52-87). Ankara: Hedef Yayıncılık ve Mühendislik.
- Yüksek Usta, S. (2014). *Okul Öncesi Dönem Çocuklarda Davranış Problemlerinin Anne-Çocuk Ve Öğretmen Çocuk İlişkileri Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yüksel, G. (2005). Türki cumhuriyetleri öğrencilerinin utangaçlık düzeylerini etkileyen faktörler: Gazi Üniversitesi örneği. *Biliş*, 35, 151-172.
- Zabcı, N. ve Karadeniz, G. (2021). Koronavirüs pandemisinde annenin ruhsal süreçlerinin çocuklarda görülen belirtilere yansımaları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 13(1), 12-26. doi: 10.18863/pgy.852022.
- Zhu, P., Wu, M., Huang, P., Zhao, X. ve Ji, X. (2020). Children from nuclear families with bad parental relationship could develop tic symptoms. *Mol Genet Genomic Med.*, 8(7). doi: 10.1002/mgg3.1286.
- Xuan, X., Chen, F., Yuan, C., Zhang, X., Luo, Y., Xue, Y. ve Wang, Y. (2018). The relationship between parental conflict and preschool children's behavior problems: A moderated mediation model of parenting stress and child emotionality. *Children and Youth Services Review*, 95, 209-216.
- Wang, C., Pan, R., Wan, X., Tan, Y., Xu, L., Ho, C. S. ve Ho, R. C. (2020). Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 coronavirus disease (COVID-19) epidemic among the general population in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(5), 1-25.

- Weir, K. (2020). Life after Covid-19: Making space for growth. *American Psychological Association*, 51(4).
- WHO (2006). Preventing child maltreatment: A guide to taking action and generating evidence. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43499/92?sequence=1>
Erişim Tarihi: 11.11.2021
- WHO (2017). Child maltreatment: The Health Sector Responds. <https://apo.who.int/publications/i/item/who-guidelines-for-the-health-sector-response-to-child-maltreatment> Erişim Tarihi: 20.11.2021

EKLER

Ek 1: Görüşme Soruları

Soru 1: Sizce davranış problemi nedir?

Soru 2: Uzaktan eğitim sürecinde çocuğunuzda gözlemlediğiniz davranış problemleri nelerdir?

-Sizce davranış problemlerinin nedenleri neler?

-Bu davranış problemleri ne zaman ortaya çıktı?

Soru 3: Çocuğunuza bu durumlarda nasıl tepki gösterdiniz?

Soru 4: Bu süreçte karşılaştığınız davranış problemlerini nasıl çözümlediniz?

Soru 5: Genel olarak çocuklarda görülen davranış problemlerini ortadan kaldırmaya yönelik önerileriniz nelerdir?

Ek 2: Etik Kurul Kararı

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURUL KARARLARI

KARAR TARİHİ	TOPLANTI SAYISI	KARAR SAYISI
30.10.2020	9	2020/679

KARAR NO:
2020/679

Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yüksek Lisans öğrencisi Berire Sena ÇİVİCİ' nin Dr. Öğr. Üyesi Hatice ÖZASLAN danışmanlığında "Uzaktan Eğitim Sürecinde Annelerin Çocuklarında Gözlemledikleri Davranış Problemleri ve Kullandıkları Stratejilerin Çocuk İstismarı Açısından Değerlendirilmesi" isimli Yüksek Lisans Tezine ilişkin mülakat ve ses kaydı çalışmalarını içeren 34915 sayılı dilekçesi okunarak görüşüldü.

Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yüksek Lisans öğrencisi Berire Sena ÇİVİCİ' nin Dr. Öğr. Üyesi Hatice ÖZASLAN danışmanlığında "Uzaktan Eğitim Sürecinde Annelerin Çocuklarında Gözlemledikleri Davranış Problemleri ve Kullandıkları Stratejilerin Çocuk İstismarı Açısından Değerlendirilmesi" isimli Yüksek Lisans Tezine ilişkin mülakat ve ses kaydı çalışmalarının kabulüne oy birliği ile karar verildi.

Ek 3: İl Milli Eğitim Uygulama İzni

T.C.
MARDİN VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-63050228-604.01.01-24964850
Konu : Berire Sena KELEŞ

04.05.2021

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi : Mardin Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün 29.04.2021 tarih ve 24839332 sayılı onay.

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü Temel Eğitim Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Berire Sena KELEŞ'in "**Uzaktan Eğitim Sürecinde Annelerin Çocuklarında Gözlemledikleri Davranış Problemleri ve Kullandıkları Stratejilerin Çocuk İstismarı Açısından Değerlendirilmesi**" başlıklı tez çalışmasına veri sağlamak amacıyla 03/05/2021 - 01/06/2021 tarihleri arasında; Mardin İli ve tüm İlçelerinde bulunan resmi anasınıfı ile resmi bağımsız anaokullarında uygulama yapması ile ilgili talebi komisyonumuzca incelenmiş olup;

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Milli Eğitim Temel Kanunu ile Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarına uygun olarak, 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanununa, yürürlükteki diğer tüm düzenlemelerde belirtilen hüküm, esas ve amaçlara aykırılık teşkil etmeyecek şekilde, denetimleri ilgili okul, ilçe milli eğitim müdürlükleri tarafından gerçekleştirilmek üzere, gönüllülük esasına dayalı olarak anket çalışmasını, mühürlü anket örnekleriyle yapması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Bilgilerinize arz/rica ederim.

Memet POLAT
Vali a.
İl Milli Eğitim Müdürü

EK : Onay ve Ekleri

DAĞITIM :

Gereği :

10 İlçe Kaymakamlığına
(İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü)
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
(Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü)

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

Bilgi için: Derya YILMAZ (Memur)

Telefon No : 0 (482) 212 12 58

E-Posta: stratejigelistirme47@meb.gov.tr

İnternet Adresi: www.mardin.meb.gov.tr

Unvan : Memur

Kep Adresi : mebs@hs01.kep.tr

Faks: 4822121236

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 0d6e-0200-365f-a883-0f5f kodu ile teyit edilebilir.